

► Hyvinvoiva Suomi 2011

TAVOITEOHJELMA 2007–2011

LUKIJALLE

Suomen taluskehitys on ollut viime vuosina hyvä. Kasvu on ollut Euroopan kärkijoukossa, työllisyysaste on parantunut ja työttömyys alentunut. Myös yrittäjien kannalta kehitys on ollut monilla mittareilla suotuista.

Hyvä suhdannetilanne voi kuitenkin heikentää tietoisuutta siitä tosiasiaista, että Suomi on globalisaation, väestön ikääntymisen ja siitä seuraavien julkisen talouden pitkän aikavälin paineiden johdosta edelleen kovien haasteiden edessä. Näistä haasteista selviämiseksi tarvitaan voimakkaita toimia kansallisen kilpailukyyn ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Talouskasvun, työllisyyden ja tasapainoisemman aluekehityksen näkökulmasta yrittäjyys on myös jatkossa yksi taloutemme avaintekijöitä. Ilman yrittäjiä ja menestyviä yrityksiä ei ole mahdollisuuksia ylläpitää hyvinvointia.

Suomen Yrittäjien tavoiteohjelma Hyvinvoiva Suomi 2011 on järjestömmen näkemys niistä toimista, joita Suomen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi on tarpeellista tehdä seuraavalla hallituskaudella.

Tavoiteohjelmassa on runsaat sata ehdotusta yhteiskuntapolitiikan eri aloilla. Ohjelman alkuun on koottu painavimmiksi arvioidut ehdotukset pitäen kuitenkin mielessä sen, että Suomen kilpailukyyn turvaaminen ei ole hoidettavissa vain muutamalla asialla ja asiakokonaisuudella, vaan tarvitaan laajaa, hyvin koordinoitua toimenpiteiden kokonaisuutta.

Tällä ohjelmalla yrittäjäliike haluaa osallistua rakentavasti maamme kehittämiseen myös seuraavan vaalikauden aikana. Tuleva menestys on onneksi pääosin riippuvainen omista kansallisista päätöksistämme.

Helsingissä 3.10.2006

Jussi Järventaus
toimitusjohtaja

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ JA KESKEISET EHDOTUKSET	5
1. SUOMEN HAASTEET	9
1.1 GLOBALISAATIO	9
1.1.1 Käsite ja kehityksen pääpiirteet.....	9
1.1.2 Globalisaation vaikutuksia	10
1.1.2.1 Talouden rakennemuutos; pk-yritysten merkitys kasvaa edelleen	10
1.1.2.2 Tuottavuuden merkitys korostuu.....	12
1.1.2.3 Matalapalkkatyön tulevaisuus; uusi iso haaste.....	14
1.1.2.4 Kilpailukyvyn merkitys korostuu päätöksenteossa.....	14
1.2 VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN JA JULKISEN TALOUDEN TULEVAISUUS.....	15
2. YRITTÄJYYDEN MERKITYS HYVINVOINNILLE	17
2.1 TYÖLLISYYS JA ALUEKEHITYS.....	17
2.2 INNOVAATIOT JA TALOUDEN UUSIUTUMINEN.....	19
3. JULKINEN TALOUS JA VEROTUS	22
3.1 VEROTUKSEN TASO	22
3.2 VEROTUKSEN RAKENNE	23
3.2.1 Työn verotus	24
3.2.1.1 Ansiotulon verotus.....	24
3.2.1.2 Työnantajamaksut.....	25
3.2.2 Yritys- ja pääomaverotus.....	26
3.2.2.1 Yritysverotuksen taso	26
3.2.2.2 Vuoden 2005 osinkoverotusuudistuksen epäkohtien korjaaminen	29
3.2.2.3 Omistajuuden edistäminen.....	30
3.2.3 Välillinen verotus	32
3.3 VEROTUSMENETTELY	34
3.4 YHTEENVETO KESKEISISTÄ VEROPOLIITTISISTA TAVOITTEISTA	34
4. TYÖMARKKINAT	35
4.1 TYÖMARKKINOIDEN RAKENTEESTA.....	35
4.2 TYÖVOIMAN SAATAVUUS.....	36
4.2.1 Työkäisen väestönosan pieneneminen.....	36
4.2.1.1 Aiemmin työelämään.....	37
4.2.1.2 Nykyisten työaikojen riittävyys.....	38
4.2.1.3 Suuret työvoimareservit käyttöön.....	39
4.2.1.4 Työssä pidempään	41

4.2.1.5	Ulkomaista työvoimaa Suomeen	42
4.2.2	Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus.....	42
4.2.2.1	Ammatillisen koulutuksen vetovoima	42
4.2.2.2	Työssäoppiminen pienyrityksissä.....	43
4.2.2.3	Oppisopimuskoulutuksen edistäminen	44
4.3	TYÖMARKKINOITA UUDISTETTAVA.....	45
4.3.1	Työnantajan työsopimusriskin pienentäminen	47
4.3.2	Yrityskohtaisen sopimismahdollisuuden lisääminen	48
4.3.3	Vanhemmuuden kustannukset	49
5.	YRITTÄJYYTTÄ KOSKEVAT ERITYISTOIMET	51
5.1	YRITTÄJYYSHALUKKUUS.....	51
5.1.1	Lähtökohtia.....	51
5.1.2	Yrittäjyyskasvatus.....	53
5.1.3	Yrittäjyyden kannustavuus	54
5.1.4	Yrittäjän riskit	55
5.1.4.1	Sosiaaliturvariski.....	56
5.1.4.2	Ylivelkaantumisen riski.....	57
5.2	YRITTÄJÄN OSAAMINEN.....	58
5.2.1	Julkisten yrityspalvelujen parantaminen.....	58
5.2.2	Aikuiskoulutuskeskusten palvelujen kehittäminen	58
5.3	YRITYSTEN KANSAINVÄLISTYMINEN	59
5.4	INNOVAATIOTOIMINNAN EDISTÄMINEN	61
5.5	YKSINYRITTÄJÄN ASEMAN PARANTAMINEN.....	63
5.6	YRITTÄJÄPOLVENVAIHDOSTEN EDISTÄMINEN	64
6.	JULKINEN VALTA JA MARKKINAT	66
6.1	KUNTA- JA PALVELURAKENNEUUDISTUS	66
6.2	JULKISEN SEKTORIN ELINKEINOTOIMINTA.....	69
6.3	PK-YRITYSTEN YHTEISTYÖ.....	70
6.4	KAAVOITUKSEN JA MAANKÄYTÖN KILPAILUPOLIITTISET VAIKUTUKSET.....	71
6.5	HARMAA TALOUS.....	71
7.	LIIKENNEINFRASTRUKTUURI JA ENERGIA-ASIAT	73
7.1	VÄYLÄINFRASTRUKTUURI JA LOGISTIIKAN KEHITTÄMINEN	73
7.2	ENERGIAPOLITIikka; UUTTA YRITTÄJYYTTÄ ENERGIANTUOTANTOON.....	74
8.	YRITTÄJYYDEN ASEMA PÄÄTÖKSENTEOSSA.....	76
8.1	LAKIEN YRITYSVAIKUTUSTEN HUOMIOON OTTAMINEN.....	76
8.2	TULOPOLITIikka JA KOLMIKANTA.....	76
8.3	POIKKIHALLINNOLLINEN TOIMINTATAPA; TYÖLLISYYDEN JA YRITTÄJYYDEN POLITIikkaOHJELMA	77

TIIVISTELMÄ JA KESKEISET EHDOTUKSET

Suomen keskeinen haaste ja mahdollisuus on edelleen syvenevä globalisaatio. Voimakas talouskasvu kohdistuu globalisaatioon mukaan lähteneisiin kehittyviin maihin, kuten Kiinaan, Intiaan, Venäjään, Brasiliaan ja Indonesiaan. Yksinomaan Kiinan talouden kasvu on muutamana vuonna vastannut noin kolmannesta koko maailmantalouden kasvusta.

Globalisaatio merkitsee huomattavaa tuotannon uudelleensijoittumista. Tuotannontekijöiden hintaakin tärkeämpi tekijä on tuotannon sijoittuminen markkinalähtöisesti. Kehittyvissä talouksissa on tarpeen olla läsnä myös tuotannollisessa mielessä.

Tässä ympäristömuutoksessa oleellinen kysymys on, millaista tuotantoa ja työtä Suomessa on mahdollista jatkossa tehdä. Suuntaa-antavasti voi todeta, että jatkossakin taloudellinen hyvinvointi Suomessa tulee perustumaan osaamiseen, uuden teknologian kehittämiseen ja sen käyttöön ottamiseen sekä näihin liittyvään tuotantoon myös kotimaassa. Parantamalla tuottavuutta ja organisoimalla tuotanto- ja palvelukonseptit hyvin asiakkaita palveleviksi on halvempien tuotantokustannusten maissa valmistettavia tuotteita mahdollista tehdä Suomessa. Lisäksi Suomessa tulee olemaan hyviä mahdollisuuksia paikallisia markkinoita, lähinnä Itämeren altaan ympärillä olevaa aluetta palvelevalle tuotanto- ja palvelutoiminnalle. Itsestään selvää on, että Suomessa pysyy sellainen palvelutuotanto, joka vaatii suoraa kontaktia palvelun suorittajan ja asiakkaan välillä. Tällaiset palvelut ovat yleensä pienyritysvaltaisia.

Pienten ja keskisuurten yritysten merkitys globalisaatiossa korostuu edelleen. Turvataksaan kilpailukykyä nopeasti muuttuvilla globaaleilla markkinoilla suuret yritykset keskittyvät ydinosaamiseensa ja ovat yhä enemmän tuotannon organisoijia varsinaisen tuotamisen sijasta. Näin yhä suurempi osa tuotannosta tehdään pienten ja keskisuurten yritysten toimesta, jolloin niiden kilpailukyvyllä on huomattava vaikutus siihen, missä määrin tuotantoa pystytään pitämään Suomessa.

Myös uusiin ideoihin perustuvan yritystoiminnan osalta pienet yritykset ovat tärkeässä asemassa. Usein innovaatioiden tuleminen markkinoille lähtee pienestä ja kokeiluluontoisesta toiminnasta. Markkinoilla kysyntää omaavien uusien ideoiden varaan puolestaan oleellisilta osin pohjautuu työpaikkojen synty maassamme tulevina vuosina.

Erityisesti väestön ikääntymisen aiheuttama paine julkiselle taloudelle on toinen merkittävä tulevaisuuden haaste. Työvoiman määrä tulee 2020-luvulta vuosittain alenemaan keskimäärin muutaman prosentin kymmenyksen. Aiemmin talouskasvuun vaikuttaneen työvoiman määrän kasvun ja nyt näköpiirissä olevan työvoiman määrän supistumisen välinen erotus talouskasvuun on lähes prosenttiyksikkö vuodessa. Jos tämä jatkuu vuosikymmenten ajan, kehityksellä on huomattava haitallinen vaikutus kansantalouden vaurauteen.

Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle eläkemenojen ohella lisääntyvät terveydenhuoltomenot. Tämä tapahtuu samanaikaisesti ikärakenteen muutoksesta seuraavan alemman talouskasvun kanssa. Näistä syistä julkinen talous muodostuu muutamien vuosikymmenten kuluttua voimakkaasti alijäämäiseksi, ellei maassamme pystytä ylläpitämään nopeaa taloudellista kasvua ja korkeaa työllisyysastetta.

Myös julkisen talouden tasapainoon liittyvä korkean työllisyysasteen vaatimus korostaa yrittäjyyden merkitystä. Uusista työpaikoista kaksi kolmesta on tullut pk-sektoriin, ja koko sektori työllistää yritysten työvoimasta yli 60 prosenttia.

Julkisen sektorin rahoituksen haasteet lisäävät tarvetta julkisen talouden tuottavuuden parantamiseen. Yksi keino tuottavuuden lisäämiseksi on lisätä kilpailua julkisen sektorin järjestämistä palveluilla olevien hyvinvointipalvelujen tuotannossa. Näin avautuu myös uusia mahdollisuuksia palvelusektorin yrittäjyydelle.

Talous- ja työllisyyskehitys vaihtelee tuntuvasti maan eri osissa. Taajama-alueet kasvavat, ja syrjäisemmillä alueilla väestö ja elinkeinotoiminta vähenevät. Epätasaisen aluekehityksen tasapainottaminen on edelleen tärkeä kansallinen haaste.

Yrittäjyys tarjoaa ainoan todellisen mahdollisuuden työpaikkojen säilyttämiseksi ja lisäämiseksi myös hitaammin kehittyvillä alueilla.

Suomen talouskehitys on ollut viime vuosina hyvä. Suomen talouden ja koko yhteiskunnan tulevaisuuden haasteet, jotka pitkälti kohdentuvat seuraavaan hallituskauteen, ovat kuitenkin mittavat. Haasteista selviäminen edellyttää vahvaa panostusta yrittäjyyteen ja tähän vaikuttaviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Suomen kilpailukykyyn ja hyvinvoinnin turvaamiseksi tarvittavat tärkeimmät toimet voidaan ryhmitellä kolmeen koriin: julkinen talous ja verotus, työmarkkinoiden toiminta ja yrittäjyyden edistäminen. Viimeksi mainitun onnistuminen riippuu oleellisesti siitä, miten julkinen talous ja verotus sekä työmarkkinat kehittyvät. Sen lisäksi yrittäjyyden tulevaisuuteen vaikuttavat monet erityisesti yrittäjyyteen liittyvät yhteiskunnalliset päätökset.

Suomen Yrittäjien tavoiteohjelma 2007–2011 sisältää runsaat 100 ehdotusta, joilla tavoitellaan parempaa kilpailukykyä ja sen tuomaa hyvinvointia. Ei ole mahdollista esittää yhtä eikä edes muutamaa keinoa, joilla Suomeen haasteet tulevat hoidetuiksi. Jokaisella ehdotetulla toimella arvioidaan olevan Suomen hyvinvoinnille myönteinen vaikutus. Seuraavaan on koottu keskeisimpiä ehdotuksia.

VEROT JA TYÖNANTAJAMAKSUT

Työn verotus

- **Ansiotulon verotusta tulee keventää työllisyyden parantamiseksi ja ostovoiman lisäämiseksi alentamalla valtion tuloveroasteikon progressiovaikutusta siten, että valtion tuloveroasteikon portaita vähennetään ja rajaveroasteita alennetaan kauttaaltaan. Lisäansioista tulee jäädä niin yrittäjille kuin palkansaajille aina vähintään 50 prosenttia käteen. Verotaulukkoihin tehtävien korjausten ja rajaveroastekorjausten seurauksena tulee tavoitella noin 1,6 mrd. euron veronalennuksia.**
- **Työeläkemaksu on jaettava tasan työnantajan ja työntekijän kesken. Kansaneläkevakuutusmaksu on poistettava vaiheittain yrityksiltä siten, että tarkistetaan maksuluokkien euromääräisiä rajoja paremmin rahan arvon muutosta vastaavaksi ja alennetaan kaikkia maksuluokkia. Työnantajan matalapalkkatuki laajennetaan koskemaan myös alle 25-vuotiaita työntekijöitä.**

Yritysverotuksen kannustavuuden lisääminen

- Osinkotuloille myönnetään verovapaus 5 000 euron vuosittaiseen määrään asti. Osakeyhtiöiden nettovarallisuuden laskentapohjaa kasvatetaan sekä osakeyhtiöiden nettovarallisuuden tuotto-osuutta korotetaan nykyisestä 9 prosentista 12 prosenttiin. Vastaavat muutokset on toteutettava henkilöyhtiöiden ja yksityisen elinkeinonharjoittajan osalta.

Yrittäjäpolvenvaihdosten edistäminen

- Sukupolvenvaihdosten helpottamiseksi yritysvarallisuus vapautetaan lahja- ja perintöverosta sekä veroseuraamuksia huojenetaan yrityksen siirtyessä työntekijän haltuun.

TYÖMARKKINAT

Työvoiman saatavuuden parantaminen

- Työelämään tuloa nopeutetaan monilla toimilla, kuten perustutkintojen moduloinnilla siten, että opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa lyhyessä ajassa työelämän perusvalmiudet antava tutkinto.
- Työvoimareservi on saatava nykyistä tehokkaampaan käyttöön muuttamalla sosiaaliturvan mitoitusta ja saamisen ehtoja siten, että jatkossa ei ole kannattavaa olla vastaanottamatta työtä, josta maksetaan jopa suomalaisten työntekijöiden keskimääräistä palkkatasoa vastaavaa palkkaa.
- Ammatillisen koulutuksen vetovoimaa on lisättävä mm. tuottamalla nuorille, heidän vanhemmilleen ja opinto-ohjaajille tietoa ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksista.

Työllistämisen helpottaminen ja tuottavuuden parantaminen

- Työllistämistä helpotetaan muuttamalla ns. yksilöperusteista irtisanomissuojaa paremmin yleisiä sopimusoikeudellisia periaatteita vastaaviksi siten, että työsuhteen päättämiseen riittäisi hyväksyttävä syy.
- Tuottavuuden parantamiseksi helpotetaan mahdollisuuksia työpaikkakohtaisten parhaiden käytäntöjen löytämiseksi antamalla työnantajille ja työntekijöille mahdollisuus paikallisesti sopien poiketa työehtosopimusten määräyksistä. Poikkeaminen perustuisi siis yhteiseen sopimukseen, ja jos osapuoli ei haluaisi asiasta erikseen sopia, noudattaisiin työehtosopimusta.

YRITTÄJYYTTÄ KOSKEVAT ERITYISTOIMET

Yrittäjyys koulujärjestelmässä

- Yrittäjyyskasvatuksessa ja -opetuksessa on edetty viime vuosina pitkin harppauksin. On varmistettava, että myönteinen kehitys jatkuu kaikilla koulutusasteilla vahvistamalla opetussisältöjä, lisäämällä opinto-ohjausta sekä tehostamalla oppilaitosten ja yritysten välistä yhteistyötä. Opettajien peruskoulutuksessa yrittäjyysopetus on saatettava uudelle tasolle. Nykyisille opettajille tulee luoda edellytykset osallistua yrittäjyysaiheeseen täydennyskoulutukseen.

Yrittäjäriskin kohtuullistaminen

- **Jatketaan yrittäjän sosiaaliturvassa vielä olevien puutteiden korjaamista.**
- **Pienennetään ylivelkaantumisen riskiä.**
 - Ylivelkaantuneelle luonnolliselle henkilölle kehitetään mahdollisuus hakeutua sellaiseen maksukyvyttömyysmenettelyyn, jossa hänen kaikki omaisuutensa realisoidaan velkojen suorittamiseksi sellaisin vaikutuksin, että hänen vastuunsa vanhoista veloista päättyy.
 - Ylivelkaantuneen asumismahdollisuuden turvaamiseksi oman asuntonsa pantaneelle velalliselle tulee antaa mahdollisuus pitää lainan vakuutena ollutta ja velkojan haltuun siirtynyttä asuntoa määräajan edelleen hallussaan kohtuullista vuokraa vastaan. Määräajan jälkeen velallisella olisi mahdollisuus lunastaa asunto itselleen takaisin käyvästä arvosta.

JULKINEN VALTA JA MARKKINAT

- **Hyödynnetään yksityistä palvelutarjontaa nykyistä enemmän julkisissa palveluissa. Tavoitteena on, että yksityinen palvelutuotanto on tasavertaisessa asemassa julkiseen sektoriin nähden.**
 - Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä monipuolistetaan kuntien järjestämisvastuulla olevaa palvelutuotantoa ns. tilaaja-tuottaja -mallin avulla sekä hyödyntämällä kuntalaisten valinnanmahdollisuuksia lisäävää palvelusetelijärjestelmää.
 - Laaditaan julkisen sektorin harjoittamalle elinkeinotoiminnalle periaatteet, joiden lähtökohdana on julkisen sektorin pidäytyminen yksityisen sektorin kanssa kilpailevasta yritystoiminnasta. Niiltä osin kun julkisella sektorilla erityisestä syystä on elinkeinotoimintaa, huolehditaan siitä, että julkinen omistus ei tuo kilpailuetua muihin yrityksiin nähden.

YRITTÄJYYDEN ASEMA PÄÄTÖKSENTEOSSA

- **Nykyinen sopimusyhteiskunta toimii vajavaisesti sen johdosta, että lukumääräisesti yrittäjien valtaenemmistö puuttuu tulopoliittisista pöydistä. Hallituksen tulee sitoutua ohjelmassaan siihen, että valtiovalta osallistuu ainoastaan sellaiseen kolmikantamenettelyyn, joka pohjautuu sopimuksiin tai järjestelyihin, joiden aikaansaamisessa myös yrittäjien valtaenemmistö on ollut.**
- **Hallituksella tulee olla työllisyyden ja yrittäjyyden poikkihallinnollinen politiikkaohjelma. Sen tavoitteena on yrittämisen olosuhteiden parantaminen ja työllisyysasteen nostaminen seuraavan vaalikauden loppuun mennessä 75 prosenttiin mm. yrittäjyyshalukkuuden, yritysten kasvun, työllistämisedellytysten parantamisen sekä kansainvälistymisen lisäämisen avulla. Poliitiikkaohjelman toimivaltuuksia vahvistetaan vaikuttavuuden lisäämiseksi.**

1. SUOMEN HAASTEET

1.1 GLOBALISAATIO

1.1.1 Käsite ja kehityksen pääpiirteet

Talouden kannalta globalisaatio on maailmantalouden yhdentymistä. Tämä tarkoittaa etenkin uusien parantuneiden liikenne- ja tietoliikenneyhteyksien myötävaikuttamaa aiempaa nopeampaa ja syvällisempää maailmantalouden yhteistyön lisääntymistä. Tätä yhdentymistä on tapahtunut kaupan, pääoman, teknologian ja palvelujen liikkumisen vapauttamisella sekä liikenneyhteyksien nopeutumisen ja kuljettamisen halpenemisen seurauksena.

Maailmantalouden avautumista tuetaan erilaisilla hallinnollisilla valmisteluilla ja prosesseilla, joiden tavoitteena on nostaa elintasoa ja tuottavuutta maailmassa kauppa vapauttamalla. Koko maailmantaloutta koskeva tällainen neuvotteluprosessi on WTO, joka jatkaa aiempien vastaavien prosessien työtä, mutta käsittäen nykyisin huomattavasti laajemman osan maapallosta kuin aiemmin.

Koko maailmantaloutta koskevan avautumisprosessin ohella on myös EU:n sisäinen kaupan esteiden poistamisprosessi. Tätä tehdään EU:n puitteissa laajalla rintamalla ja siitä esimerkkejä ovat mm. palveludirektiivi sekä sähkömarkkinoiden toimivuutta koskeva direktiivi. Rinnan tämän EU:n sisämarkkinoiden kaupan avautumisen kanssa on EU:n tasolla myös EU:n laajeneminen uusiin jäsenmaihiin. Näiden tekijöiden ohella on myös muita kauppa-alueita maailmassa, jotka tähtäävät suurin piirtein samoihin tavoitteisiin ja käyttävät samanlaista kaupan esteiden poistamisstrategiaa kuin nämä edellä mainitut.

Olennessa ero aiemman kansainvälistymisen ja nykyisen globalisaation välillä on siinä, että aiemmin kansainvälistyminen kosketti vain pientä osaa maapallon väestöstä. Pääsääntöisesti tuolloin puhuttiin noin 700 – 800 miljoonan hengen muodostamasta teollistuneiden maiden yhteisöstä, jonka välillä kaupankäynti lisääntyi voimakkaasti menneinä vuosikymmeninä. Nyt tähän vapaan vaihdannan talouteen on tullut näiden maiden ohella lisää noin 5 miljardia ihmistä, joiden tulotasoa on vain murto-osa aiempien teollistuneiden maiden väestön tulotasosta. Lisäksi osa tästä hyvin matalapalkkaisesta väestöstä on suhteellisen hyvin koulutettua ja siten kykenevää nopeasti omaksuma teollistuneiden maiden aiemmin käyttöön ottamaa teknologiaa ja parantamaan omaa tuottavuuttaan.

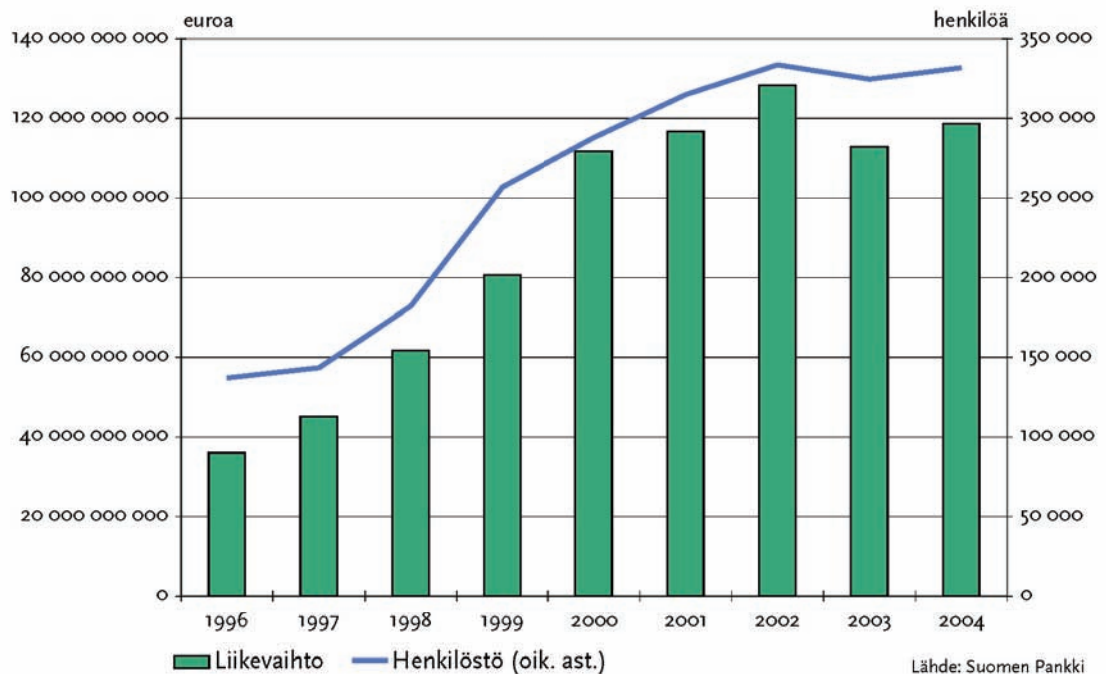
Uudelle globaalille taloudelle on ominaista, että suuret kehittyvät maat ovat tulleet voimakkaasti mukaan maailmantalouteen. Tällaisia maita ovat Kiina, Intia, Venäjä, Brasilia ja Indonesia. Muutamana vuonna yksinomaan Kiinan talouden kasvu on vastannut noin

kolmannesta koko maailmantalouden kasvusta, mikä kuvastaa sitä voimaa ja dynaamisuutta, joka näiden maiden markkinoille tulon kautta on maailmantalouteen syntynyt.

Selvitysten mukaan näyttäisi olevan niin, että markkinatekijät ovat vieläkin tärkeämpiä tuotannon sijoittumisen ohjaajia kuin tuotannontekijöiden hinta. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi Kiinan markkinoille suunnataan enemmänkin näiden markkinoiden voimakkaan kasvun ja valtavan suuruuden takia kuin vain sen takia, että työvoimakustannukset ja muut kustannukset ovat hyvin edullisia.

Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille ovat lisääntyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana voimakkaasti. Edelleenkin näistä investoinneista valtaosa menee perinteisiin teollisuusmaihin ja suhteellisen pieni osa voimakkaasti kasvaviin kehittyviin maihin. Kuitenkin viime vuosina investoinnit näille uusille maailmantalouden dynaamisille kasvualueille ovat lisääntyneet merkittävästi. Samalla entistä suurempi osuus varsinkin suurten yritysten kokonaisliikevaihdosta tulee ulkomailta.

Kuva 1. Suomalaisten yritysten ulkomaisten tytäryhtiöiden liikevaihto ja henkilöstö

Suomi on pieni maa, jossa on hyvin pienet markkinat. Suomi on pystynyt merkittävästi hyötymään markkinoiden avautumisesta. Uusien maiden ja alueiden tullessa mukaan avoimeen kilpailuun Suomi on kuitenkin joutunut talouden avautumisessa uuden haasteen eteen. Kun Suomi aiemmin on pääsääntöisesti pystynyt hyödyntämään avautuvia markkinoita matalien kustannustensa ja tehokkaan tuotantonsa ansiosta, on nyt haettava uusia keinoja, kun kustannukset ovat olennaisesti halvempia näiden uusien markkinoille tulevien maiden alueilla ja siellä myös talouskasvu on voimakasta.

1.1.2 Globalisaation vaikutuksia

1.1.2.1 Talouden rakennemuutos; pk-yritysten merkitys kasvaa edelleen

Maailmantalouden investointivirrat ohjaavat myös suomalaista tuotantoa ja investointeja. Keskeiset investoinnit tapahtuvat tällä hetkellä USA:ssa ja tämän ohella Kiina sekä Intia ovat voimakkaassa nousussa. Suomen kannalta merkittäviä alueita ovat myös lähimaat, mukaan lukien Baltian maat sekä itäinen Keski-Eurooppa. Nämä alueet ovat paljon

lähempänä Suomea ja siten suhteessa kokoonsa nähden merkittävämpiä alueita Suomen talouden kannalta kuin selvästi kauempana olevat Kiina ja Intia. Pk-yritykset pyrkivät seuraamaan alihankkijoina suuria yrityksiä kasvaville markkinoille. Erityisesti näin ovat tehneet monet keskikokoiset suomalaiset yritykset.

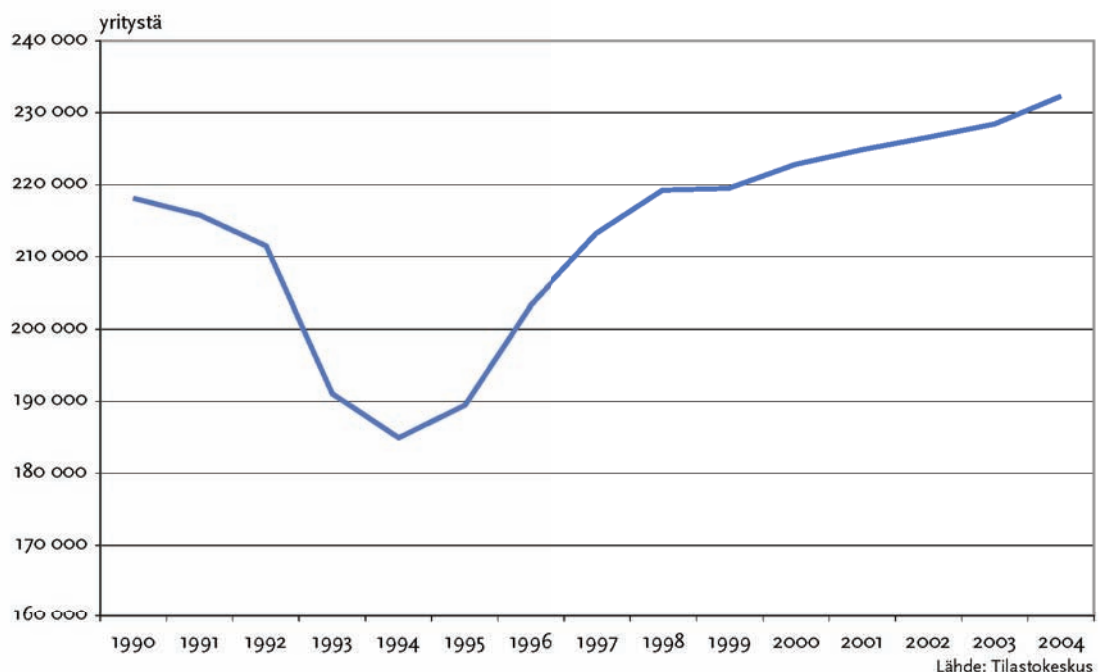
Tässä ympäristömuutoksessa oleellinen kysymys on, millaista tuotantoa ja työtä Suomessa on mahdollista jatkossa tehdä. Kysymykseen ei kuitenkaan ole mahdollista esittää muuta kuin korkeintaan suuntaa antavia näkökohtia, sillä viime kädessä vastaus riippuu siitä, millaisia ja miten hyödynnettäviä innovaatioita Suomessa syntyy. Jatkossakin taloudellinen hyvinvointi maassamme tulee perustumaan osaamiseen, uuden teknologian kehittämiseen ja käyttöönottoon ja näihin liittyvään jonkin asteiseen tuotantoon myös Suomessa. Parantamalla tuottavuutta ja organisoimalla tuotanto ja palvelukonsepti hyvin asiakkaita palvelevaksi on myös halvempien tuotantokustannusten maissa tehtävää tuotantoa mahdollista säilyttää Suomessa tai ainakin hidastaa sen siirtymistä.

Venäjä on Suomen taloudelle suuri mahdollisuus markkinoiden suuruuden, niiden läheisyyden ja markkinoiden voimakkaan kasvun johdosta. Tämän ohessa Suomessa tulee olemaan hyviä edellytyksiä paikallisia markkinoita, lähinnä Itämeren altaan ympärillä olevaa aluetta palvelevalle tuotannolliselle ja palvelutoiminnalle. Lisäksi on itsestään selvää, että Suomessa pysyy sellainen palvelutuotanto, joka edellyttää suoraa kontaktia palvelun suorittajan ja asiakkaan välillä. Tällaiset palvelut ovat yleensä pienyritysvaltaisia.

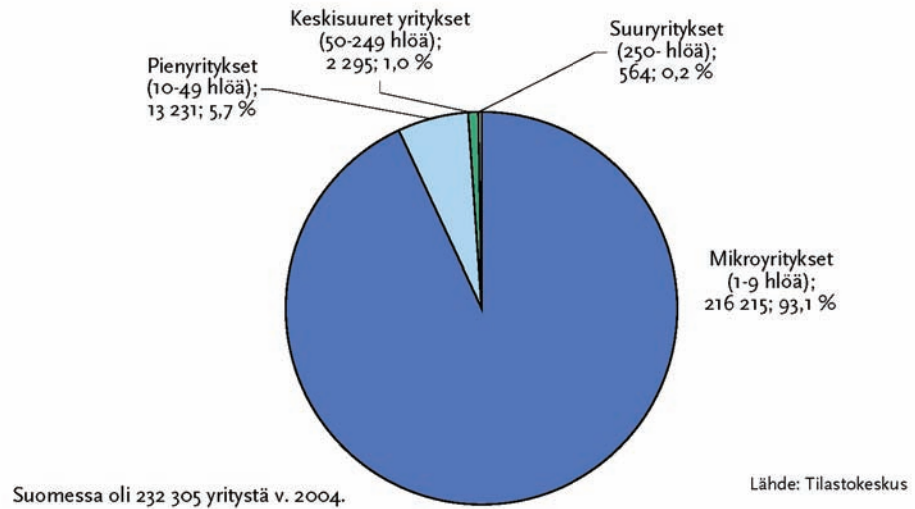
Pienten ja keskisuurten yritysten merkitys on globalisaation seurauksena korostunut ja korostuu edelleen. Turvatakseen kilpailukykyä nopeasti muuttuvilla globaaleilla markkinoilla suuret yritykset keskittyvät entistä enemmän ydinosaamiseensa ja ovat muuttuneet yhä enemmän tuottajista tuotannon organisoijiksi. Kehityksen voi ennustaa jatkuvan. Tämä merkitsee, että yhä suurempi osa tuotannosta tehdään pienissä ja keskisuurissa yrityksissä, jolloin niiden kilpailukyvyllä on huomattava vaikutus siihen, missä määrin tuotantoa pystytään pitämään Suomessa.

Myös uusiin ideoihin perustuvan yritystoiminnan osalta pienet yritykset ovat tärkeässä asemassa. Usein uusien ideoiden tuleminen markkinoille lähtee pienestä ja kokeiluluontoisesta toiminnasta. Markkinoilla kysyntää omaavien uusien ideoiden varaan puolestaan oleellisilta osin pohjautuu työpaikkojen synty maassamme tulevina vuosina.

Kuva 2. Yritysten määrän kehitys

Kuva 3. Yritysten määrä koon mukaan v. 2004

1.1.2.2 Tuottavuuden merkitys korostuu

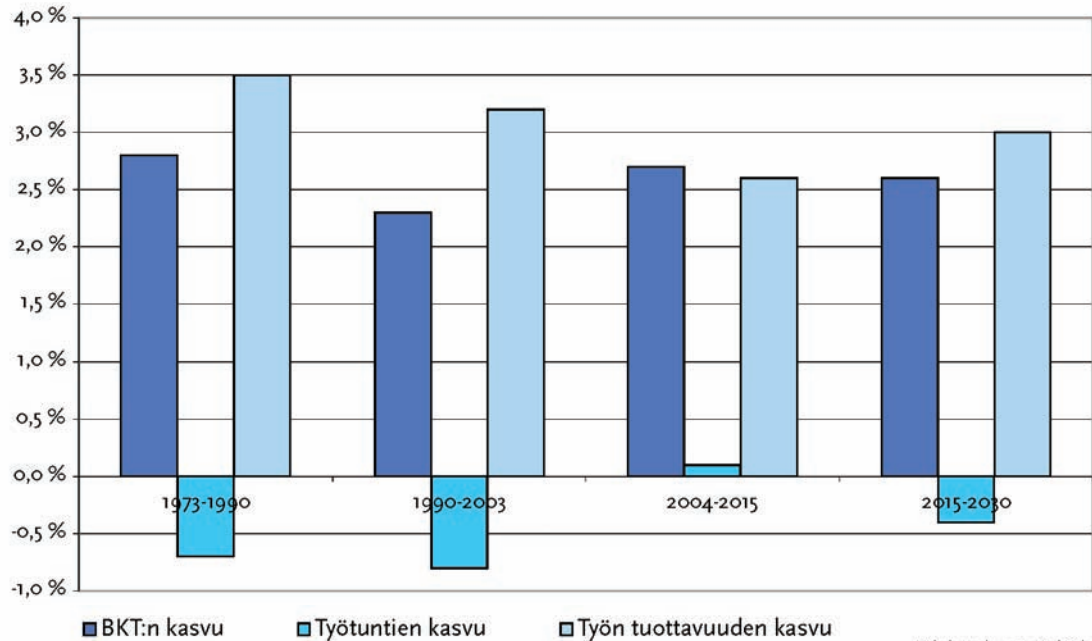
Hyvin pitkällä aikavälillä tarkasteltuna hyvinvoinnin kasvu ja talouden kasvu kulkevat käsi kädessä. Talouden kasvu on siten ensiarvoisen tärkeää koko yhteiskunnan menestymisen kannalta. Taloudellisen kasvun perusta pitkällä aikavälillä on tuottavuuden kohoaminen teknologian kehittymisen myötä. (Tuottavuus = tuotos jaettuna panoksella. Yleensä puhutaan työn tuottavuudesta, jolloin tuotos jaetaan tehtyjen työtuntien tai työllisten määrällä.) Suuret tuottavuutta nostaneet innovaatiot viime vuosisadoilla ovat olleet höyryvoiman käyttöön ottaminen Englannissa, sähkövoiman käyttöön ottaminen laajamittaisesti sekä tuotantoelämässä että kotitalouksissa ja parhaillaan meneillään oleva tietotekniikan hyötykäytön tehostaminen.

Vaikka pitkällä aikavälillä yhteys taloudellisen kasvun ja tuottavuuden kasvua tukevien teknologisten innovaatioiden välillä on erittäin vahva, on taloudellista kasvua saatu aikaan myös ns. määrällisellä, ekstensiivisellä, kasvupolitiikalla. Erityisesti sodan jälkeisinä vuosikymmeninä Suomessa harjoitettiin tällaista määrällistä kasvupolitiikkaa, jossa investoitiin huomattavasti pääomakannan kulumista enemmän uusiin koneisiin, laitteisiin ja rakennuksiin. Noina vuosikymmeninä Suomessa säästämisaste oli korkea, mikä merkitsi kotitalouksien pidättäytymistä välittömästä kulutuksesta tulevaisuuden investointien hyväksi. Tästä määrällisestä talouden kasvun vauhdittamisesta on siirrytty selvästi uuteen vaiheeseen, jota voidaan nimittää laadullisen, intensiivisen, kasvun tavoitteluksi. Tämä tarkoittaa sitä, että talouspolitiikan tavoitteena tulee olla nykyistä selvemmin tuottavuuden kohottaminen kansantaloudessa.

Nykyisen globalisaation aikaansaaman kehittyvien ja kehittyneiden maiden työnjaon on pitkään ajateltu merkitsevän sitä, että kehittyneet maat erikoistuvat sekä uusien tuotteiden kehittämiseen että niiden alkuvaiheen tuotantoon, ja kehittyvissä maissa tapahtuu siten näiden tuotteiden massatuotanto. Viimeaikainen kehitys kuitenkin näyttää menevän siihen suuntaan, että kehittyvät maat yhä enemmän pyrkivät ottamaan haltuunsa myös tuotteiden suunnittelua ja kehittämistä sekä alkuvaiheen testaamista. Näin ollen kehittyneiden teollisuusmaiden asema on selvästikin muuttumassa, ja ne ovat joutumassa tiukempaan kilpailutilanteeseen myös uusien tuotteiden kehittämisessä ja niiden alkuvaiheen valmistamisessa. Kehittyneiden teollisuusmaiden keskeisenä keinona vastata tähän uuteen haasteeseen on pyrkiä nostamaan tuottavuuttaan kaikilla toimialoilla. Tämä tarkoittaa sitä, että uusien tuotteiden kehittämisen ohella tärkeätä on pyrkiä mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti hyödyntämään myös muissa maissa kehitettyjä uusia, tuottavuutta nostavia innovaatioita. Maailmassa syntyvistä innovaatioista kuitenkin Suomessa syntyy selvästi alle prosentin, ehkä muutamia prosentin kymmenyksiä, jolloin olennaista on

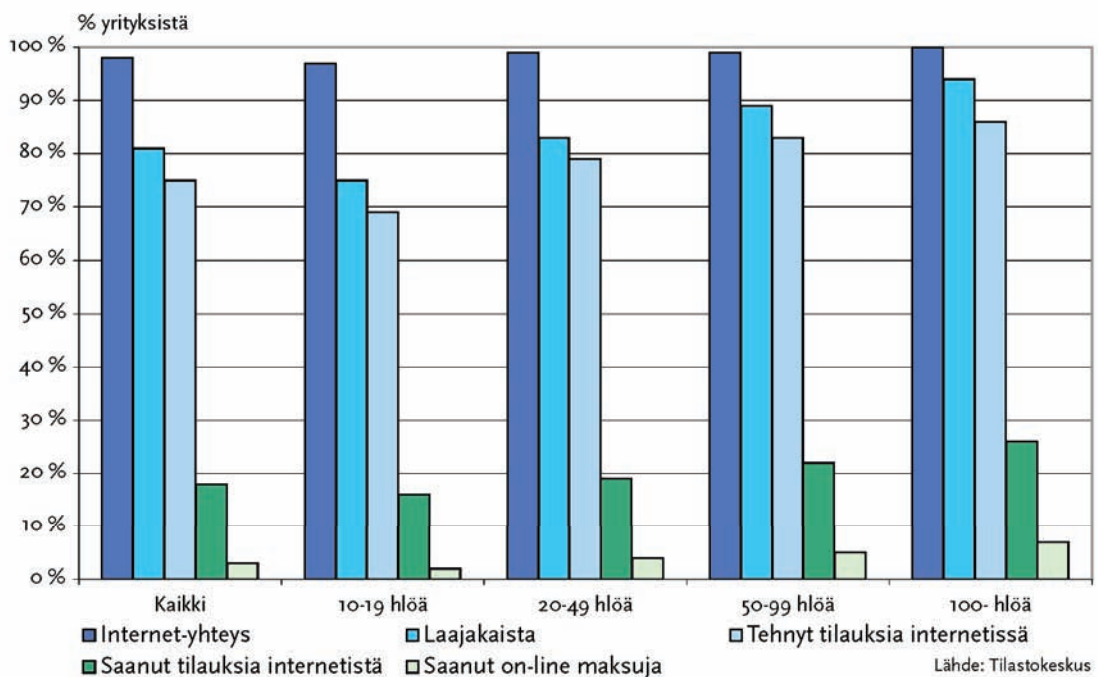
pyrkii mahdollisimman tehokkaasti hyödyntämään myös niitä yli 99 prosenttia erilaisista innovaatioista, jotka kehitetään Suomen ulkopuolella.

Kuva 4. Markkinatuotannon BKT:n ja tuottavuuden toteutunut ja ennustettu kasvu

Erilaisissa kansainvälisissä vertailuselvityksissä Suomi nousee korkealle innovatiivisuutta mitattaessa. Käytännössä kuitenkin Suomessa pääpaino on ollut innovatiivisten tuotteiden valmistamisessa. Sen sijaan Suomessa ei ole pystytty kansainvälisesti ottaen tehokkaasti hyödyntämään uutta tietotekniikkaa laajasti kansantalouden eri sektoreilla eikä itse liiketoiminnassa myöskään ole merkittävästi onnistuttu luomaan innovatiivista palvelutoimintaa. Eri instituutioiden roolia uusien ideoiden ja innovaatioiden hyödyntämisessä sekä yrittäjyyden edistämässä tulee entisestään vahvistaa, jotta Suomessa onnistutaan hyvin tuottavuuden yleisessä kohottamisessa.

Kuva 5. Tietotekniikan käyttö yrityksissä v. 2005

1.1.2.3 Matalapalkkatyön tulevaisuus; uusi iso haaste

Globalisaation seurauksena erityisesti teollista tuotantoa on alkanut siirtyä entistä enemmän uusiin, voimakkaasti kasvaviin matalapalkkaisiin maihin. Näissä maissa globalisaatio työllistää miljoonittain sellaisia ihmisiä, jotka eivät aikaisemmin ole olleet työelämässä mukana. Aiemmin vajaakäyttöisiä resursseja otetaan normaaliin markkinatalouden mukaiseen tehokkaaseen käyttöön. Näille maille tämä luo voimakasta uutta kasvua ja talouden dynaamisuutta sekä toivoa tulevaisuudesta. Sen sijaan teollistuneiden maiden matalapalkkaisissa teollisuustöissä oleville henkilöille tämä uusi tilanne on vaikea.

Periaatteessa matalapalkkaisen tuotantotyön hinnat tulevat tavalla taikka toisella yhdenmukaistumaan eri maapallon alueiden välillä siinä määrin kuin riski- ja muut tekijät huomioonottaen tällaista yhdenmukaistumispainetta on olemassa. Tämä sopeutumisprosessi on kivulias ja ainakin alkuvaiheessaan johtaa huomattavaankin matalapalkkaisen teollisuustyöntekijöiden työpaikkojen vähenemiseen ja työttömyyden lisääntymiseen teollistuneissa maissa. Sopeutuminen uuteen yhdenmukaiseen palkkatasoon tulee pääasiallisesti tapahtumaan siten, että pikkuhiljaa matalapalkkamaiden palkkataso tulee kohtamaan. Kun matalapalkkamaita, jotka ovat tulleet tähän uuteen avoimeen talouteen mukaan, on paljon ja niissä useita miljardeja työntekijöitä, on selvää, että prosessi ei tapahdu nopeasti eikä kivuttomasti teollistuneiden maiden matalapalkkaisten työntekijöiden näkökulmasta.

Teollistuneiden maiden matalapalkkaisten työntekijöiden työllisyydestä huolehtiminen tulee olemaan merkittävä talouspolitiikan haaste lähivuosina. Tämä on näkynyt jo viime vuosina Suomessa eri paikkakunnilla, kun teollisia suuriakin työpaikkoja on suljettu, ja työvoima on joutunut siirtymään joko muille aloille tai jäänyt työttömäksi. Yhteiskuntapoliittisesti ja näiden henkilöiden kannalta on perusteltua ja tarpeellista pystyä tarjoamaan heille mahdollisimman hyvin soveltuvia työtehtäviä. Uusia mahdollisuuksia on erityisesti palvelusektorilla, varsinkin hyvinvointipalveluissa, jotka ovat kansalaisten kannalta tarpeellisia ja tärkeitä, mutta joiden suorittamisessa ei aina vaadita pitkälle menevää koulutusta.

Muun muassa verotuksen johdosta – kotitalousvähennyksestä huolimatta – kansalaisten ostovoima ei usein riitä hyvinvointipalvelujen hankkimiseen sellaiseen hintaan, että niiden tuottaminen olisi mahdollista. Tähän matalamman tuottavuuden työn kustannusongelmaan on tärkeää löytää ratkaisuja. Käytännössä kysymys voi olla siitä, että palkkatasot voivat olla nykyistä matalampia, mutta tulonsiirroilla huolehditaan siitä, että työntekijöiden elintaso on kohtuullinen ja henkilöt ovat aktiivisesti työelämässä mukana heille soveltuvissa ja yhteiskunnan kannalta tärkeissä työtehtävissä.

1.1.2.4 Kilpailukyvyyn merkitys korostuu päätöksenteossa

Globalisaation seurauksena kansallisvaltioiden poliittisen päätösvallan liikkumatila kapeenee siinä suhteessa, että niiden on pidettävä erityinen huoli tuotannon ja työn tekemisen kilpailukyvyistä muihin maihin verrattuna. Samalla kansallisessa päätösvallassa olevien, kilpailukykyyn vaikuttavien tekijöiden merkitys korostuu. Niinpä esimerkiksi verotuksen ja työmarkkinoiden toimivuuden merkitys on jatkossa vielä suurempi kuin tähän saakka. Poliittisten päätöksentekijöiden vastuu Suomen kilpailukyvyistä säilyykin huomattavana. Vastuu sisältää myös mahdollisuuden oikeilla ratkaisuilla vaikuttaa suomalaiseen hyvinvointiin. Menestyksemme riippuu jatkossakin pitkälti omista päätöksistämme.

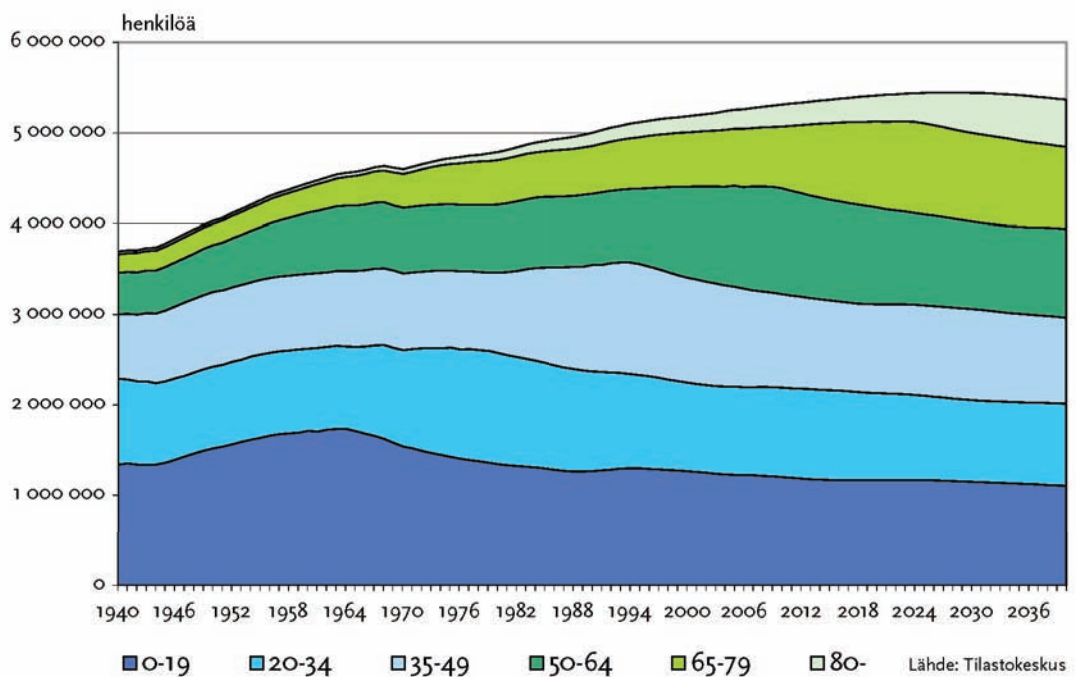
Globalisaatio aiheuttaa paineita verotuksen kilpailukyvyille. Vanhoissa teollisuusmaissa verotuksen tasoa pyritään painamaan alaspäin. Kehittyvissä maissa verotuksen taso josakin määrin nousee, mutta pitkälläkin aikavälillä jää selvästi vanhojen teollisuusmaiden alapuolelle. Myös Suomessa verotuksen osuutta kokonaistuotannosta on edelleen alennettava. Verotuksen keventäminen ei merkitse sinällään vastaavaa verotulojen alentamista, koska verotuksen alentamisen dynaamiset vaikutukset voivat olla huomattavat. Näin

ollen verokertymät pienenevät selvästi vähemmän talouden kasvun parantuessa. Tästä huolimatta uuteen matalampaan verotuksen tasoon sopeuduttaessa julkisten hyvinvointipalvelujen rahoittaminen on haasteellista. Tämä saattaa johtaa siihen, että ainakin joiltakin osin hyvinvointipalvelut siirtyvät entistä enemmän kansalaisten omalle vastuulle ja yksityisen sektorin tuotettavaksi. Tämän lisäksi julkisen sektorin hyvinvointipalvelujen tehokkuuden parantamiseksi siirrytään yhä enemmän tilaaja-tuottaja -malliin, jossa yritysten osuus palvelujen tuottajana kasvaa. Näiden molempien ilmiöiden seurauksena yrittäjyydelle syntyy lisää tilaa.

1.2 VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN JA JULKISEN TALOUDEN TULEVAISUUS

Suurten ikäluokkien saavuttaessa lähivuosina eläkeiän on Suomen väestön ikärakenne muuttumassa erittäin voimakkaasti. Itse asiassa Suomen väestön ikärakenteen muuttuminen on voimakkaampaa kuin muissa EU-maissa, ja sen merkitys kansantalouden kannalta siten myös tulee olemaan keskimääräistä suurempi.

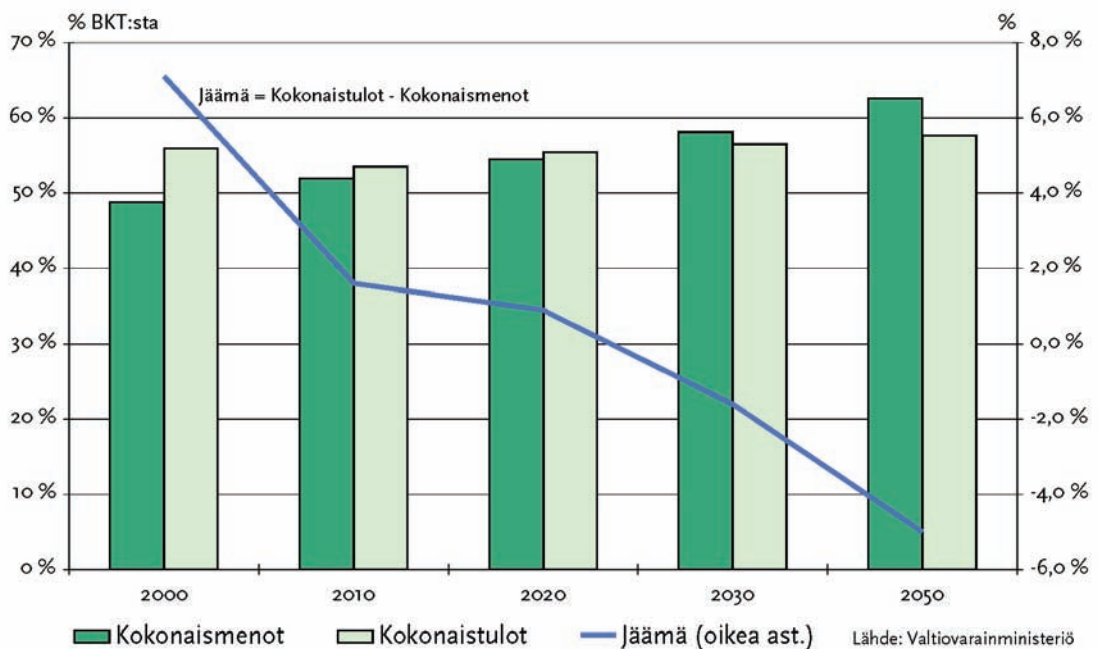
Kuva 6. Väestökehitys ikäryhmittäin

Väestön ikääntyessä työmarkkinoilta poistuu enemmän ihmisiä kuin sinne on tulossa uutta työvoimaa. Tämä tarkoittaa sitä, että suurin piirtein sama väestömäärä tulee elänettäväksi aiempaa pienemmän aktiivisesti työelämässä olevan väestön työllä. Kansantalouden kasvusta on merkittävä osa viime vuosiin saakka perustunut työllisen työvoiman määrän kasvuun toisen kasvukomponentin ollessa työtuntia tehdyn työn tuottavuuden kohoaminen. Useiden vuosikymmenien ajan työllisen työvoiman määrä tulee vuosittain keskimäärin supistumaan muutaman prosentin kymmenyksen ja hidastamaan siten talouskasvua. Kun työllisen työvoiman määrän kasvu on nostanut aiempina vuosikymmeninä talouskasvua ja tulevana vuosikymmeniä laskee sitä, on näiden välinen erotus talouskasvuun jopa vajaa prosenttiyksikkö vuodessa. Vuosikymmenien ajan näin jatkuen tällä on huomattava merkitys koko kansantalouden kokoon.

Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle tulevat seuraavina vuosikymmeninä lisääntymään sekä eläkemenot että terveydenhoitomenot ja erilaiset pitkäaikaishoitojen menot. Tämä tapahtuu samanaikaisesti, kun ikärakenteen muutoksesta johtuen taloudellinen kasvu jää aiempia vuosikymmeniä hitaammaksi. Näistä syistä julkinen talous muodostuu muutamien vuosikymmenien kuluttua huomattavan alijäämäiseksi, ellei ryhdytä voimakkaisiin toimenpiteisiin julkisen talouden tasapainon turvaamiseksi. Julkisen talouden tasapainon turvaamisen kannalta tärkeää on pystyä ylläpitämään mahdollisimman nopeata taloudellista kasvua ja samalla myös korkeata työllisyysastetta. Vuonna 2006 työllisyysaste on noin 69 prosenttia. Sen nostaminen tavoitteena olevaan 75 prosenttiin edesauttaa sopeutumista ikärakenteen muutoksen aiheuttamaan haasteeseen. Nämä yhdistyneenä julkisen sektorin oman tuottavuuden voimakkaaseen kohottamiseen teknologiaa hyödyntämällä parhaiten turvaavat terveen julkisen talouden tulevina vuosikymmeninä.

Kuva 7. Julkisen talouden näkymät

Julkisen talouden tuottavuuden parantamisessa yhtenä merkittävänä keinona on erottaa toisistaan julkisten palvelujen tuottaminen ja niiden järjestämisvastuu. Lisäämällä tuottamisessa eri toimijoiden välistä keskinäistä kilpailua voidaan lisätä myös tuottavuutta julkisiin palveluihin. Samalla tämä avaa mahdollisuuksia yksityisen sektorin palveluyrityksille niiden toiminnan kehittämisessä ja uusien palvelujen tuottamisessa markkinoille asiakkaiden tarpeiden mukaan.

Julkisen talouden omiin toimintoihin on saatava selkeitä parannuksia johtamisosaamiseen. Julkisen talouden organisaatioiden yksi keskeinen ongelma näyttää olevan heikosti järjestynyt johtamisosaaminen yksityisiin organisaatioihin verrattuna. Tämän parantamiseksi julkiseen talouteen on saatava yksilötasolle saakka ulottuvia selkeitä taloudellisia kannustimia tuottavuuden ja toiminnan parantamiseen.

2. YRITTÄJYYDEN MERKITYS HYVINVOINNILLE

Yrittäjyys toimii yhteiskunnassa liikkeelle panevana voimana. Yrittäjät toteuttavat markkinoilla uusia ajatuksia ja uusia keksintöjä. Näin syntyy yhteiskuntaan työpaikkoja sekä tuloja ja varallisuutta. Näiden myötä yhteiskuntaan tulee verotuloja, mitkä luovat rahoituskellisen perustan hyvinvoinnille.

Yrittäjyys on keskeinen tekijä myös yhteiskunnan uusiutumiskyvyn ja dynaamisuuden varmistamisessa. Kun markkinoille koko ajan tulee uusia toimijoita koettelemaan omien ajatustensa ja innovaatioidensa markkinakelpoisuutta, pysyvät markkinat tehokkaina ja joustavina. Tämä varmistaa parhaiden ajatusten ja tekniikoiden käyttöönoton yhteiskunnassa, jolloin myös tuottavuus ja yhteiskunnassa jaettavissa oleva varallisuus kasvavat. Ilman toimivaa yrittäjyyttä yhteiskunta kangistuisi vanhoihin toimintatapoihin ja tehotomiin organisaatioihin¹⁾.

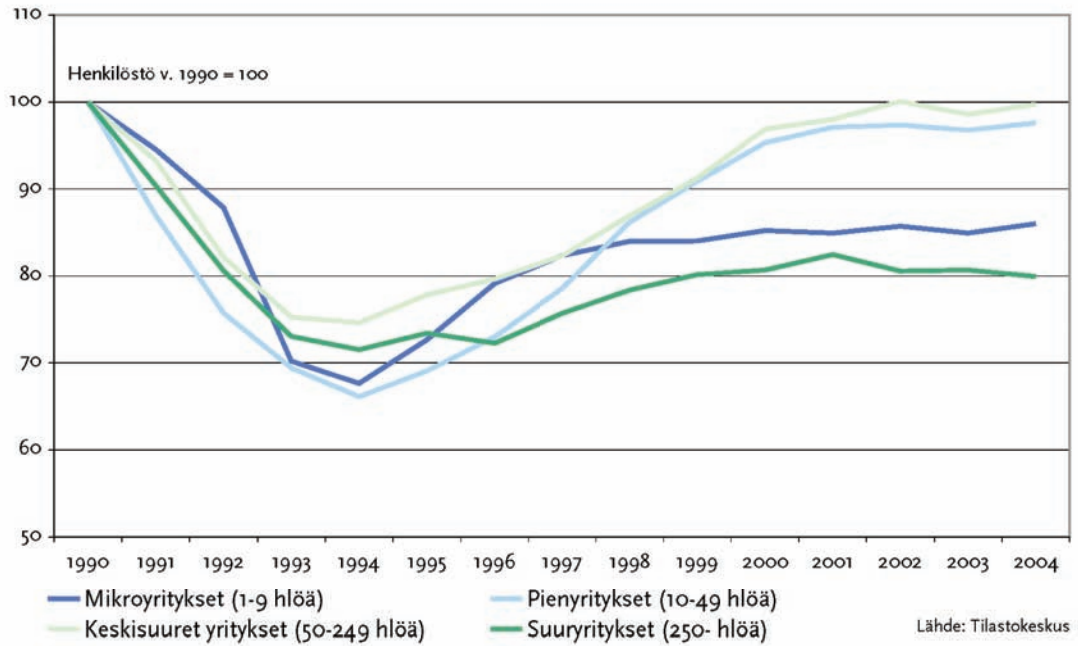
2.1 TYÖLLISYYS JA ALUEKEHITYS

Hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja sen kohottamisessa olennaista on työllisyysasteen saaminen nykyistä merkittävästi korkeammaksi. Kuten edellä on todettu, väestön ikääntyessä julkisen talouden alijäämä pahenee voimakkaasti lähivuosisikymmeninä, ellei työllisyysastetta saada nopeasti kohoamaan ja samalla myös kansantalouden kasvua nopeammaksi.

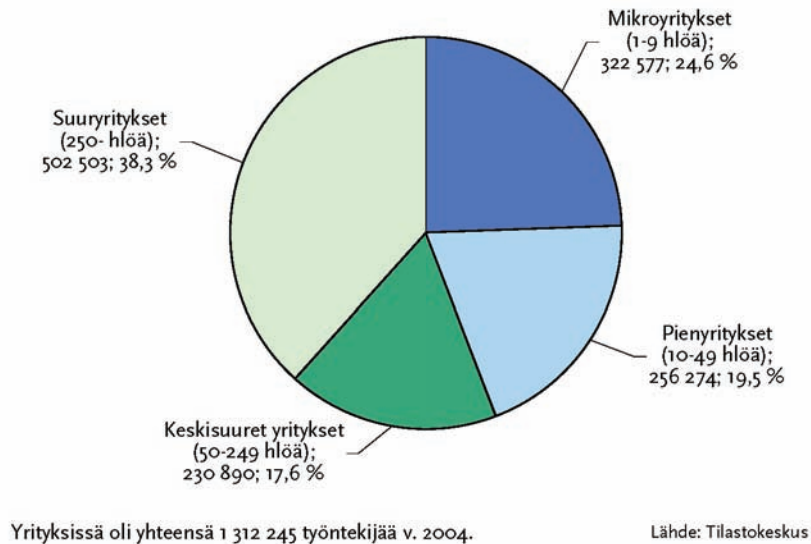
Työllisyyden paranemisessa pienet ja keskisuuret yritykset ovat avainasemassa. Työllisyysasteen nostaminen 75 prosenttiin on edelleen ajankohtainen ja tärkeä tavoite. Kuten edellä on todettu, oleellisena syynä pk-yritysten työllisyysvaikutuksen kasvuun on globalisaatio, joka on johtanut siihen, että suuret yritykset keskittyvät entistä enemmän ydin toimintoihinsa tuotannon ja oheistoimintojen siirtyessä yleensä pienten ja keskisuurten yritysten hoidettaviksi. Tämä kehitys on merkinnyt työn määrän lisääntymistä pienissä yrityksissä samalla, kun suurten yritysten merkitys päätöksentekijöinä siitä, missä työ tehdään, on korostunut aiempaa enemmän. Jatkossa yrittäjyyden merkitys työllisyydelle on vähintään yhtä suuri kuin aiemmin.

¹⁾ Askelmerkit tulevaisuuteen. Tuovi Allén (toim.). Suomi 2015 -ohjelman loppuraportti, Sitra, 2003. Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Suomi mailmantaloudessa -selvityksen loppuraportti, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2004.

Kuva 8. Työllisyyden muutos erikokoisissa yrityksissä

Kuva 9. Yritysten henkilöstö koon mukaan v. 2004

Talous- ja työllisyyskehitys vaihtelee tuntuvasti maan eri osissa. Epätasaisen aluekehityksen tasapainottaminen on edelleen keskeinen haaste. Taajama-alueet kasvavat edelleen ja syrjäisemmät alueet kokevat sekä väestökatoa että elinkeinotoiminnan vähenemistä. Kun Kainuussa työpaikkojen määrä on sama kuin vuonna 1995, Uudellamaalla, Pohjois-Pohjanmaalla, Pirkanmaalla, Keski-Suomessa ja Varsinais-Suomessa työpaikkojen määrä on 1,2 – 1,3 -kertainen vuoteen 1995 verrattuna. Toki menestyneimmiltäkin alueilta löytyy taantuvia osia.

Keskeinen keino tasapainoisemman aluekehityksen saavuttamiseksi on yrittäjyyden avulla myös syrjäisemmillä alueilla tarjottavat työtilaisuudet. Muuttotappioalueilla tilanne on kuitenkin erityisen haasteellinen paikallisia markkinoita tyydyttävälle yritystoiminnalle. Näillä alueilla yritystoiminta, jonka avulla onnistutaan viemään tuotteita ja palveluja alueen ulkopuolelle, luo edellytyksiä tilanteen paranemiselle. Mahdollisuuksia on monilla toimialoilla matkailusta paikallisia raaka-aineita ja paikallista rakennuskantaa hyödyntävään teollisuuteen. Viimeksi mainitun osalta on alueilla myös usein saatavissa tehtäviin sopivaa työvoimaa.

Maaseudulla suuret yritykset eivät käytännöllisesti katsoen lainkaan suunnittele tuotannon lisäyksiä keskeisten taajamien ulkopuolelle. Siirtyminen raaka-ainepohjaisesta tuotannosta osaamis pohjaiseen tuotantoon on heikentänyt maaseudun vetovoimaa suurten yritysten sijoituskohteena. Innovatiivisten pienyritysten merkitys näin ollen korostuu.

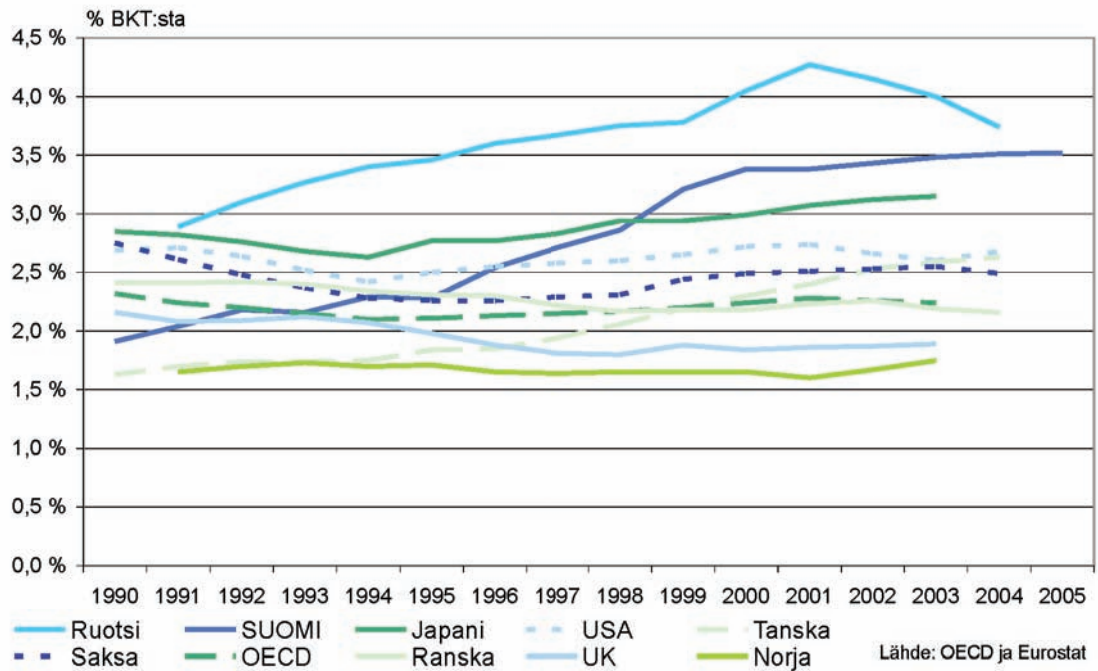
Alueellisen yrittäjyyden edistäminen on siis aluekehityksen kannalta tärkeä kysymys. Tässä on uuden etsimisen ohella tarkoituksenmukaista hyödyntää alueen luontaisia vetovoimatekijöitä. On tärkeää, että eri politiikkalohkojen päätöksenteossa nykyistä enemmän otetaan huomioon koko valtakunnan kannalta suotuisa aluekehitys. Esimerkkinä voidaan mainita Länsi-Lapin virkistyskalastus, jota voitaisiin elvyttää olennaisesti muuttamalla lohien pyyntiä koskevia säännöksiä siten, että Itämeren lohi pääsisi vapaammin nousemaan Lapin jokiin. Virkistyskalastuksen tuottama taloudellinen lisäarvo on ravintokalastukseen verrattuna monikymmenkertainen.

2.2 INNOVAATIOT JA TALOUDEN UUSIUTUMINEN

Euroopan unioni hyväksyi maaliskuussa 2000 Lissabonin strategian, jonka tavoitteena on tehdä Euroopan unionista kilpailukykyisin ja dynaamisin talous vuoteen 2010 mennessä. Tässä strategiassa innovaatioilla on keskeinen rooli Euroopan kilpailukykyyn parantamisessa. Lissabonin strategian toteuttamiseksi EU on toteuttanut erityisiä koordinoituitoimia, joilla pyritään jäsenmaita innostamaan oman toimintaympäristönsä kehittämisessä. Innovaatiotoiminnan vahvistamista on tällöin tarkasteltu laaja-alaisesti tarkastellen sen toteutumista kilpailupolitiikassa, sisämarkkinoilla, aluepolitiikassa, verotoimenpiteissä, koulutuksessa ja ammattikoulutuksessa, ympäristöpolitiikassa sekä standardisoinnin ja yhteisöpatentin kehittämisessä. Näin laajasti tarkasteltuna innovaatiopolitiikka käytännössä lähestyy yleistä elinkeino- ja yrittäjyyspolitiikkaa.

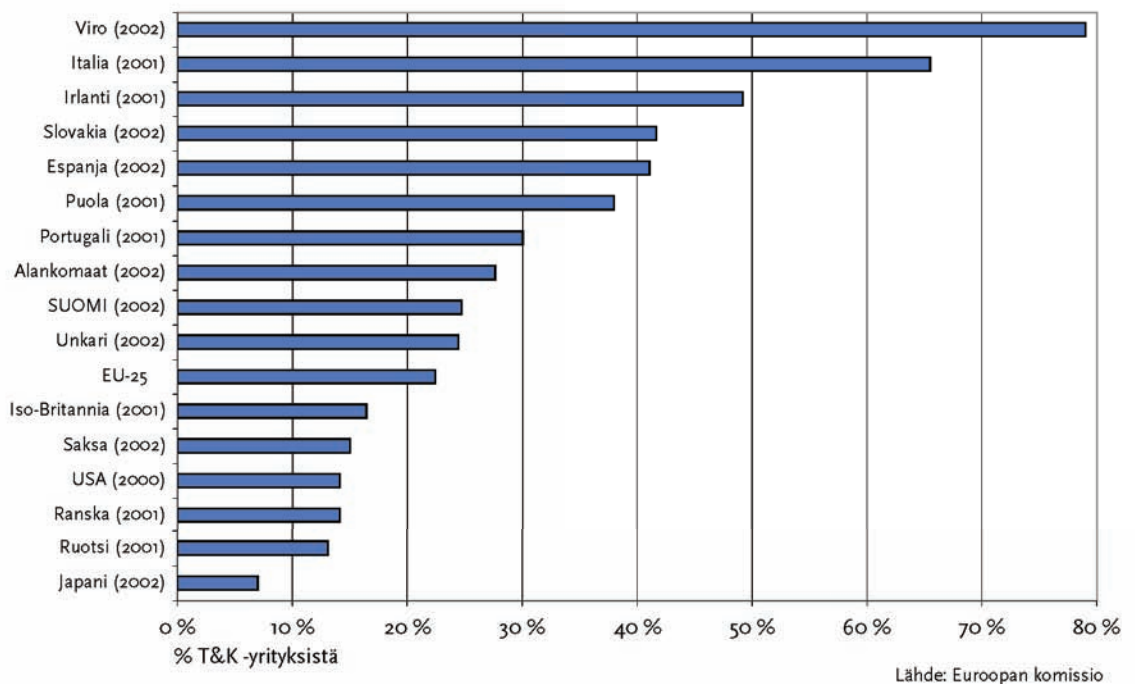
Kansainvälisessä vertailussa Suomi yleensä sijoittuu innovaatiopolitiikassa aivan maailman kärkeen joko ensimmäiseksi tai muutaman parhaimman maan joukkoon. Syyt tähän ovat toisaalta julkiset innovaatiopolitiikan edistämispanostukset jo noin parinkymmenen vuoden ajan sekä erityisesti yhden yrityksen, Nokian, menestys maailmanmarkkinoilla ja innovaatioissaan. Nokian merkitys olisi suuri missä tahansa maassa, mutta erityisen suuri se on näin pienessä kansantaloudessa kuin Suomi. Näin ollen innovaatiotoiminta on Suomessa erittäin vahvasti keskittynyt ja hyvin haavoittuva siitä syystä, että se on erikoistunut niin pitkälle yhteen teknologian alaan. Suomeen on pyritty saamaan mobiilin tietoteknologian ohella myös toinen merkittävä innovatiivinen toimiala, bioala. Tässä ei kuitenkaan toistaiseksi ole juuri onnistuttu. Lisäksi Suomessa julkisen rahoituksen osuus yritysten T&K -panostuksista on kokonaispanostuksesta huolimatta esimerkiksi vain noin kolmasosa siitä, mitä se on USA:ssa. Siten julkista ja yksityistä panostusta ei ole aina välttämättä onnistuttu yhdistämään tehokkaasti.

Kuva 10. Yksityisen ja julkisen sektorin T&K -panostukset

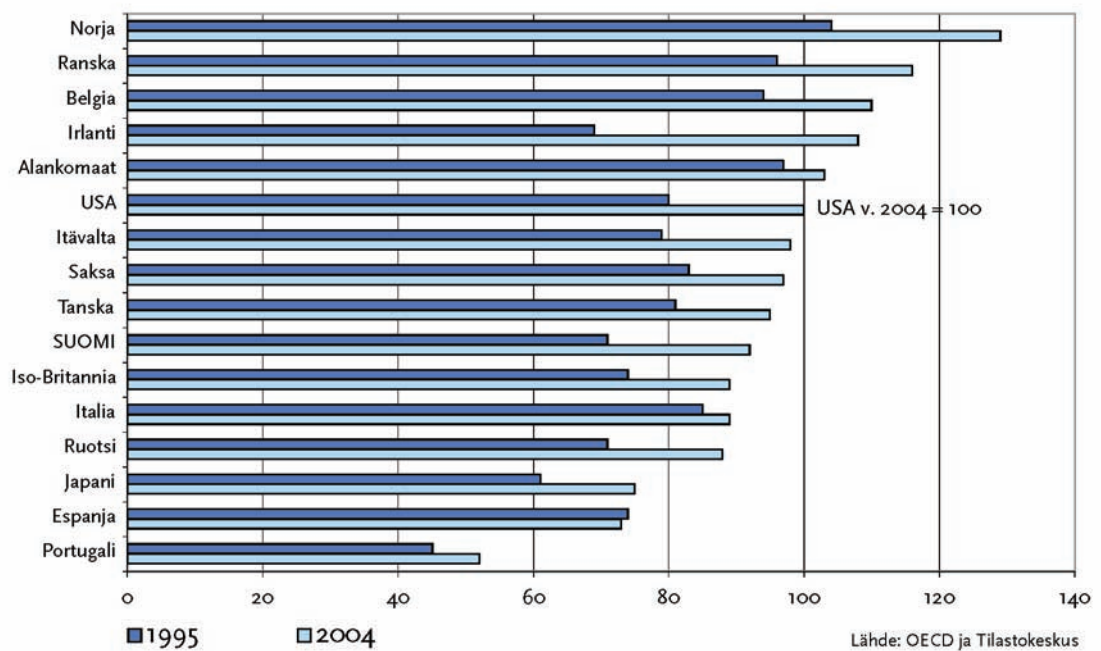
Nopeasti ja kevyellä organisaatiolla toimivat pienet ja keskisuuret yritykset pystyvät tuomaan erilaisia innovaatioita markkinoille huomattavasti kustannustehokkaammin kuin suuremmat organisaatiot. Usein suuremmat yritykset myöhemmässä vaiheessa ostavat pienen yrityksen ja sen kehittämän innovaation oman toimintansa edistämiseksi, vaikka alkuperäinen innovaatio onkin syntynyt pienessä ja ketterässä yrityksessä. Suomen kansantalouden innovatiivisuuden säilyttämiseksi ja lisäämiseksi sekä sen laajentamiseksi uusille toimialoille avainkysymys onkin, kuinka voidaan tukea ja vahvistaa pieniä ja keskisuuria yrityksiä niiden innovaatiotoiminnassa.

Kuva 11. Pk-yritysten osuus yritysten T&K -panostuksista

Yritysten erikoistuminen niille luontevimmin sopiviin osiin tuotannosta nostaa tuottavuutta yhteiskunnassa. Hyvin toimivien alihankintasuhdeiden sekä joustavan ja tehokkaan pk-yritysten verkoston kautta voidaan tuottavuutta saada korkeammalle tasolle. Jokaisen yrityksen erikoistuesssa tekemään mahdollisimman tehokkaasti omaan erikoisosaamisensa pohjautuvan osan toiminnasta saadaan talouden kokonaistuottavuutta merkittävästikin kohoamaan. Näin erikoistumalla nousee sekä pienten ja keskisuurten alihankintayritysten että niiden päämiehinä toimivien suurten yritysten tuottavuus, kun ne voivat keskittyä oman erityisosaamisensa alueeseen koko tuotantoprosessista. Tällaisella verkottumisella ja erikoistumisella voidaan osaltaan vastata globalisaation asettamaan suureen haasteeseen Suomen teollisuudelle.

Kuva 12. Työn tuottavuus v. 1995 ja 2004

Toimivassa markkinataloudessa tapahtuu markkinoilla koko ajan dynaamisia muutoksia siten, että kilpailukykyisimmät yritykset menestyvät ja valtaavat markkinoita, ja vähemmän kilpailukykyiset menettävät niitä ja vähitellen poistuvat markkinoilta. Tämä on olennainen markkinatalouden mekanismi, ja se ylläpitää talouden tuottavuuden kasvua ja kilpailukykyistä rakennetta talouselämässä. Olennaista on, että uudet yrittäjät pääsevät markkinoille koettelemaan oman ideansa kilpailukykyä ja menestystä. Uudet, pienet ja keskisuuret, ketterät yritykset ovat keskeisiä toimijoita markkinamekanismin toimivuuden ylläpitämisessä.

3. JULKINEN TALOUS JA VEROTUS

Yhteiskunnan hyvinvointia parannetaan yrittäjyyden, työllisyyden, tuottavuuden ja taloudellisen kasvun kautta. Tavoitteen saavuttamiseksi voidaan verotuksen keinoin ohjata palkansaajia ja yritysten omistajia entistä enemmän työntekoon, yrittäjyyteen ja osaamisen lisäämiseen. Veropoliittisilla päätöksillä vaikutetaan merkittävästi taloudellisen kasvun ja julkisen talouden tuloperustan muotoutumiseen. Verotuksella voidaan ohjata henkilöiden ja yritysten toimintaa – esimerkiksi kulutus-/säästämisspäätöksiä, investointikohteiden valintaa, työn tekemis-/teettämispäätöksiä sekä kouluttautumispäätöksiä.

Verotus vähentää henkilöiden ja yritysten käteen jäävää tuloa eli ostovoimaa. Verotus vaikuttaa kysyntä- ja tarjontapäätöksiin markkinoilla muutoin määräytyvän hinnan osatekijänä. Toisaalta tämän vastapainona verotuksen seurauksena yhteiskunta vastaa moninaisista ihmisten turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvistä palveluista. Kaikki nämä seikat ohjaavat toimijoiden sijoittumispäätöksiä. Ohjausvaikutusten suuruus riippuu siitä, kuinka herkkiä kohteet ovat verotuksen muutosten suhteen. Verosääntelyn lisäksi tähän vaikuttaa myös vallitseva taloudellinen tilanne. Veronalennuksia ei voida tarkastella pelkästään staattisen laskelman kautta suoranaisten kustannuksena ja verotulojen vähentymisenä. Veronalennuksilla on tavoiteltava myös positiivisia käyttäytymisvaikutuksia, jolloin verotulojen kertymä tulee muodostumaan staattista arviointia korkeammaksi.

3.1 VEROTUKSEN TASO

Suomen kokonaisveroaste on yksi OECD-maiden korkeimmista. Suomea ankarampaa verotus on vain Ruotsissa, Tanskassa, Belgiassa, Ranskassa ja Norjassa. Kun OECD-maiden keskimääräinen veroaste on 36,3 prosenttia, Suomen kokonaisveroaste on 44,3 prosenttia. Euroopan unionin jäsenmaiden keskimääräinen kokonaisveroaste on 40,7 prosenttia.

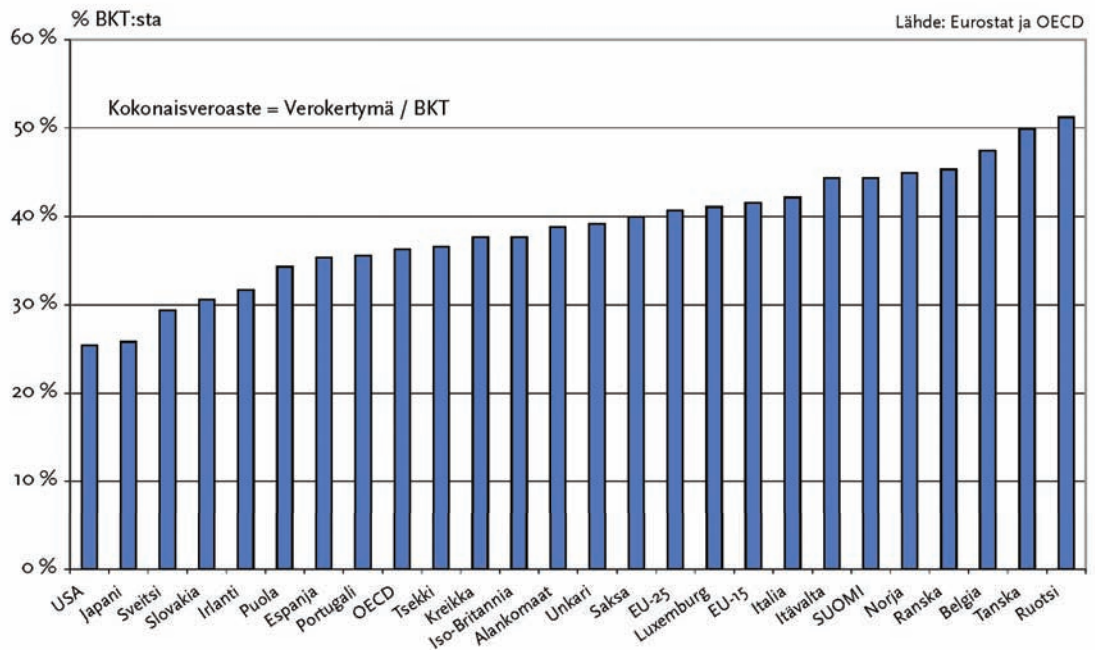
- **Pitkän aikavälin tavoitteeksi on asetettava kokonaisveroasteen alentaminen EU:n keskitasolle. Seuraavalla vaalikaudella toteutettavilla veronkevennyksillä tulee pyrkiä yhteismäärältään noin 4 miljardiin euroon. Veronkevennysten tulee ensisijaisesti ja pääasiallisesti kohdistua ansiotulon verotukseen.**

Esitetty 4 miljardin euron kevennys on mitoitettu staattiseen laskelmaan perustuen. Julkisen talouden tasapainon kannalta olennainen merkitys tulee olemaan sillä, mikä dynaaminen vaikutus talouteen toteutetuilla veronkevennyksillä on. Tämä riippuu osaltaan yleisestä taloudellisesta tilanteesta sekä kuluttajien ja yrittäjien luottamuksesta.

Jonkinlaisena nyrkkisääntönä pidetään, että keskimäärin 1/3–1/2 veronalennuksista tulee takaisin taloudellisen aktiviteetin lisääntymisen seurauksena. Kuitenkin on myös esi-

merkkejä siitä, että yksittäisten verojen alentamisen yhteydessä verotulojen määrä on supistumisen sijasta kasvanut. Näin tapahtui alennettaessa autoverotusta vuonna 2003 ja yhteisöverokantaa 29 prosentista 26 prosenttiin vuonna 2005.

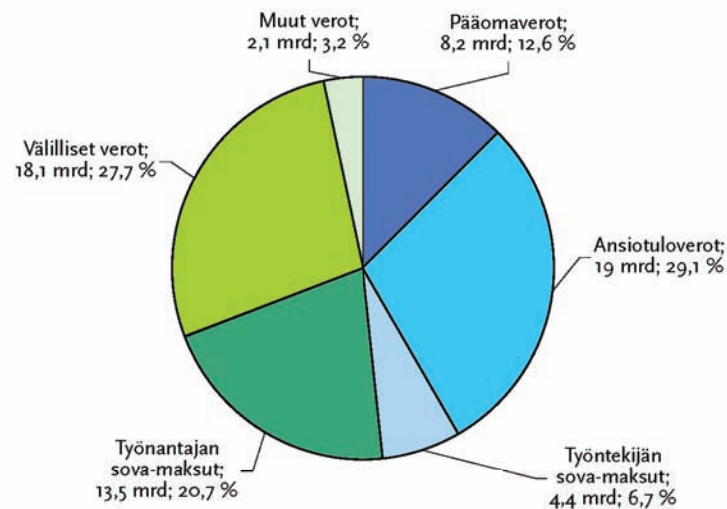
Kuva 13. Kokonaisveroaste v. 2004

3.2 VEROTUKSEN RAKENNE

Pääomaverot – yhteisövero, pääomatulojen verot, perintö- ja lahjavero, kiinteistövero sekä varainsiirtovero – tuottavat 13 prosenttia verokertymästä. Ansiotulojen kunnallis- ja valtionvero muodostavat 29 prosenttia julkisen sektorin verotuloista. Tämä sisältää myös yrittäjien ansiotulo-osuuden. Lisäksi ansiotuloihin kohdistuu työntekijän ja työnantajan sosiaalivakuutusmaksut, jotka muodostavat toisen 27 prosenttia julkisen sektorin veroluonteisista tuloista. Niin ikään 28 prosentin osuus kertyy välillisistä veroista – arvonlisävero, valmisteverot, apteekkimaksu ja vakuutusmaksuvero. Loput 3 prosenttia julkinen sektori kerää muilla veroilla ja veroluonteisilla maksuilla, kuten ajoneuvoverot, arpajaisvero, jätemaksu ja ratavero.

Kuva 14. Verokertymän jakauma v. 2004

Verojen ja veroluonteisten maksujen kertymä oli 66,3 mrd. euroa v. 2004.

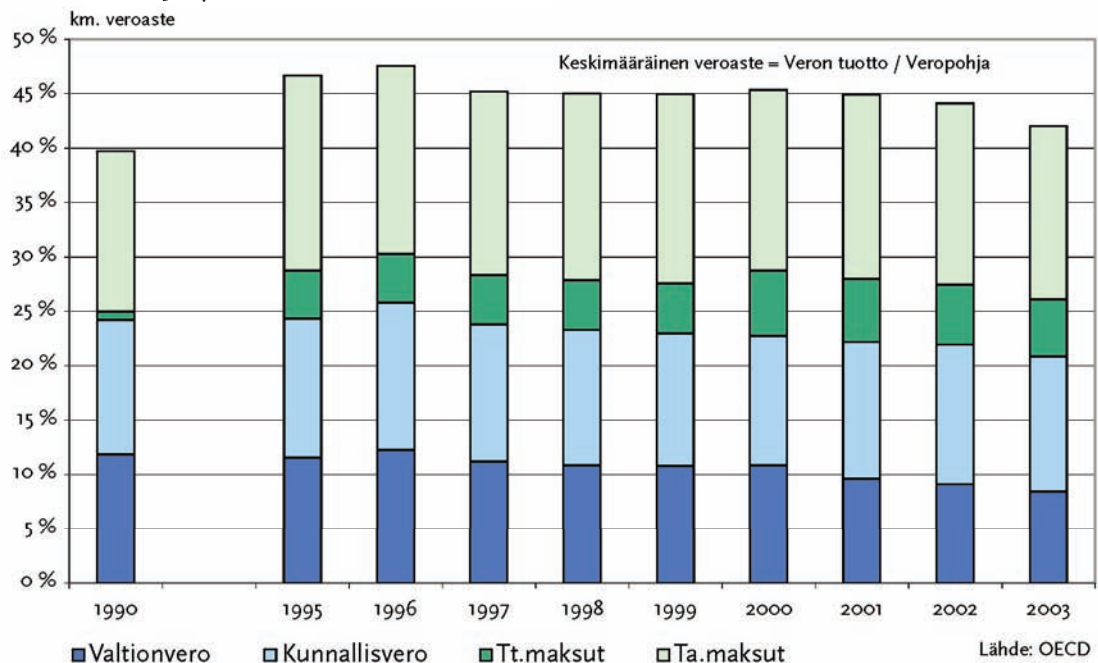
Lähde: Verohallitus

3.2.1 Työn verotus

Työn verotus vaikuttaa sekä työn kysyntään että tarjontaan. Verotus ja tulonsiirrot vaikuttavat siihen, kannattaako henkilön olla töissä vai onko sosiaaliturvan varassa eläminen taloudellisesti mielekäs vaihtoehto. Verotus vaikuttaa ylipäänsä työnteon kannustavuuteen ja kouluttautumisen mielekkyyteen. Työn kysyntään verotus vaikuttaa sekä ostovoiman että työvoimakustannusten kautta. Verotuksen alentaminen lisää ostovoimaa, joka puolestaan vaikuttaa myönteisesti tavaroiden ja palvelusten kysyntään parantaen työllisyyttä. Verotuksella on mahdollisuus vaikuttaa myös palkanmuodostukseen, kun verotuksen keventämisellä voidaan vaikuttaa reaalipalkkojen kehitykseen.

Tärkeä osatekijä verotuksen vaikutusten osalta on ns. verokiila, jolla tarkoitetaan työnantajan työvoimakustannuksen tai maksaman palkan ja työntekijän käteen jäävän palkan välistä erotusta. Verokiilan osatekijöitä ovat progressiivinen rajaveroaste, sosiaalivakuutusmaksut, erilaiset vähennykset ja tulorajat.

Kuva 15. Työn keskimääräinen veroaste

3.2.1.1 Ansiotulon verotus

Suomen voimakkaasti progressiivisessa verotuksessa ansiotulojen nousun myötä entistä pienempi osuus lisätulosta jää työntekijälle. Rajaveroasteita on tosin alennettu vuodesta 1997. Nykyisen hallituskauden aikana toteutettujen alennusten jälkeenkään ei ole päästy siihen yleisesti kohtuullisena pidettävään tavoitteeseen, että yli puolet saaduista tuloista jäisi aina tulonsaajan käteen. Vuonna 2007 korkein valtion, kunnallis- ja kirkollisveron sekä työntekijän sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksun sisältävä rajaveroaste on 53 prosenttia, jos keskimääräinen kunnallisvero (18,4 prosenttia) ei nouse.

Ansiotulon verotuksen keventäminen ja progression leikkaaminen vaikuttavat myös yrittäjän tulojen verorasitukseen. Vuoden 2004 verotustietojen perusteella YEL-vakuutettujen kokonaistuloista jopa 73 prosenttia verotetaan ansiotulona. Tämä osoittaa, että merkittävä osa yrityksestä saatavista tuloista käytännössä siirtyy nettovarallisuuteen perustuvassa verottamisessa ansiotulona verotettavaksi. Tästä syystä myös yrittäjän kohdalla

korkeammat rajaveroasteet vähentävät kannustimia ponnisteluihin. Toisaalta ansiotulon pääomatuloa korkeammat rajaveroasteet lisäävät kannustimia kasvattaa pääomatulo-osuutta jättämällä yritykseen varoja.

Työllistymiseen ja työvoiman tarjoamiseen vaikuttavana tekijänä on tarkasteltava myös sosiaalietuuksien leikkaantumista työllistymisen myötä. Sosiaalietuuksien tarkoituksena tulisi olla minimitulotason turvaaminen eikä niiden tulisi toimia työn vastaanottamisen esteinä. Nykyisin ansiosidonnaiset etuudet, työmarkkinatuki ja asumistuki aiheuttavat pääosan kannustinloukuista.

- **Ansiotulon verottamista tulee keventää työllisyyden parantamiseksi ja ostovoiman lisäämiseksi alentamalla valtion tuloveroasteikon progressiovaikutusta siten, että valtion tuloveroasteikon portaita vähennetään ja alennetaan rajaveroasteita kauttaaltaan. Lisäänsioista tulee jäädä niin yrittäjälle kuin palkansaajalle aina vähintään 50 prosenttia. Verotaulukkoihin tehtävien korjausten ja rajaveroastekorjausten seurauksena tulee tavoitella noin 1,6 miljardin euron veronalennuksia.**

Kotitalousvähennys on todettu tehokkaaksi työllisyyttä kasvattavaksi ja tukevaksi järjestelmäksi ¹⁾. Vähennystä käytetään remontointi-, hoiva- ja hoitopalveluihin, ja sen suosio on kasvanut vuosittain nopeasti. Kotitalouksien teettämä vähennykseen oikeuttava työ lisää tehokkaasti palvelualan yritysten työn kysyntää, luo edellytyksiä uudelle yritystoiminnalle ja kasvattaa työllisyyttä sekä sen rinnalla tehokkaasti vähentää yhteiskunnan kannalta haitallista harmaata taloutta.

- **Kotitalousvähennyksen enimmäismäärää on edelleen korotettava ja poistettava remontointityöhön liittyvät rajoitukset.**

3.2.1.2 Työnantajamaksut

Työeläkemaksut

Työeläke rahoitetaan suurimmalta osaltaan työnantajamaksuin. Eläkemaksu on suurin yksittäinen työnantajana toimimisesta seuraava palkan sivukulujen maksuerä. Vaikka palkkojen sivukulut eivät Suomessa ole kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen korkealla tasolla, sivukulujen taso koetaan kuitenkin jatkuvasti yrityksissä yhdeksi ulkopuolisen työvoiman palkkaamista ehkäiseväksi seikaksi. Työstä kertyvä sosiaaliturva rahoitetaan työntekoon kytkeytyvillä maksuilla. Järjestelmän tulisi olla sellainen, että se osaltaan lisäisi kansalaisten ymmärrystä siitä, että ansiosidonnainen turva muodostuu oman aktiivisuuden ja työn teon kautta. Sosiaaliturvan tällaista läpinäkyvyyttä lisäisi se, että työstä kertyvän sosiaaliturvan rahoitus tulisi puoleksi työnantajalta ja puoleksi työntekijältä. Maksujen tasajaolla, joka pienentäisi selkeästi työnantajamaksujen määrää, olisi epäilyksettä myönteinen seuraus varsinkin pienten yritysten suhtautumiseen ulkopuolisen työvoiman palkkaamiseen, kun työnantajamaksujen kokonaismäärä alenisi selvästi alle 20 prosenttiyksikön tason. Työeläkemaksut olisi näin ollen jaettava tasan työsuhteen osapuolten kesken. Palkansaajan maksuosuuden noustessa olisi palkkoja vastaavasti tarkistettava, jotta työntekijän käteen jäävä palkka ei muuttuisi. Samasta syystä tarkistuksia tarvittaisiin todennäköisesti myös verotuksen ja etuusjärjestelmien puolella.

- **Työeläkemaksu on jaettava tasan työnantajan ja työntekijän kesken.**

¹⁾ Kysyntälähtöinen työllistäminen ja kotitalousvähennys. Kari Niilola, Mikko Valtakari, Ilkka Kuosa, Työpoliittinen tutkimus 266, työministeriö, 2005.

Kansaneläkevakuutusmaksu

Kansaneläketurva on osa niin sanottua asumisperusteista sosiaaliturvaa, joka yleisesti hyväksytyjen rahoitusperiaatteiden mukaan tulee rahoittaa yleisin verovaroin. Nykyisin kansaneläkettä rahoitetaan kuitenkin palkkoihin perustuvilla työnantajamaksuilla, joita tulisi käyttää vain työnteosta kertyvän sosiaaliturvan rahoittamiseen. Työnantajan kansaneläkemaksu nostaa työhön liittyviä kustannuksia. Kansaneläkemaksun korotus ensimmäisestä maksuluokasta (0,898 prosenttia) toiseen (3,098 prosenttia) ja kolmanteen (3,998 prosenttia) tapahtuu nykyisin erittäin helposti, kun kuluva käyttöomaisuuden verotuksessa tehtyjen poistojen määrä nousee 50 500 euroon. Tätä poistorajaa ei ole tarkistettu vuosiin, mikä on johtanut siihen, että korotetut maksuluokat tulevat helposti sovellettaviksi jo hyvin pienissäkin yrityksissä, joilla on vähän työntekijöitä. Kun poistojen määrää tarkastellaan suhteessa yrityksen maksamiin palkkoihin, nousee esimerkiksi jo yhden kuorma-auton omistavan yrityksen maksuluokka nopeasti.

- **Ensisijaisesti kansaneläkevakuutusmaksu on poistettava ja siirrettävä yleisistä verovaroista rahoitettavaksi. Poistaminen voi tapahtua vaiheittain, jolloin tulee tarkistaa maksuluokkien euromääräisiä rajoja paremmin rahanarvon muutosta vastaavaksi ja alentaa portaittain kaikkia maksuluokkia.**

Matalapalkkatuki

Vuoden 2006 alussa käyttöön otettu matalapalkkatuki on otettu hyvin vastaan. Tuen käyttöönotto on joustavaa, mutta edellytysten täytyminen erittäin muodollista ja kankeaa. Ongelmana on myös tuen kohdistaminen ainoastaan 54 vuotta täyttäneisiin työntekijöihin, jolloin tuen kokonaismitoitus jää huomattavan alhaiseksi. Lisäksi suuri osa tuesta kohdistuu julkiselle sektorille, jonka kyky luoda uusia työpaikkoja on erittäin rajallinen.

- **Uusien työpaikkojen luomiseksi tulisi matalapalkkatuki laajentaa koskemaan myös alle 25-vuotiaita työntekijöitä.**

3.2.2 Yritys- ja pääomaverotus

Kannattava yritystoiminta turvaa valtion verotulot. Yritystoiminnan menestys ja kasvu perustuvat tehokkaasti toimivaan johtoon, ammattitaitoiseen työvoimaan ja toimiviin markkinoihin. Menestyvä yritys luo työpaikkoja toimialueelleen. Alueen ostovoima kasvaa työllisyyden parantuessa ja luo siten pohjan laajemmalle palvelujen ja tavaroiden kysynnälle. Taloudellisen ympäristön kehittyessä suotuisaan suuntaan paranee yritystoiminnan tuottavuus.

Alla mainituilla ehdotuksilla luodaan osaltaan edellytyksiä yritystoiminnan lisääntymiselle ja kasvulle. Kilpailukykyinen verotus turvaa nykyisen yritystoiminnan säilymistä Suomessa. Se on myös edellytyksenä ulkomaisten investointien suuntautumiselle Suomeen. Samalla ehdotukset pienentävät nykyisen verojärjestelmän aiheuttamia kannustinvääristymiä investointeihin, kuten kuvasta 17 voidaan havaita.

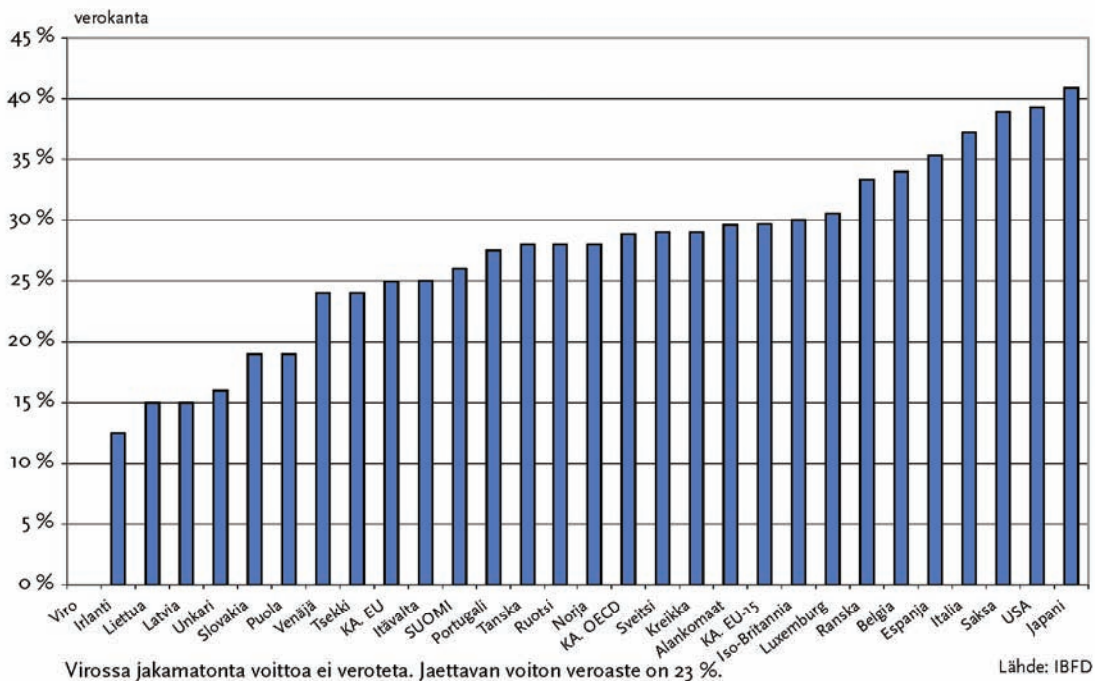
3.2.2.1 Yritysverotuksen taso

Pienen ja keskisuuren yrityksen omistaja ottaa huomioon yritystoiminnan kokonaisverorasitusta laskiessaan sekä yrityksen maksamat että yrittäjän maksettavaksi tulevat verot. Yritystoiminnan verotuksen tulee ohjata yrityksen ja sen omistajan toimia siten, että omistaja on valmis ottamaan yrittämisen riskin ja vastuun työntekijöistä. Vuonna 2004 toteutetussa yritysverouudistuksessa osittain luovuttiin osakeyhtiön liiketoiminnan tuotaman voiton yhdenkertaisesta verotuksesta. Uudistuksen jälkeen omaan yritykseensä varoja sijoittavaan omistajaan kohdistuu osittain kahdenkertainen verotus, kun sekä yritys-

tä että sen omistajaa verotetaan yhtiön voitosta. Järjestelmä johtaa siihen, että yrityksen tuottamaa tulosta verotetaan ankarammin kuin esimerkiksi kiinteistöistä ja asunnoista saatavaa vuokratuloa. Omaan yritykseen sijoittamisen tulisi kuitenkin olla verotuksellisesti siihen sisältyvä riski huomioonottaen edullisempaa kuin muihin vähemmän riskialttiisiin sijoituskohteisiin sijoittaminen.

Kansainvälinen kilpailu ulottuu myös yritysverotukseen. Yritykset tekevät sijoittautumis- ja investointipäätöksiään joustavasti kansallisvaltioiden rajat ylittävästi taloudellisten laskelmien pohjalta, jolloin merkittäviä tulokseen vaikuttavia eriä ovat yritysverotuksen taso ja investointien kohtelu. Tämä koskee entistä laajemmin myös pk-yrityksiä, joiden opeointi voisi olla tehokasta ja käytännössä mahdollista lähialueilta. Suomi ei voi jättäytyä ulkopuolelle, vaan joutuu luomaan yrityksille suotuisaa toimintaympäristöä myös kansainvälisen verokilpailun pohjalta.

Kuva 16. Yhteisöverokanta v. 2006

Suomen yhteisöverokantaa alennettiin vuoden 2005 alusta kolmella prosenttiyksiköllä 26 prosenttiin. Tämä on edelleen yhden prosenttiyksikön korkeampi kuin vuoteen 1995 saakka sovellettu 25 prosentin yhteisöverokanta. Vuoden 2005 alusta toteutetusta verokannan laskusta huolimatta yhteisöiltä kerätyn tuloveron määrä säilyi samalla tasolla kuin korkeamman verokannan aikana (5,2 mrd. euroa vuonna 2004 ja noin 5,4 mrd. euroa vuonna 2005). Suomen lähialueella sijaitsevat Euroopan unioniin vuonna 2005 liittyneet uudet jäsenvaltiot noudattavat merkittävästi matalampia yhteisöverokantoja. Myös Euroopan unionin ns. vanhojen jäsenvaltioiden piirissä suunnitellaan yhteisöverokannan alentamista (mm. Alankomaat, Saksa ja Kreikka). Tässä toimintaympäristössä Suomenkin on kilpailukyvyyn säilyttämiseksi varauduttava yhteisöverokannan alentamiseen.

Yhteisöverokannan rinnalla merkitystä on myös veropohjalla. Verotuksen keinoin on mahdollista ohjata yritystoimintaa ja yrityksissä tehtäviä päätöksiä toiminnan kehittämiseksi. Yrityksen on tehtävä investointipäätös tulevaisuuden odotusten ja niistä tehtävien laskelmien perusteella. Investointi on rahoitettava hankintahetkellä. Tällöin merkittäväksi investoinnin rahoituskustannuksiin vaikuttavaksi tekijäksi muodostuu aika, jonka kuluessa

investoinnin hankintakustannus voidaan poistaa verotuksessa. Poistojärjestelmällä voidaan kannustaa yrityksiä investoimaan Suomeen.

Yrityksen liiketoiminnan käytössä oleva irtain käyttöomaisuus käsitellään verotuksen poistoa laskettaessa yhteisesti ns. menojäännösjärjestelmän kautta. Tähän menojäännökseen lisätään hankittujen hyödykkeiden hankintamenot ja siihen tuloutetaan myydyistä saatu myyntihinta. Yhteissummasta tehdään enintään 25 prosentin menojäännös-poisto verotuksessa. Järjestelmä on yritysten taloushallinnon kannalta hallinnollisesti joustava. Meno- ja jäännösjärjestelmää on myös selkeä noudattaa eikä se aiheuta erilaisia tulkintoja verovelvollisten ja veronsaajien välillä.

- **Taloudellisen dynamiikan säilyttämiseksi ja Suomeen tehtäviin investointeihin kannustamiseksi irtaimen käyttöomaisuuden meno- ja jäännösjärjestelmässä poiston määrä tulisi kasvattaa nykyisestä 25 prosentista. Poiston enimmäismäärän kasvattaminen vähentäisi ensimmäisinä vuosina veron määrää, mutta vaikutus tasaantuisi myöhemmin vuosina. Kyseessä on verotulojen jaksottaminen, ei lopullinen väheneminen tai lisääntyminen.**

Yrityksellä voi olla elinkeinotoiminnan tulolähteen lisäksi henkilökohtaisen tulolähteen ja maatalouden tulolähteen tuloa. Kuhunkin tulolähteeseen sovelletaan omaa tuloverolakia. Lisäksi toisen tulolähteen voittoja tai tappioita ei voida kumuloida muiden tulolähteiden voittojen ja tappioiden kanssa. Tulolähdejaon säilyttämiseksi ei ole ollut perusteita vuoden 1993 pääomaverouudistuksen jälkeen. Yrityksiä tulee verottaa ainoastaan sen pääasiallista toimintaa koskevan lain, joko elinkeino-, tulo- tai maatalousverolain säännösten mukaisesti.

- **Tulolähdejako on poistettava ja elinkeinotoimintaa harjoittavan yrityksen verotukseen on sovellettava elinkeinoverolakia.**

Luovutustappioiden vähennyskelpoisuus eroaa merkittävästi elinkeino- ja tuloverolain mukaan toimitettavan verotuksen kesken. Elinkeino- ja tuloverolain mukaan toimitettavassa verotuksessa luovutustappiot ovat pääsääntöisesti rajoituksetta vähennyskelpoisia. Sen sijaan tuloverolain mukaan toimitettavassa verotuksessa luovutustappioiden vähennys-oikeus on rajoitettu luovutustappion syntymävuoteen ja sitä seuraavaan kolmeen verovuoteen. Tänä aikana luovutustappiot voidaan vähentää, mutta ainoastaan niiden vuosien aikana syntyneistä luovutusvoitoista. Tämä ajan ja tietyn tulon perusteella rajoitettu vähennys-oikeus aiheuttaa verorasituksen kohoamista niissä tilanteissa, joissa yrityksellä tai yksityishenkilöllä jää rajoitusten vuoksi omaisuuden luovutuksesta aiheutunut luovutustappio vähentämättä. Mikäli luovutusvoittoja säädettäisiin nykyistä laajemmin verovapaaksi myös tuloverolain mukaan toimitettavassa verotuksessa, tulee luovutustappioiden vähennyskelpoisuutta koskevaa säännöstä tarkistaa vastaavasti.

- **Tuloverolakiin sisältyvä määräys luovutustappioiden vähennyskelpoisuuden rajoituksesta on kumottava ja luovutustappioiden tulee olla rajoituksetta vähennyskelpoisia yksityishenkilöllä pääomatuloista ja yrityksellä sen toiminnan kerryttämästä tulosta.**

Yritystoiminnan aloittaminen edellyttää aina taloudellisen riskin ottamista. Taloudellinen tulos on epävarma. Aloittamisen kynnyksestä madaltaisi mahdollisuus vähentää tappiolliseksi osoittautuneen ja tästä syystä lopetetun yritystoiminnan kerryttämien tappioiden vähentäminen yrityksen omistajan henkilökohtaisessa yritystoimintaa edeltävien vuosien verotuksessa. Väärinkäytösten estämiseksi vähentämismahdollisuus tulisi rajata aitoon alkuvuosien tappiolliseen yritystoimintaan, joka on myös tästä syystä lopetettu.

- **Yrityksen omistajana olevan luonnollisen henkilön henkilökohtaisessa tuloverotuksessa tulee saada vähentää ne yrityksen tappiot, jotka ovat syntyneet kyseisen henkilön perustaman ja käynnistämän yrityksen ensimmäisten vuosien aikana ja jotka jäävät vähentämättä yrityksen tuloverotuksessa toiminnan lopettamisen vuoksi.**

3.2.2.2 Vuoden 2005 osinkoverotusuudistuksen epäkohtien korjaaminen

Yhtiöveron hyvitysjärjestelmä poistettiin osinkoverotuksessa vuoden 2005 alusta. Samalla osinkotulot tulivat osittain kahdenkertaisen verotuksen piiriin. Listattujen yhtiöiden jakamista osingoista 70 prosenttia verotetaan osakkaan pääomatulona. Listaamattomien yhtiöiden jakamista osingoista katsotaan osinkoa jakavan yrityksen nettovarallisuuden perusteella tietty osa (9 prosenttia x nettovarallisuus) vain yhtiön tasolla verotettaviksi (yhteen kertaan verotettava osinko) ja ylittävistä osasta 70 prosenttia verotetaan osakkaan ansiotulona tämän henkilökohtaisen progressiivisen verokannan mukaan. Yhteen kertaan verotettavan osakaskohtaisen osingon enimmäismäärä on 90 000 euroa vuodessa.

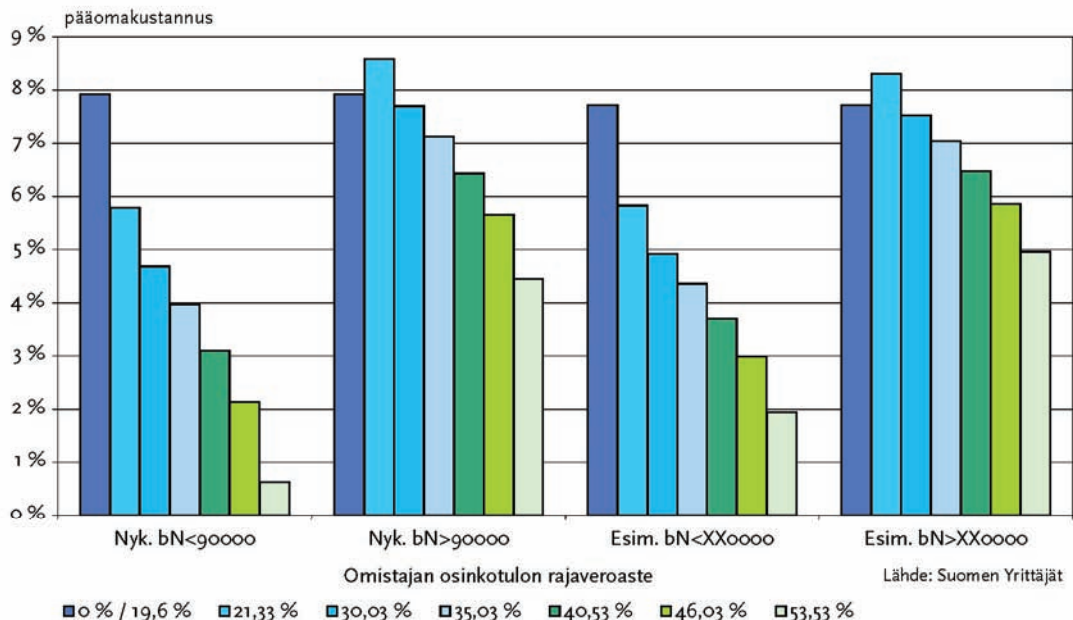
Palvelusektorin yritysten määrä lisääntyy jatkuvasti. Tämän alan yrityksille on tyypillistä investointien vähäisyys, koska yrityksen liiketoiminnan keskeinen voimavara on työntekijöiden osaamisessa. Vähäisen nettovarallisuuden omaavien yritysten osingot menevätkin pääosin ansiotulona verotettavaksi. Myös tällaisen yritystoiminnan kehittämistä tulee kannustaa säätämällä tietty osa jaetusta osingosta yhteen kertaan verotettavaksi riippumatta osinkoa jakavan yrityksen nettovarallisuuden määrästä.

■ Osinkotulot on säädettävä verovapaiksi 5 000 euron vuosittaiseen määrään asti.

Osinkotulon veronalainen osuus määritettiin vuoden 2005 alusta 70 prosentiksi osingon yhdenkertaisen verotuksen ylittävistä osuudesta. Pääomatulo-osuuden ylittävistä määrätstä tämä 70 prosentin osuus verotetaan yrityksen omistajan ansiotulona. Yleisen ansiotulon verotuksen keventäminen siis vaikuttaa myös yrittäjän verotusta keventävästi. Selkeä yrittämiseen liittyvä kannustin kuitenkin luotaisiin alentamalla tätä osingon veronalaista osuutta nykyisestä 70 prosentista 50 prosenttiin.

■ Osingon veronalainen osuus on alennettava nykyisestä 70 prosentista 50 prosenttiin.

Kuva 17. Pk-yrittäjän pääomakustannus

Pääomakustannus = tuottovaatimus investoinnille. Investointi on oletettu rahoitettavan tulorahoituksella. Laskelmassa on oletettu vaihtoehtoisen sijoituskohteen tuotoksi 7 prosenttia. Kun pääomakustannus on tämän alle, verotus aiheuttaa erityisiä investointikannustimia.

Nyk. = nykyinen järjestelmä. Esim. = esimerkki uudistuksesta: yhteisöverokanta 24 %, veronalaisen osingon osuus 50 % ja pääomatulo-osinko 12 % nettovarallisuudesta; muutoin nykyinen järjestelmä.

Listaamattomista yhtiöistä saadun osingon yhteen kertaan verotettava määrä perustuu nettovarallisuudelle laskettuun tuottoon. Tuotto-osuus vahvistettiin vuoden 2005 uudistuksessa 9 prosentiksi. Samalla harkittiin kohtuulliseksi rajoittaa yhteen kertaan verotettavan osingon määrää 90 000 euroon vuodessa. Pk-yritykseen sijoittaminen on erityisen riskialtista. Yrityksen omistajan elanto on voimakkaasti riippuvainen yhdestä yrityksestä. Yritystoiminnan pyörittämiseen liittyy tyypillisenä piirteenä se riski, että yritysvarallisuus voidaan menettää kokonaan. Yritysvarallisuutta ei voida hajauttaa useaan kohteeseen, kuten sijoittaja voi tehdä esimerkiksi asunto- ja kiinteistöomaisuuden ja pörssi-osakkeiden kohdalla. Sen sijaan listaamattoman yrityksen osake tai yhtiöosuus on käytännössä mahdoton realisoida. Lisäksi yrittäjän yksityinen omaisuus on usein yrityksen vastuiden vakuutena. Vaikka nämä henkilökohtaiset sitoumukset eivät näy yrityksen taseessa, ne ovat yrittäjän kannalta selvästi ja yksiselitteisesti voimakas henkilökohtainen taloudellinen panostus yritystoimintaan. Tuotteiden ja palveluiden markkinoimiseksi sekä henkilökunnan työllistämiseksi on tehtävä tulevaisuuden odotusten perusteella pitkäkantoisia investointeja ja päätöksiä, joista yrittäjä kantaa lopullisen taloudellisen vastuun yksinään.

- **Osakeyhtiöiden nettovarallisuuden tuotto-osuus on korotettava nykyisestä 9 prosentista 12 prosenttiin, joka vastaa paremmin yrittäjäriskillä omaan yritykseen sijoitetun pääoman tuotolle asetettavaa vaatimusta.**
- **Yhteen kertaan verotettavan osingon osakaskohtaista enimmäismäärää tulee selvästi korottaa.**
- **Yrityksen nettovarallisuuteen on laskettava mukaan yrityksen velkojen vakuutena oleva yrityksen omistajan yksityinen omaisuus.**
- **Nettovarallisuuden perusteella laskettavaa pääomatulo-osuutta ja veronalaisen yritystulon määrää henkilöyhtiöiden ja yksityisen elinkeinonharjoittajan kohdalla tulee tarkistaa osakeyhtiöiden kohdalla tehtäviä muutoksia vastaavasti.**

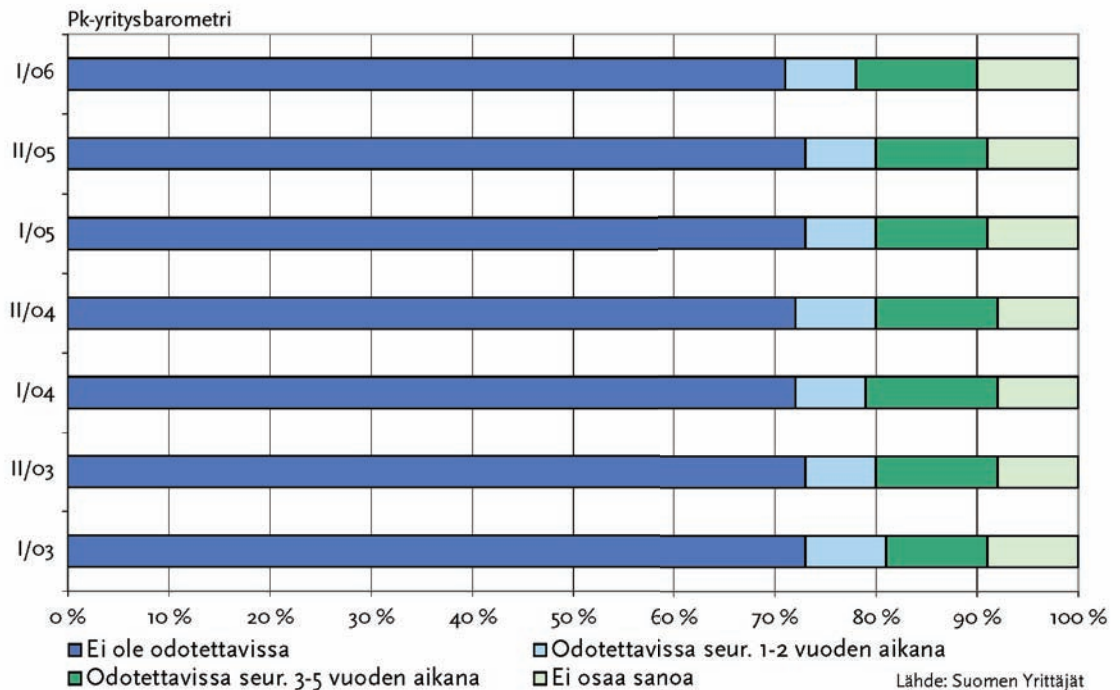
3.2.2.3 Omistajuuden edistäminen

Rakennemuutos käynnissä

Yrittäjiä siirtyy eläkkeelle tai muutoin lopettaa yritystoimintansa yhä kiihtyvässä tahdissa lähimpien kymmenen vuoden aikana. Ikärakenteeseen perustuen tämä merkitsee jopa 70 000 – 80 000 yrityksessä tilannetta, jossa omistus vaihtuu tai yritys jatkajan puutteessa lopettaa toimintansa. Käynnissä olevan yritystoiminnan omistajanvaihdoksen onnistunut toteuttaminen on merkittävä asia yrityksen toiminta-alueen talouskasvun ja työllisyyden kannalta. Yritystoiminnan loppuminen merkitsisi siihen liittyvän osaamispääoman häviämistä. Alan muiden toimijoiden mahdollinen laajeneminen markkinoilta poistuvan yrityksen asiakaskuntaan ei ole korvaava vaihtoehto. Omistajanvaihdosten onnistunut toteuttaminen on lähivuosisikymmenen suurimpia yrittäjyyteen liittyviä haasteita.

Keskeistä omistajanvaihdosten onnistumiselle on ylipäänsä jatkajan löytäminen yritykselle. Omistus siirtyy yhä harvemmissä tapauksissa perheen tai suvun sisällä. Todellisia jatkajakandidaatteja löytyy esimerkiksi yrityksen työntekijöiden piiristä. Jatkajan löytymiseen osaltaan vaikuttaa se, miten yrittäjyys ja sen kiinnostavuus yhteiskunnassa kehittyvät. Haasteensa yrittäjäksi ryhtymiselle asettavat myös monipuolisen tiedon tarve omistajanvaihdoksen toteuttamisen mahdollisuuksista ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä, sopimuksista, omaisuuden arvostuskysymyksistä ja muista asiallisesti haasteellisista yksityiskohdista. Jotta yrityksen toiminta saadaan säilymään elinvoimaisena ja kehittymään jatkajan käsissä edelleen, omistajanvaihdoksen on oltava sekä luovuttajan että vastaanottajan kannalta mielekäs.

Kuva 18. Sukupolven- tai omistajanvaihdos odotettavissa seuraavan 5 vuoden aikana

Luovutusvoiton määrän laskeminen

Luovutusvoiton määrää laskettaessa yrityksestä luopuva omistaja saa vähentää saamastaan kauppahinnasta todellisen hankintamenoensa ja myynnistä aiheutuneet kustannukset. Todellisten kulujen vähentämisen sijasta voidaan käyttää myös ns. hankintameno-olettaman mukaista arvoa. Hankintameno-olettama on aina vähintään 20 prosenttia myyntihinnasta. Jos myyty omaisuus on omistettu vähintään 10 vuotta, hankintameno-olettaman määrä on 40 prosenttia.

Hankintameno-olettaman osuus myyntihinnasta muuttuu merkittävästi hetkellä, jolloin omistus saavuttaa 10 vuoden iän. Tällainen iso kynnyks on omiaan siirtämään suunniteltua omistajanvaihdosta 10 vuoden omistusaajan täyttymisen hetkeen. Yrityksen toiminnan elinkelpoisuuden kannalta ei ole hyvä aiheuttaa ylimääräisiä ajoitukseen liittyviä suunnittelulementtejä säännöksellä, jonka tarkoituksena on vain ottaa huomioon inflaatiotekijät.

- **Hankintameno-olettama tulisi muuttaa portaittain kertyväksi siten, että se olisi aina vähintään 20 prosenttia myyntihinnasta ja kasvaisi 5 prosenttia vuodessa. Hankintameno-olettaman enimmäismäärä tulisi palauttaa vuoden 2004 loppuun voimassa olleeseen 50 prosenttiin.**

Lahjoitukset ja perinnöt siirtävät yritystoimintaa jatkavalle

Kesällä 2004 toteutetulla perintö- ja lahjaveron huojennussäännöksen uudistuksella yritysvarallisuuden siirtojen yhteydessä lievennettiin verorasitusta tilanteissa, joissa jatkajapolvi sai yrityksen lahjaksi tai perintönä. Uudistuksen jälkeen siirtyvä yritysvarallisuus arvostetaan 40 prosenttiin verotusarvosta aiemman 100 prosentin verotusarvon sijasta. Verotusarvojen poistuttua vuoden 2006 alusta varallisuusverolain kumoamisen myötä vastaava arvostustaso on säilytetty uudelleen muotoillussa perintö- ja lahjaverolain säännöksessä. Edelleenkin jatkajan maksettavaksi tulee omistuksen vaihtumisen yhteydessä määrättävää lahja- tai perintöveroa. Tämän maksu on rahoitettava yrityksen tuloksella yrityksestä otettavalla palkalla tai osingolla.

Yrityksen elinkaaren aikana siirto lahjana tai perintönä seuraavalle polvelle tapahtuu erittäin harvoin. Vaihdosten väli on useita kymmeniä vuosia. Yritystoiminnan jatkuvuudelle perheen tai suvun sisällä siirtäminen on kuitenkin usein joustavasti toteutettava vaihtoehto ja vaikuttaa usein erittäin myönteisesti yrityksen toimintaan. Näiden omistuksen siirtojen yhteydessä maksuun pantava lahja- ja perintövero on huojennettunakin merkittävä kustannus jatkajalle.

- **Tavoitteeksi tulee asettaa yritysvarallisuuden vapauttaminen kokonaisuudessaan lahja- ja perintöverosta tilanteissa, joissa lahjan tai perinnön saaja jatkaa yritystoimintaa saamallaan yritysvarallisuudella.**

Perintö- ja lahjaveron tuotto on kokonaisuudessaan vuosittain noin 500 miljoonaa euroa. Verotuotosta valtaosa kertyy asuntovarallisuuden siirtymisestä perintönä. Yritysvarallisuuden siirrot tapahtuvat yrityksen elinkaaren aikana harvemmin. Yritysvarallisuuden siirtoihin liittyvä verotuotto voidaan arvioida vuonna 2004 annetun sukupolvenvaihdoshuojennuksen laajentamista koskevan hallituksen esityksen (HE 84/2004) taloudellisiin vaikutuslaskelmiin perustuen noin 10 miljoonaksi euroksi.

Yritys kaupalla työntekijöille

Innostuneen, motivoituneen ja ammattitaitoisen jatkajan löytäminen on keskeinen tekijä yritysvarallisuuden siirron onnistumiselle. Erityisesti pk-sektorin yrityksille jatkaja löytyy nykyisin noin viidenneksessä perheen tai suvun piiristä. Sen sijaan yrityksen omista työntekijöistä on yhä useammassa tilanteessa jatkaja löytynyt. Tällöin yritysvarallisuuden siirto toteutetaan kaupalla, jossa hinnanmäärittelykin noudattelee markkinaehtoisuuden periaatetta.

Kauppahinnan tasoon vaikuttaa yhtenä tekijänä myös sen verokohtelu, ja voitosta maksettavat verot osaltaan nostavat kauppahintaa. Tämä lisää jatkajan rahoitustaakkaa ja vaikuttaa siten kaupan syntymiseen ja sen ehtoihin. Varat kauppahinnan maksuun otetaan yrityksestä palkkana tai osinkoina, jolloin kauppahinnan määrällä on välillinen vaikutus yritykseen jätettävien varojen määrään. Yritysten siirtymistä työntekijöille, jotka tuntevat kyseisen yrityksen toimintaa työhistoriansa perusteella, tulisi tukea yrittäjän eläkkeelle jäämisen yhteydessä veronhuojennuksin.

- **Tässä tarkoituksessa myyjän vapauttaminen luovutusvoittoverosta ja jatkajan vapauttaminen varainsiirtoverosta laajentaisivat merkittävästi yritysten sukupolvenvaihdoksiin liittyviä veronhuojennuksia ja tukisivat yritystoiminnan jatkuvuutta ja säilymistä elinvoimaisena. Veronhuojennuksen edellytykseksi voitaisiin asettaa yrityksen myynti yrityksessä jo pidempään työskennelleelle työntekijälle, joka myös jatkaisi yritystoimintaa.**

3.2.3 Välillinen verotus

Arvonlisäverotus

Arvonlisävero on yleinen kulutusvero, joka tulee lopullisen kuluttajan maksettavaksi. Tämä rasittaa erityisesti työvoimavaltaisten palvelualojen hinnoittelua ja sitä kautta kysyntää. Yleisen 22 prosentin arvonlisäverokannan alentaminen on suuri kustannus. EU:n jäsenmaiden kesken sovittujen alakohtaisten kokeilujen kautta voidaan selvittää kohdennettujen veroalennusten vaikutusta työllisyyteen ja palvelualojen kehitykseen. Verotuksen keventämisen painopisteen tulisi kuitenkin olla työn verotuksessa.

Teollisuuden sähkövero

Valtiovarainministeriön valtiontalouden kehukset vuosille 2007–2011 sisältävät teollisuuden ja kasvihuoneiden maksaman sähköveron alentamista ja teollisuuden jäteliemillä sekä muilla teollisuuden jätteillä ja sivutuotteilla tuotetun sähkön verotuen poistamista koskevat kehyslinjaukset. Energiaverotuksen tasoa tulee alentaa ja siten sähköveron ja lämmön tuotannon verotusta keventää. Samoin tulee poistaa sähköverolain suuri puute ja ryhtyä kohtelemaan elinkeinoelämän eri toimialoja yhdenmukaisella tavalla. Palveluiden ja teollisuuden erilainen verokohtelu ei ole perusteltua eikä sopusoinnussa niiden tavoitteiden ja odotusten kanssa, joita palveluille ja pk-yrityksille on asetettu esimerkiksi työllistäjänä. Tosiasiassa vain osa teollisuudesta on luonnehdittavissa energiaintensiiviseksi.

- **Elinkeinoelämän kilpailukyvyn säilyttämiseksi ja kohentamiseksi tulisi keinoitekoisesta toimialajaosta luopua ja yhdenmukaistaa sähköveron verokanta koko elinkeinoelämän osalta.**

Energiaintensiteettipalautus

Energiaintensiivisille teollisuusyrityksille palautetaan edellytysten täytyessä näiden maksamaa sähköveroa. Palautuksen 50 000 euron omavastuu aiheuttaa kuitenkin sen, että hyvinkin energiaintensiiviset, mutta kooltaan pienet yritykset jäävät vaille palautusta.

- **Palautuksen rakennetta tulee korjata siten, että energiaintensiteettipalautuksen omavastuuraja poistetaan.**

Polttoaineverotus

Vuonna 2001 työkoneiden rikkipäästöt olivat 2 600 tonnia ja vuoden 2006 alusta niiden voidaan olettaa puolittuneen kevyen polttoöljyn rikkipitoisuuden (2000 mg:sta/kg 1 000 mg:aan/kg) puolittumisen johdosta. Siirtyminen rikittömään moottoripolttoöljyyn (rikkipitoisuus 10 mg/kg) vähentäisi kuitenkin työkoneiden rikkipäästöjä peräti sadasosaan eli arviolta 1 300 tonnista 13 tonniin vuodessa. Poistuma olisi yli viisinkertainen koko tieliikenteen rikkipäästöihin (230 tonnia vuonna 2001) verrattuna.

Käyttäjille ei ole taloudellisesti järkevää siirtyä rikittömään moottoripolttoöljyyn vielä vuosiin, koska kevyt polttoöljy käy edelleen teknisesti työkoneisiin. Moottoripolttoöljyn kalliimpi hinta ja heikompi saatavuus vaikeuttavat ja pitkittävät siirtymistä sen työkonekäyttöön.

Toimivalla vero-ohjauksella luotaisiin markkinaedellytykset rikittömän moottoripolttoöljyn saatavuudelle koko maassa ja samalla saataisiin kerralla aikaan nopeasti ja erittäin kustannustehokkaasti tavoiteltavat ympäristövaikutukset. Työkoneiden rikkipäästöt vähenisivät sadasosaan nykyisestä.

Sekä kansallinen että EU-normisto rakentuu sille periaatteelle, että lämmitys- ja työkonepolttonesteiden valmisteverotus on lievempää kuin liikennepolttonesteiden.

Edullinen polttoöljyvaihtoehto työkoneen käytössä on koko yhteiskunnan etu, sillä työkonekäyttö on välttämätöntä ja valtaosa siitä kytkeytyy julkisten varojen käyttöön, kuten katu- ja teiden hoitoon, kunnossapitoon ja rakentamiseen.

- **Valmisteverolakia on muutettava siten, että rikitön moottoripolttoöljy on käyttäjälleen kustannusneutraali vaihtoehto verrattuna kevyeen polttoöljyyn.**

3.3 VEROTUSMENETTELY

Työnantajayrityksen velvoitteisiin kuuluu useiden erilaisten työnantajamaksujen ja verojen määrän laskemiset ja selvittämiset sekä tilitykset verohallinnolle. Tilitettäville summille on määrätty eräpäivät, jotka poikkeavat toisistaan. Verohallituksessa on ollut jo vuosia vireillä yritysten maksubyrokratiaa oleellisesti yksinkertaistavan järjestelmän valmistelutyö, joka osittain toteutettiin 1.2.2006 käyttöönotetulla palkka.fi -maksupalvelujärjestelmällä.

Edelleen vireillä on valmistelutyön se osa, jonka tavoitteena on siirtyä yritysکوhtaiseen verotilijärjestelmään. Verotilijärjestelmällä tarkoitetaan veronmaksajakohtaista verohallinnon tiliä, jolle kirjataan kaikki veronmaksajan maksettavaksi tulevat verot ja maksusuoritukset. Nykyinen verolajittainen maksaminen ja maksujen kohdentaminen loppuu. Verotilille tulleet maksut täsmäytetään ilmoitus- ja verotustietoihin kuukausittain ja vuosittain. Veronmaksajan suoritukset luetaan verotilillä verojen ja maksujen lyhennyksiksi verosaatavien syntyjärjestyksessä. Ylijäämälle maksetaan korkoa ja alijäämältä peritään korkoa. Veronmaksaja saa määrääjain tiliotteen ja voi tarkistaa tilitiedot myös internetin välityksellä.

Erityisesti pk-sektorin yrityksille asetettujen hallinnollisten velvoitteiden keventäminen ja maksujärjestelmien yksinkertaistaminen helpottavat yritysten joustavampaa selviytymistä lakisääteisessä ympäristössä. Joustava ja toimiva järjestelmä tukee myös mahdollisimman oikea-aikaisen ja oikeasisältöisen informaation perillemenoa. Tässä tarkoituksessa tulee saattaa voimaan verotilijärjestelmä, jonka avulla yritysten verot ja pakolliset työnantajamaksut suoritetaan yhdistettynä maksupakettina nykyisten useiden eräpäivien sijaista esimerkiksi kahtena eräpäivänä kuukaudessa. Verotilijärjestelmän käyttöönotto on viivästynyt verohallinnon laajojen tietojärjestelmämuutosten vuoksi. Valmistelua tulee jatkaa niin, että verotilijärjestelmä voidaan ottaa laajasti käyttöön verohallinnon ilmoittamassa aikataulussa vuonna 2009. Valmistelun aikana tulee erityisesti kiinnittää huomiota viivästysseuraamusten ja veronkorotusten käsittelyyn verotilijärjestelmässä. Samoin arvonlisäveropalautusten maksu viran puolesta tulee sisällyttää järjestelmään.

3.4 YHTEENVETO KESKEISISTÄ VEROPOLIITTISISTA TAVOITTEISTA

Tässä tavoiteohjelmassa esitettyjen veronalennusten määrä on noin 4 miljardia euroa. Lisäksi on esitetty muutoksia, jotka liittyvät verotulojen jaksotukseen ja joissa kyse on entisen suuruisen verotulon kertymisestä, mutta kertyminen ajoittuu nykyisestä poikkeaville vuosille. Esitykset liittyvät laajasti niin yritysten kuin niiden omistajien verotukseen ja ovat siksi kokonaisuudessaan vaikuttamassa yhteen tärkeään osa-alueeseen yritystoiminnan ja yrittäjyyden kannattavuutta ja kannustavuutta määrittäessä.

Yrittäjyyden, talouskasvun ja työllisyyden edistämiseksi seuraavat edellä mainitut ehdotukset verotuksen muutoksiksi nähdään tärkeimmiksi:

- **Ansiotulon verotuksen ja työnantajamaksujen keventäminen – jotta työnteko olisi kannattavaa ja sitä kautta työvoiman tarjonta riittävää.**
- **Osakeyhtiöiden nettovarallisuuden laskentapohjan kasvattaminen, tuotto-osuuden korottaminen sekä osinkotulojen säätäminen verovapaaksi tiettyyn määrään saakka – jotta yrittäjyyteen liittyvää riskiä kompensoitaisiin riittävästi ja saatettaisiin yritykseen sijoitetun pääoman tuotto kilpailukyiseksi verrattuna muihin sijoitusmuotoihin sekä tuettaisiin yksityisiä ihmisiä omistajina. Vastaavat muutokset on toteutettava henki- löyhtiöiden ja yksityisten elinkeinonharjoittajien kohdalla.**
- **Yritysvarallisuuden vapauttaminen lahja- ja perintöverosta ja veroseuraamusten huojentaminen yrityksen siirtyessä työntekijän haltuun – jotta yritystoiminnan jatkuvuus turvattaisiin ja vältettäisiin yrityksen oman pääoman rasittamista verojen maksamiseksi tarvittavien varojen nostolla.**

4. TYÖMARKKINAT

4.1 TYÖMARKKINOIDEN RAKENTEESTA

Väestön ikärakenteen muutos, siis työikäisen väestönosuuden pieneneminen, vaikuttaa myös työmarkkinoihin monella tavalla. Työmarkkinoilta on vuodesta 2005 lähtien poistunut eläkkeelle enemmän henkilöitä kuin työmarkkinoille on tullut uusia nuorista ikäluokista. Tämä kehitys jatkuu kiihtyvänä ainakin seuraavat 20 vuotta. Nykyisellä syntyvyydellä Suomen vanhushuoltosuhteen arvioidaan olevan EU-maiden korkein vuonna 2015.

Vaikka Suomessa ei vielä ole totaalista pulaa työvoimasta työttömyyden ollessa edelleen korkealla tasolla, meillä on silti pulaa ammattitaitoisesta ja osaavasta työvoimasta usealla alalla, kuten metalliteollisuudessa ja rakentamisessa. Osaavan työvoiman puutteen ohella työvoiman riittävyys ylipäättään muodostuu ennen pitkää ongelmaksi ilmeisesti kaikilla aloilla.

Jollei työikäisten väestöosuuden pienenemisestä johtuvaa työpanoksen alenemista kyetä korvaamaan, seurauksena on talouden kasvun hidastuminen. Vastaavaa tilannetta ja uhkaa meillä ei koskaan aiemmin ole työmarkkinoilla ollut. Työvoiman väheneminen ja siitä seuraava kilpailu työvoimasta muodostaa myös uhkan siitä, että työvoimakustannukset alkavat nousta entistä tuntuvammin ja heikentävät osaltaan suomalaisten yritysten kilpailukykyä.

Niin kutsuttu laaja työttömyys, jossa mukaan on laskettu myös toistuvasti työvoimapolitiittisilla toimenpiteillä olevat ja toistuvasti työttömäksi joutuvat, oli vuoden 2005 loppupuolella lähes 350 000 henkilöä. Jos mukaan lasketaan vielä alityöllistetyt ja piilotyöttömät, työikäisissä olevan työvoimareservin määrä nousee 460 000 henkilöön. Rakennetyöttömyyden (pitkäaikaistyöttömät ja toistuvasti työttömäksi jäävät) määrä on kaikkiaan noin 160 000 henkilöä. Vaikka työllisyys on kohentunut muutoin hyvin, rakennetyöttömyyden piirissä olevien joukko ei juurikaan ole pienentynyt.

Työllisten määrä v. 2005 muodostuu Suomessa seuraavasti:

Työllisiä yhteensä	2 401 000
Palkansaajina yksityisellä sektorilla	1 445 000
Palkansaajina valtiolla	147 000
Palkansaajina kuntasektorilla	506 000
Yrittäjät	218 000
Maatalousyrittäjät	85 000

Yksityisellä sektorilla on säännöllisesti ulkopuolista työvoimaa työllistäviä työnantaja-yrittäjiä 83 000, joista alle 10 henkilöä työllistäviä noin 65 000. Työnantajayrityksistä arviolta 20 000 kuuluu sellaisiin työnantajaliittoihin, jotka tekevät jäseniään velvoittavia työehtosopimuksia. Pääosa muista työnantajayrityksistä on velvollinen noudattamaan kyseisiä työehtosopimuksia yleissitovuuden perusteella. Satunnaisesti työnantajana toimivia tahoja, joista huomattava osa on todennäköisesti yhden henkilön yrityksiä, on vuosittain yli 108 000. Myös suuri osa näistä on velvollinen noudattamaan yleissitovia työehtosopimuksia, ja työlainsäädännössä työnantajalle asetetut velvoitteet koskevat näitä kaikkia.

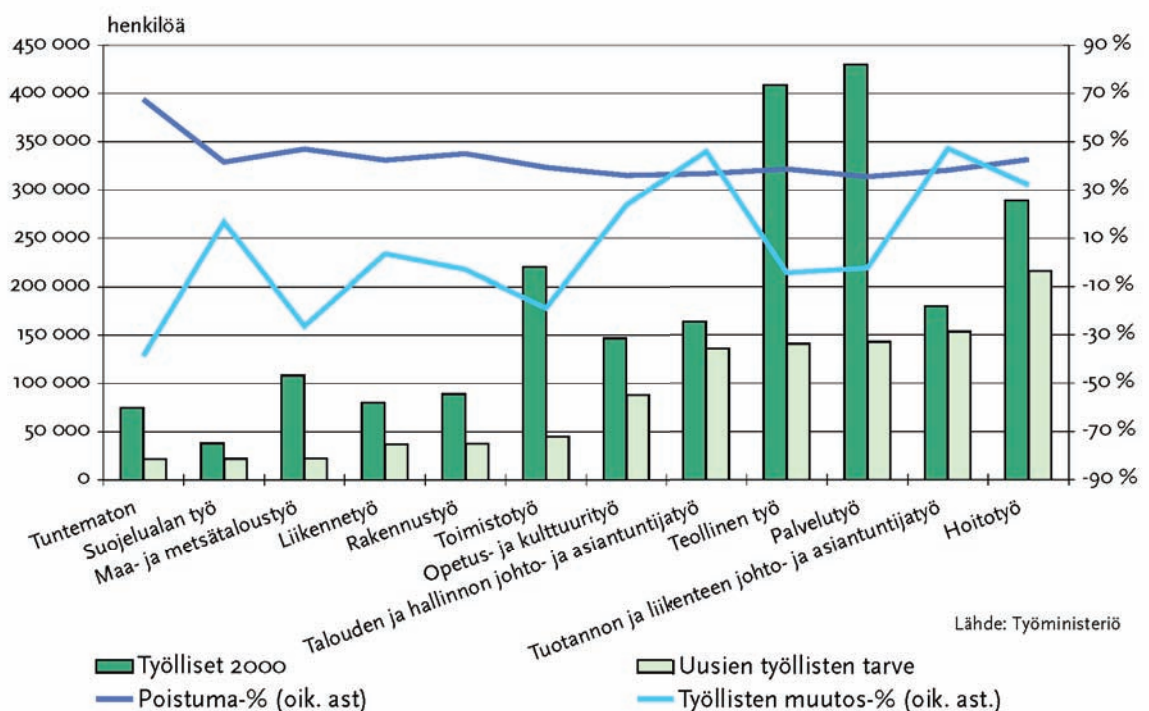
4.2 TYÖVOIMAN SAATAVUUS

Meillä on työvoiman saatavuudessa kahdenlainen ongelma: a) miten kyetään vastaamaan työikäisen väestön pienenemisen aikaansaamaan tilanteeseen ja b) miten turvataan se, että yrityksiin saadaan niiden tarvitsemaa osaavaa ja ammattitaitoista työvoimaa.

4.2.1 Työikäisen väestönosan pieneneminen

Työvoiman vähenemisen aiheuttamaan tilanteeseen on vastattava ensinnä aikaistamalla työelämään tulemistä. Toiseksi on katsottava, miten jo työssä olevien työpanosta voitaisiin kasvattaa arvioimalla uudelleen työaikojen mitoitusta ja myös erilaisten työstä pois-saalojaksojen asemaa. Kolmanneksi, merkittävä kotimainen työvoimareservi on työttömissä. Neljänneksi, toimet aktiivisyssä nykyistä pidempään jatkamisen puolesta ovat edelleen tarpeen huolimatta jo toteutetuista korjauksista eläkejärjestelmiin. Viidenneksi, myös ulkomaisen työvoiman lisääntyvä käyttö voi olla yksi keino vastata työikäisen väestönosan pienenemiseen. Myös syntyvyyden lisääntyminen vaikuttaisi myönteisesti ikärakenteemme aiheuttamaan ongelmaan, tosin pitkällä aikajänteellä.

Kuva 19. Poistuma työllisistä, työllisten muutos ja uuden työvoiman tarve v. 2000–2015

4.2.1.1 Aiemmin työelämään

Noin viisi prosenttia peruskoulun suorittaneista ei jatka välittömästi toisen asteen koulutuksessa. Ylioppilastutkinnon suorittaneista neljäsosa ei hakeudu jatko-opintoihin ylioppilasvuotenaan. Yliopistotutkinnon suorittaneiden keski-ikä on yli 27 vuotta ja tutkinnon suorittamisaika on keskimäärin kuusi vuotta. Siirtymäajat eri koulutusasteiden välillä ovat liian pitkiä. Myös koulutukseen käytetty aika on liian pitkä. Näistä syistä johtuen tutkinnon jälkeiseen työelämään siirtyminen viivästyy.

Nuorten ammatillinen perustutkinto on 120 opintoviikkoa, ja se suoritetaan lähes aina kolmessa vuodessa. Monissa työtehtävissä ammattitaito-odotus on kuitenkin oleellisesti pienempi kuin ammatillisen perustutkinnon taso. Ylipitkä koulutus työtehtäviin pienentää koulutushalukkuutta ja työmarkkinoille tulo viivästyy. Monissa työtehtävissä tehokas perehdyttäminen ja työpaikalla oppiminen ovat tehokkaimpia tapoja työtehtävän omaksumiseen. Kesätyötä on vaikeaa yhdistää työssäoppimiseen ja ammattiosaimisen näyttöjen antamiseen, koska ammatillisen koulutuksen ohjausresurssit kesäisin ovat pienet.

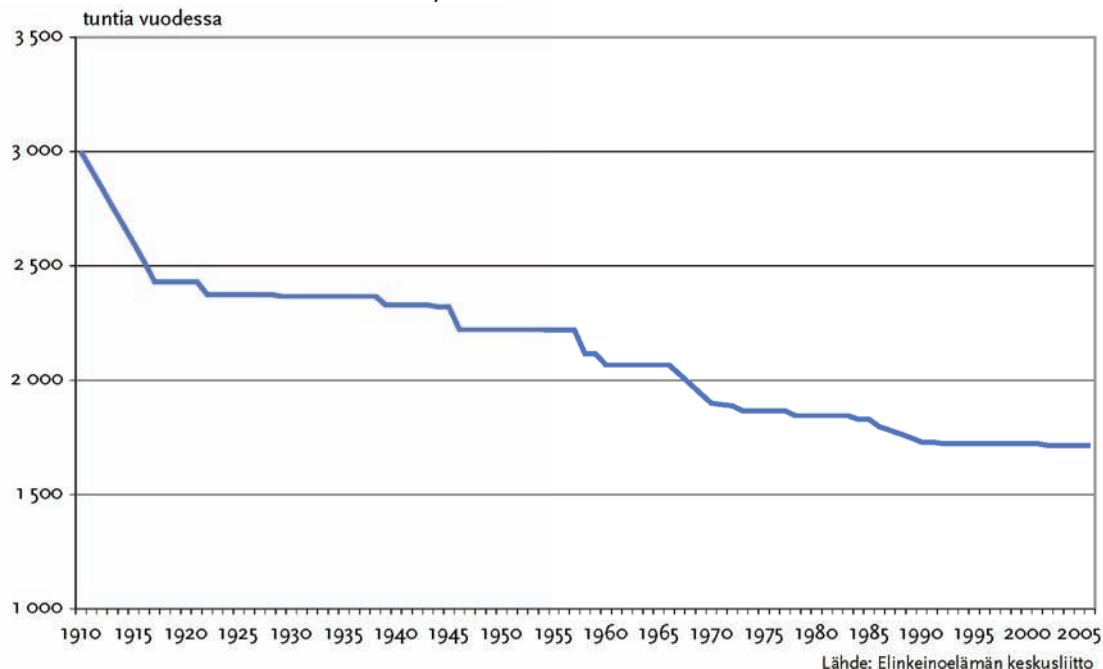
Ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoitus on tehostanut oppilaitosten toimintaa opiskelijoiden ohjaamisessa työmarkkinoille. Tuloksellisuusrahoitus on 2 prosenttia kokonaisrahoituksesta ja sitä saa 2/3 koulutuksen järjestäjistä. Tuloksellisuuden mittareina ovat olleet mm. keskeyttämisten määrä, koulutuksen läpäisy tavoiteajassa sekä työllistyminen. Yliopistoissa tuloksellisuusrahoitus painottuu suoritettujen tutkintojen määrään.

- **Opinto-ohjauksen, kuntien nuoriso- ja sosiaalitoimen sekä työvoimaviranomaisten yhteistyöllä ja erilaisin tuetun opiskelun muodoin jokainen peruskoulun päättänyt nuori tulisi saada ammatilliseen peruskoulutukseen, peruskoulun lisäopetukseen (nk. kymppi- ja piluokalle) tai ammatillisen koulutuksen nivelluokalle.**
- **Lukiokoulutuksen opinto-ohjausta tulee tehostaa niin, että kaikille nuorille laaditaan jatko-opintosuunnitelma lukion jälkeiseen koulutukseen ja että opiskelijat saavat riittävästi yksilöohjausta tämän suunnitelman tekemiseen.**
- **Ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoituksen prosentuaalista osuutta tulisi kasvattaa ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoituksen kaltainen järjestelmä tulisi ottaa käyttöön vastaavassa laajuudessa myös korkea-asteella.**
- **Yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin sisäänottoa joustavoitetaan siten, että opinnot voivat alkaa kesken lukuvuoden. Näin esimerkiksi varusmiespalveluksen suorittaneet voivat aloittaa opinnot välittömästi asevelvollisuuden suorittamisen jälkeen.**
- **Opintotukijärjestelmää kehitetään kannustamaan opintojen suorittamista tavoiteajassa. Tavoiteaikaista opintotukea voidaan nostaa ja yli menevän ajan osalta vastaavasti laskea. Tavoiteaikana tapahtuvan työn ei tulisi vaikuttaa opintotuen määrään. Opintojen pitkittyessä opinto-ohjausta tehostetaan ja opinto-oikeutta rajoitetaan, mikäli opinnot eivät etene.**
- **Osa ammatillisista perustutkinnoista tulee moduloida niin, että opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa esimerkiksi vuodessa tutkinto, jonka avulla hän saa työelämän perusvalmiudet ja voi siirtyä heti tämän jälkeen työelämän perustehtäviin. Perusvalmiuksia ovat ammatillinen perusosaaminen sekä niin kutsutut metavalmiudet (oppimaan oppimisen valmius). Tällaisen työelämään ”sisääntulotutkinnon” suorittanut henkilö voi täydentää tutkintoaan myöhemmin näyttötutkinnon avulla.**
- **Edellytyksiä ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen kolmea vuotta lyhyemmässä ajassa lisätään esimerkiksi mahdollistamalla kesätyön ja työssä-oppimisen yhteensovittaminen kaikille opiskelijoille.**

4.2.1.2 Nykyisten työaikojen riittävyys

Suomalaisten keskimääräinen vuosityöaika on jatkuvasti lyhentynyt. Myös tehtyjen työtuntien määrä työllistä kohti on vähentynyt.

Kuva 20. Säännöllinen vuosityöaika

Työpanoksen kasvattamiseksi on otettava tarkasteltavaksi, mitä mahdollisuuksia on pidentää nykyisiä vuorokautista, viikoittaista ja vuosittaista työaika. Vaikka lainsäädännön tasolla lähdetään 40 tuntiin viikkotyöajasta, sitä on työehtosopimuksilla lyhennetty lähes kaikilla aloilla niin että tosiasiallinen viikkotyöaika on 36–37 tuntia. Aikoinaan työmarkkinoilla sovituille työajan lyhennysratkaisuille ei enää tällä hetkellä eikä varsinkaan työikäisten määrän pienentyessä ole perusteita. On tehtävä mahdolliseksi palata yritystasolla tehtävien sopimuksin 40 tuntiin viikkotyöaikaan. Samoin on lisättävä yritystason mahdollisuuksia sopia työajoista ja pidemmistä tasoittumisjaksoista työaikajärjestelyissä, mikä tekisi nykyistä paremmin mahdolliseksi mukautua vaihteluihin työvoiman tarpeessa. Tältä osin erilaiset työaikapankit voivat olla käyttökelpoinen tapa parantaa työajan tehokasta käyttöä.

Kansalaisten aktiivi-iän työaika vähentävät osaltaan erilaiset vapaajakset työelämästä (opintovapaat, vuorotteluvapaa, perhevapaat). Näiden määrää on myös vuosien mittaan lisätty. Useimmat niistä ovat kuitenkin sellaisia, erityisesti perhepoliittiset vapaajakset, että niiden tarvetta ei voi kyseenalaistaa haluttaessa huolehtia mm. väestöpoliittisesti tärkeästä syntyvyyden mahdollisimman korkeasta tasosta. Vastaisuudessa on kuitenkin syytä arvioida kriittisesti mahdollisuuksia ottaa käyttöön uusia vapaajaksoja.

Sairauspoissaoloilla on merkitystä yritysten työvoimakustannusten kannalta, minkä lisäksi nekin vähentävät työaika. Sairauspoissaolojen vähentämiseen on pyrittävä paitsi panostamalla työikäisten työkyvyn ylläpitämiseen, myös helpottamalla osatyökykyisten osallistumista työhön esimerkiksi nykyistä laajemman osasairauspäivärahaajärjestelmän turvin. Tämä lisäksi myös yrittäjän omaa mahdollisuutta keventää työtaakkaansa sairastuessaan. Luvattomien poissaolojen määrää on pyrittävä vähentämään esimerkiksi ottamalla käyttöön sairausajan palkan karenssipäivä.

- On tehtävä mahdolliseksi palata yritystason sopimuksin 40 tuntiin viikkotyöaikaan, työajoista sopimisen mahdollisuuksia on muutoinkin lisättävä.
- On otettava käyttöön sairausajan palkan karenssipäivä.

4.2.1.3 Suuret työvoimareservit käyttöön

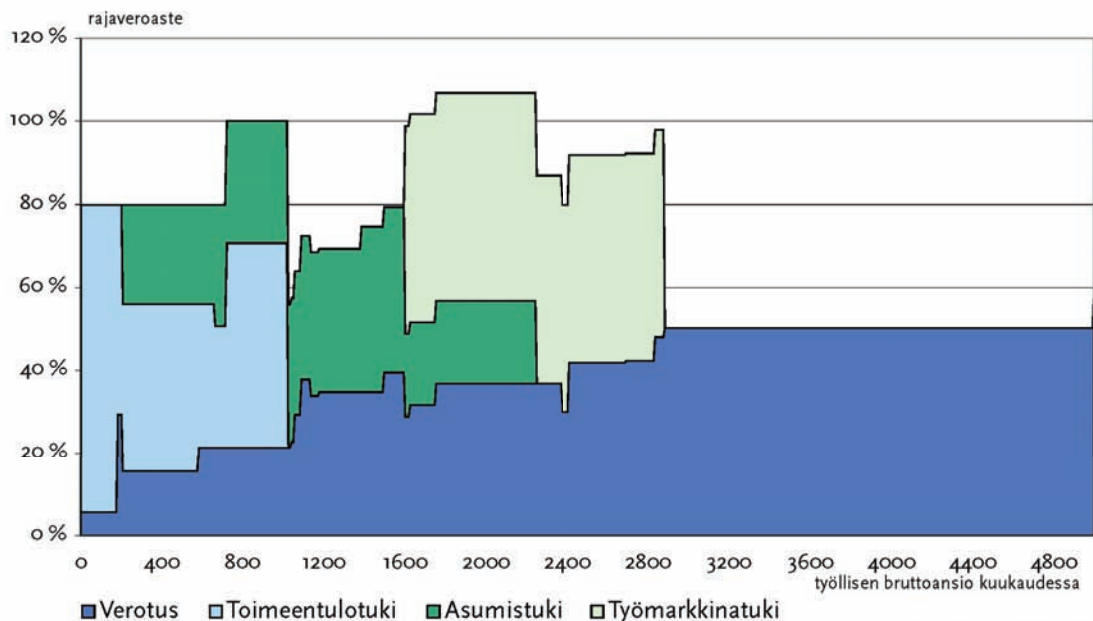
Voimistuvaan työvoimapulaan on vastattava myös sillä, että työttömänä olevia saadaan nykyistä olennaisesti paremmin siirtymään työhön. Työttömien, piilotyöttömien ja vajaa-työllisten laaja joukko, kaikkiaan pitkälti yli 400 000 ihmistä, on meillä huomattava työvoimareservi. Jos tässä onnistutaan, saadaan samalla syntymään merkittäviä säästöjä työttömyyden kustannuksissa.

Ratkaisevaa on erityisesti pitkään työttömänä olleiden samoin kuin toistuvaistyöttömien työhön saaminen. Työttömäksi jäävät ammattitaitoiset henkilöt työllistyvät sinänsä suhteellisen hyvin tällä hetkellä, 70 prosenttia heistä saa uutta työtä jo 3 kuukauden kuluessa. Osalla kuitenkin työttömyys pitkittyy, mikä jo sinällään vaikeuttaa uuden työn saantia. Pitkäaikaistyöttömyyteen tulee jatkuvasti myös nuorempien joukosta uusia ihmisiä, joilla ammattiin kouluttautuminen on jäänyt kesken.

Yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneiden keski-ikä on 45 vuotta, joten he ovat vielä pitkään hyvässä työiässä. Työministeriön tutkimus¹⁾ puolestaan kertoo, että pitkäaikaistyöttömien työkyky ei ole lainkaan niin huono kuin yleisesti on oletettu. Tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan, että työttömien heikko työkyky ei voi ainakaan kovin yleisesti olla syynä Suomen korkeaan työttömyyteen.

Rakenteellisen työttömyyden piirissä olevien työllistymiseen vaikuttaa muiden tekijöiden ohella se, miten sosiaaliturvajärjestelmämme kannustaa hakemaan aktiivisesti työtä tai pysyttelemään sosiaaliturvan varassa. Toiseksi heidän työllistymiseensä vaikuttaa se, millaisen riskin työnantajat kokevat sisältyvän työsopimuksen tekemiseen pidempään työstä poissaolleen kanssa. Kun Suomessa on ylläpidetty samanaikaisesti sekä korkeaa työttömyysturvaa että korkeaa työsuhdeturvaa, tuloksena on työttömyyden keston pidentyminen.

Kuva 21. Työllisen rajaveroaste, kun vuokralla asuvassa perheessä kaksi lasta ja puoliso työmarkkinatuella v. 2005

Rajaveroaste ilmaisee, minkä osuuden työllisen lisätulosta perhe menettää veroina ja etuuksien leikkautumisena kullakin tulotasolla.

Veroaste ottaa huomioon verot, työntekijän sova-maksut ja näiden vähennykset, tulonhankkimis-, perus- ja ansiotulovähennyksen sekä saadut tulonsiirrot sisältäen lapsilisät.

¹⁾ Työttömien työkyky vuonna 2005. Pasi Holm, Jukka Jalava, Pekka Ylöstalo. Työpoliittinen tutkimus 308, työministeriö, 2006.

Kuvasta 21 ilmenee, kuinka pienet kannustimet uralla etenemiseen ja lisätyöntekoon on työllisellä, jonka puoliso saa työmarkkinatukea. Perheessä on oletettu olevan kaksi alle 7-vuotiasta lasta ja perheen on oletettu asuvan Helsingissä asunnossa, jonka vuokra on noin 800 euroa. Perheen käytettävissä olevat tulot jopa pienenevät palkan nousun myötä 1 600–2 100 euron palkkatasolla. Verotus ottaa osansa, mutta tulon menetystä syntyy varsinkin, koska perheen asumistuki ja puolison työmarkkinatuki leikkautuvat palkan nousun myötä. Vielä 2 500 euroa ansaitsevan keskituloisen palkansaajankin tasolla lisätulosta vain 10 prosenttia lisää perheen käytettävissä olevia tuloja. Kuvasta voidaan lisäksi päätellä, että kannustimet työttömyydestä työlliseksi siirtymiseenkin eivät ole taloudellisesti merkittävät. Tästä seuraa käytettävissä olevien tulojen 10–20 prosentin kasvu, vaikka kuukausiansio on lähellä keskituloa.

Nykyiseen sosiaaliturvajärjestelmään, erityisesti työttömyysturvaan, sisältyy huolimatta siihen tehdyistä korjauksista siis edelleen kannustinongelmia. Myös asumistuki, kun sitä saadaan samaan aikaan työttömyysturvan kanssa, on omiaan heikentämään tietyissä tilanteissa halukkuutta hakeutua ansiotyöhön, kun työstä saatava lisätulo tukien leikkautumisen johdosta jää vähäiseksi tai työn vastaanottaminen jopa pudottaa perheen tuloja. Yli neljännes työttömänä olevista ja lähes puolet työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä olevista ei hae aktiivisesti työtä.

Tähän vaikuttaa kannustinongelman lisäksi myös valvonta. Työhönooitusten määrä on vuosien mittaan jatkuvasti vähentynyt ja sen käyttö vaihtelee maan eri alueilla. Työhönooitukset ovat kuitenkin se konkreettinen keino, jolla varmistetaan että työttömyyskorvausta maksetaan vain työhön halukkaille henkilöille. Työnteon tulisi olla lyhyemmälläkin aikajänteellä tarkasteltuna työttömälle aina kannattavampaa kuin tuen varassa oleminen. Myös osa-aikaisen työn vastaanottamisen pitää olla työttömälle kannattava vaihtoehto.

Myös työnvälityksen tehokkuutta on mahdollista lisätä, mihin tietotekniikan hyväksikäyttö antaa mahdollisuuksia. Tällä hetkellä työvoimaa tarvitsevan työnantajan on erikseen pyydettävä työvoimatoimistoa etsimään työnhakijoista tehtävään soveliaita henkilöitä. Työttömien työnhakijoiden työhönpääsyä edesauttaisi, jos työvoimaa hakevat yritykset voisivat omatoimisesti käydä läpi internet-pohjaista työttömien työnhakijoiden rekisteriä ja näin etsiä tehtävään tarvitsemaansa henkilöä. Työhallinnon järjestelmässä on tosin jo nyt vapaaehtoisuuden pohjalta käytössä tällainen cv-netti-järjestelmä, mutta sen piirissä on toistaiseksi vain hyvin pieni osa työnhakijoista. Työttömien työnhakijoiden rekisterin avoimeksi muuttaminen parantaisi kaikkien työnhakijoiden mahdollisuuksia tulla huomiioon otetuiksi, kun yritykset hakevat uusia työntekijöitä. Voidaan hyvin myös olettaa, että rekisterin avoimuus toisi työvoimahallinnon palvelujen käyttäjäksi useita sellaisia työnantajia, jotka nyt käyttävät vain muita rekrytointitapoja. Työttömän työnhakijan yksityisyyden suojan kannalta tai muutoinkaan ei voitane pitää kohtuuttomana, että vastapainona maksettavalle työttömyyskorvaukselle häntä koskevat tiedot olisivat nykyistä paremmin työnantajien käytettävissä. Tällaisen internet-pohjaisen järjestelmän käytön asianmukaisuuden varmistamiseksi voitaisiin edellyttää, että sitä käyttävän työnantajan on esimerkiksi ilmoitauduttava työhallinnon rekisteriin.

Rakennetyöttömyyden piirissä olevien työllistymiseen vaikuttaa olennaisesti myös se, millaisen riskin työnantajayritys kokee ottavansa palkatessaan työttömän. Mitä pienemmästä yrityksestä on kyse, sen suuremman taloudellisen riskin yritys ottaa tehdessään työsopimuksen. Kun kysymys on pitkään työttömänä olleen henkilön palkkaamisesta, riski koetaan erityisen suureksi. Lisäksi palkattaessa pidempään työmarkkinoilta poissa ollut, on usein niin, että hänen kohdallaan työnantajalle syntyvä palkkauskustannus pitkään ylittää työpanoksen ja tuottavuuden määrän.

Vaikeasti työllistyvien työhön saamista edesauttaisi se, että työnantajan työsopimusriskiä pienennetään. Tässä parhaiten vaikuttava muutos olisi yksilöperusteisen irtisanomissuojan ehtojen lieventäminen. Voimassa olevan lain edellyttämä ”asiallisen ja painava syy” vaatimus työsopimuksen päättämiseksi tapauksissa, joissa työntekijän työpanos ei vastaakaan yrityksen asettamia odotuksia, ei ole antanut mahdollisuuksia työsuhtees-

ta irtautumiseen. Lisäksi yhteiskunnan tarjoamia tukimuotoja näiden työttömien työllistymiseksi on syytä edelleen kehittää esimerkiksi ottamalla käyttöön työttömälle itselleen kohdistettava vähitellen aleneva tuki, jolla pienennetään yritykselle työsuhteen alkuvaiheessa syntyvää työpanoksen ylittävää palkkakustannusta. Tällöin yrityksen maksama palkanosa voisi työsuhteen alkuvaiheessa myös jäädä alle työehtosopimuksessa määrätyn vähimmäistason.

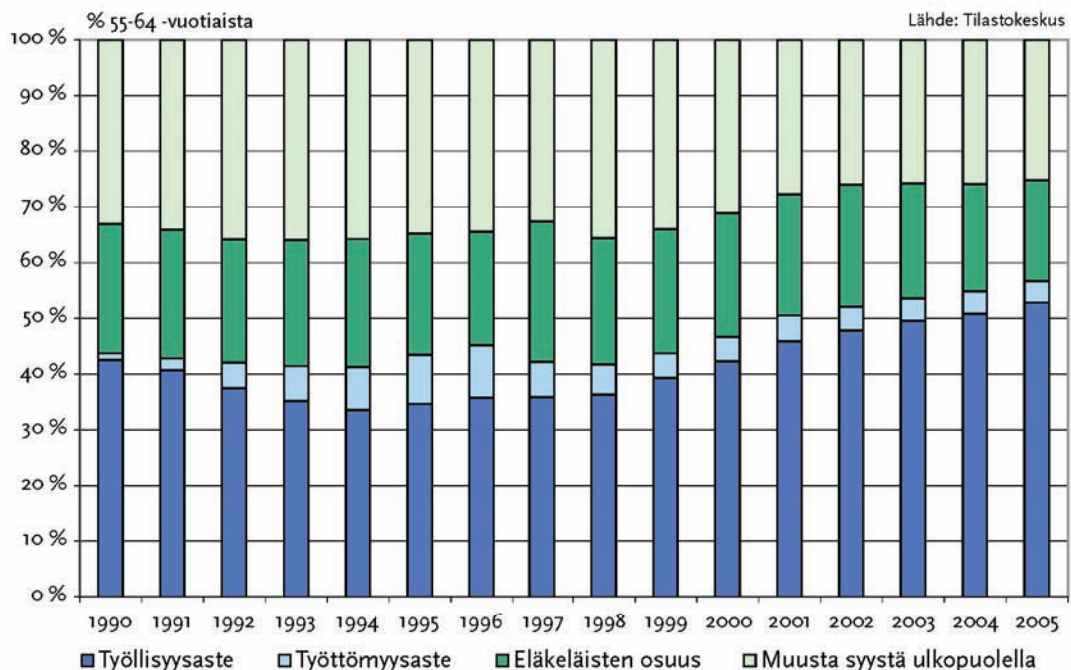
- **Yrityksen työsopimusriskiä on pienennettävä, mikä kannustaa yrityksiä palkkaamaan myös vaikeasti työllistyviä; heidän työpanoksensa tuottavuuden alenemaa on korvattava työntekijälle annettavalla tuella, jolloin yrityksen maksama palkka voisi alittaa TES-minimin.**
- **Sosiaaliturvan mitoitus ja edellytykset eivät saa johtaa siihen, että kansalaisen kannattaa olla vastaanottamatta jopa työtä, josta maksettaisiin suomalaisten työntekijöiden keskimääräistä palkkatasoa vastaava palkka.**
- **Muutetaan työttömien työnhakijoiden rekisteri työnantajien käytettävissä olevaksi internet-pohjaiseksi järjestelmäksi. Työttömyysturvan valvontaa myös työhönooitusten keinoin on vahvistettava.**

4.2.1.4 Työssä pidempään

Vanhuuseläkkeelle siirtymisiän nostamiseen tähtäviä tarpeellisia eläkejärjestelmän tarkistuksia on jo toteutettu. Varmoja tuloksia muutosten edullisuudesta ei vielä ole, vaikkakin eläkkeelle jäämisen keskimääräinen ikä näyttää hiukan nousseen. Siksi eläkejärjestelmän muutosten vaikutuksia on seurattava tarkasti ja oltava valmis tekemään siihen edelleen tarkennuksia.

Työttömyyseläkejärjestelmän lopettaminen oli tarpeellinen muutos, mutta jäljelle jätettiin edelleen ikääntyneemmille työntekijöille tarjolla oleva työttömyysturvan lisäpäiväjärjestelmä. Järjestelmät antavat mahdollisuuden niille työttömäksi jääville, joilla työttömyysturvan 500 päivän enimmäisaika täyttyy henkilön täytettyä 57/59 vuotta, olla enää hakeutumatta ansiotyöhön; hän on ansiosidonnaisen turvan piirissä vanhuuseläkkeen saamiseen saakka. Työvoimapulan voimistuessa tämän kaltainen järjestely ei enää ole perusteltu. Niinpä työttömyysturvan lisäpäiväjärjestelystä on syytä luopua.

Kuva 22. 55–64 -vuotiaiden työmarkkinoille osallistuminen

- **Työttömyysturvan lisäpäiväjärjestelmä, joka kannustaa työttömäksi jäänyttä jättäytymään tukien varaan vanhuuseläkeikään saakka, on lakkautettava.**

4.2.1.5 Ulkomaista työvoimaa Suomeen

Ulkomaisen työvoiman tarve riippuu pitkälti siitä, kuinka kotimaisia työvoiman saatavuuteen liittyviä ongelmia pystytään ratkaisemaan ja kuinka työllisyysaste kehittyy. Ensisijaisesti tulee pyrkiä korjaamaan kotimaista työllisyysastetta ja varmistamaan huoltosuhteen mahdollisimman matala taso. Näiden toimenpiteiden lisäksi täytyy kuitenkin varmistua Suomen houkuttelevuudesta työntekomaana sekä siitä, ettei aseteta esteitä työvoiman saatavuudelle myös ulkomailta.

Suomeen muuttaneista ulkomaalaisista ainoastaan 5–10 prosenttia saapuu maahan työperusteisesti eli ryhtyäkseen täällä ansiotyöhön. Täällä pysyvästi asuvien ulkomaalaisten työllisyysaste vuonna 2004 oli 43 prosenttia. Keskeisin peruste maahanmuuttajien heikolle työllisyysasteelle on se, etteivät he vastaa työmarkkinoidemme tarpeita, eikä valtaosalla maahanmuuttajista ole koulutuksellisia tai kulttuurisia valmiuksia työllistyä maassamme.

Samaan aikaan Suomi on keskellä kansainvälistä kilpailua osaavasta työvoimasta. Maahanmuuttopolitiikan suuntaa tulee kääntää pysyvästi siten, että enenevä osa maahanmuuttavista saapuu nimenomaan työllistyäkseen Suomessa. Työvoiman maahanmuuttoa koskeva politiikka on eriytettävä pakolaispolitiikasta. Samalla tulee huolehtia siitä, ettei maahan muutoin kuin työperusteisesti saapuneille aseteta esteitä työllistyä.

Työvoiman tarpeeseen on pyrittävä houkuttelemaan työvoimaa myös EU-alueen ulkopuolisilta lähialueilta. Tämä edellyttää työntekijän oleskelulupajärjestelmän yksinkertaistamista sekä mahdollisuutta saapua Suomeen hakemaan työtä. Työhön on voitava saapua joustavasti nopealla aikataululla ja myös väliaikaisesti silloin, kun työtä on tarjolla.

- **Maahanmuuttoa on muutettava työperäiseksi.**
- **Työnteon esteitä on poistettava luopumalla työvoiman saatavuusharkinnasta työntekijän oleskeluluvan edellytyksenä.**

4.2.2 Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus

Yli puolet pienten yritysten työntekijöistä on ammatillisen koulutuksen suorittaneita. Työelämän kysyntä ammattitaitoisista työntekijöistä on kasvanut jatkuvasti. Yrittäjät näkevät ongelmat ammattitaitoisen työvoiman saatavuudessa yhdeksi keskeisimmistä yritystensä kehittämisen esteistä. Syitä sille, miksi ammattitaitoista työvoimaa ei saada ovat, että ammattioppilaitoksista valmistuneiden työelämävalmiudet eivät vastaa työnantajien odotuksia, koulutus ei kaikilta osin vastaa markkinoiden kysyntää ja että koulutusta annetaan työvoiman kysyntään nähden väärillä alueilla. Noin viidennes ammatillisen koulutuksen suorittaneista nuorista on työttöminä vielä vuoden kuluttua valmistumisestaan. Muita ammattitaitoisen työvoiman saatavuuteen liittyviä kysymyksiä ovat mm. erät yrityksiin, toimialoihin ja alueisiin liittyvät vetovoimatekijät, taloudelliset suhdanteet ja työnvälitysjärjestelmän toimivuutta koskevat asiat. Ammattitaitoisen henkilöstön saantiin vaikuttaa lisäksi työvoiman liikkuvuus, toisin sanoen missä määrin kansalaisten voidaan edellyttää hakeutuvan työhön kauemmaksikin kotipaikaltaan.

4.2.2.1 Ammatillisen koulutuksen vetovoima

Ammatillisen peruskoulutuksen suosio on viime vuosina kasvanut. Tähän myönteiseen kehitykseen on vaikuttanut ammatillisen koulutuksen jatkotutkintokelpoisuus sekä aktiivinen koulutuksen tunnetuksi tekeminen. Lukiokoulutus on kuitenkin edelleen nuorten keskuudessa suosittumpaa. Nuoret valitsevat usein lukion aikalisän ottamiseksi silloin, kun heillä ei ole riittäviä tietoja mahdollisuuksistaan ammatillisella välillä tai heillä ei

ole selkeää jatkosuunnitelmaa. Suomen Yrittäjien selvitysten mukaan eräs syy tähän on, ettei opinto-ohjaajilla ole riittävästi tietämystä ammatillisista opinnoista.

Erityisesti korkeasuhdanteessa esiintyy ongelmia ammattitaitoisten työvoiman saamisessa. Ongelmat voivat olla alueellisia ja kokonaisia toimialoja koskevia.

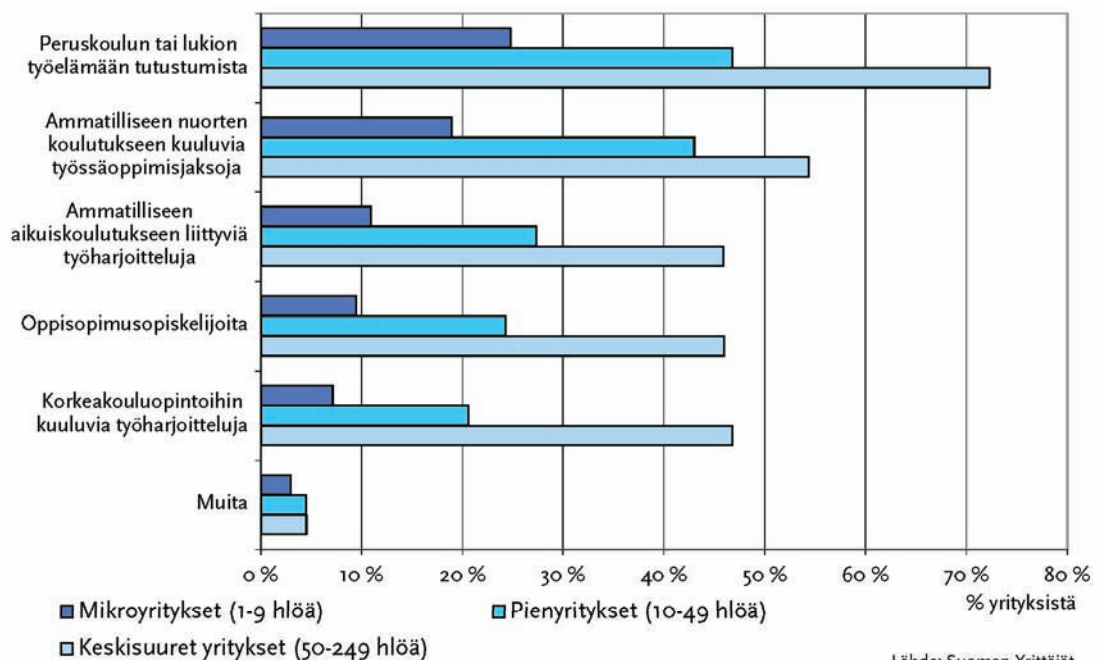
- **Opinto-ohjaajien peruskoulutukseen tulee sisällyttää enemmän käytännön perehdytystä ammatilliseen koulutukseen. Lisäksi opinto-ohjaajien kelpoisuusehtoja on tarkistettava.**
- **Ammatillisten oppilaitosten ja lukiokoulutuksen yhteistyötä tulee lisätä ja kaksoistutkinnon suorittamismahdollisuutta laajentaa. Ammatillisen koulutuksen vetovoimaa tulee edelleen kasvattaa. Vetovoiman lisäämiseksi nuorille ja heidän vanhemmilleen tulee suunnata ammatillista koulutusta koskevaa informaatiota.**
- **On selvitettävä toimialat, jotka kärsivät jatkuvasta ammattitaitoisen työvoiman puutteesta, ja tuettava näiden toimialojen pyrkimyksiä helpottaa tilannetta.**

4.2.2.2 Työssäoppiminen pienyrityksissä

Syksystä 2006 nuorten ammattiosaamisen näytöt tulivat osaksi ammatillista peruskoulutusta. Näytöt suoritetaan pääsääntöisesti työssäoppimisen yhteydessä. Työelämänosa-puolet, ml. Suomen Yrittäjät, tekivät marraskuussa 2005 suosituksen työpaikalla tapahtu-vasta oppimisesta ja ammattiosaamisen näytöistä. Työssäoppiminen on keskeinen keino saavuttaa työelämässä vaadittu osaaminen ja se madaltaa työllistymiskynnystä.

Suomen Yrittäjien tekemän selvityksen mukaan vain alle 20 prosentissa mikroyrityksis-tä on ollut työssäoppijoita viimeisen vuoden aikana. Osalle yrityksistä ei ole edes tarjot-tu työssäoppijoita ja osalla ei ole ollut taloudellisia resursseja ottaa työssäoppijoita. Tä-mä johtuu siitä, että pienissä yrityksissä yrittäjä itse toimii useimmiten työpaikkaohjaa-jana ja ohjaukseen käytetty aika on suoraan pois liiketoiminnasta. Tästä huolimatta pie-nissä yrityksissä käytetään ohjaukseen keskimäärin enemmän aikaa kuin suurissa yrityk-sissä. Riskinä on, että työssäoppimisesta hyötyvät vain suuret yritykset, jotka kykenevät hyödyntämään työssäoppimista rekrytoinnissa. Pienet yritykset, joissa työpaikat tulevai-suudessa ovat, syrjäytyvät tästä järjestelmästä.

Kuva 23. Työpaikalla oppimisen muodot yrityksen koon mukaan v. 2005

- Työssäoppimiseen ja ammattiosaamisen näyttöihin tulee varata rahoitusta erityisesti pienyrityksille, joille syntyy merkittäviä kustannuksia työpaikalla oppimisen toteuttamisesta.

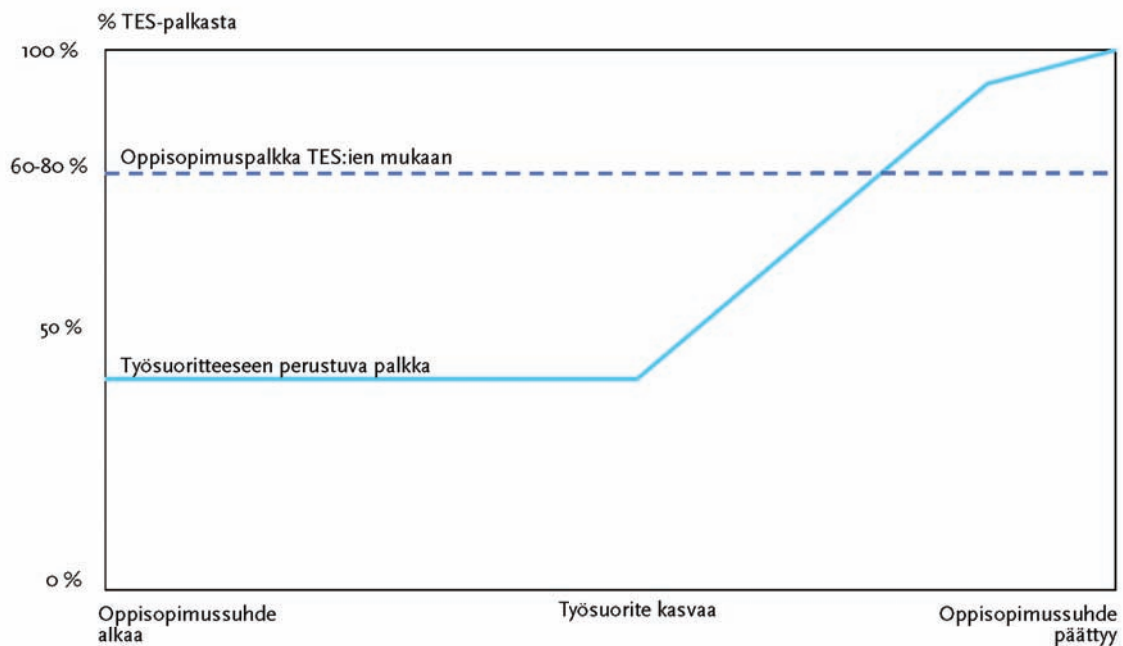
4.2.2.3 Oppisopimuskoulutuksen edistäminen

Yrittäjän ja työntekijöiden osaaminen on keskeinen kilpailukykytekijä. Osaamisen parantaminen toteutuu pienyrityksissä työnteon yhteydessä. Yrityksillä ei ole varaa pitkiin yrityksen ulkopuolella tapahtuviin koulutusjaksoihin. Oppisopimuskoulutus tarjoaa käytännönläheisen kouluttautumisvaihtoehdon esimerkiksi henkilölle, jolle oppilaitosmuotoinen opiskelu ei sovellu. Lisäksi oppisopimuskoulutus soveltuu hyvin ammatteihin, joissa oppiminen tapahtuu tekemällä oppien, kuten käsityöammateissa. Ongelmana on, että oppisopimuskoulutusta voidaan hankkia nykyisin vain toisen asteen tutkintoja suoritettaessa. Työn ohella tapahtuvaan kouluttautumiseen tulee resursoida ja asettaa kannustimia. Oppisopimuskoulutus tarjoaa kaikille sen osapuolille kannustavan koulutusväylän. Yritys saa osaamisensa kehittämiseen sitoutunutta työvoimaa, oppisopimusopiskelija saa palkkaa opiskeluajalta ja yhteiskunnan näkökulmasta opiskelu on edullista ja nostaa työllisyysastetta.

Yrittäjän omalla osaamisella on suora yhteys yrityksen menestykseen ja kilpailukykyyn. Yrittäjän oppisopimus tarjoaa yrittäjälle hyvän mahdollisuuden osaamisensa päivittämiseen ja yrityksensä kehittämiseen yritystoimintaansa keskeyttämättä. Oppisopimuksen käyttöönottoon ja hyödyntämiseen liittyy kuitenkin useita ongelma-alueita. Nykyiset ammatillisen lisäkoulutuksen oppisopimuskiintiöt ovat riittämättömät.

Vailla ammattitaitoa olevan henkilön palkkaamisen kynnys oppisopimuksella on useimmille pienyritykselle liian korkea. Henkilön suorite erityisesti oppisopimussuhteen alussa on aiheutuviin kustannuksiin verrattuna yritykselle useimmiten negatiivinen.

Kuva 24. Oppisopimusajan palkan kehittyminen (evoluutiomalli)

Lähde: Suomen Yrittäjät

- Ammatillisena lisäkoulutuksena toteutettavan oppisopimuskoulutuksen kiintiötä tulee voimakkaasti lisätä. Yrittäjien oppisopimuskoulutukseen ei tulisi soveltaa kiintiörajoituksia lainkaan.

- **Oppisopimuskoulutusmahdollisuutta tulee laajentaa korkea-asteen koulutukseen. Laajentaminen voidaan aloittaa kokeiluna ammattikorkeakouluissa.**
- **Oppisopimussuhteessa tulisi siirtyä palkkausjärjestelmään, joka huomioi oppisopimusopiskelijan antaman suoritteen työnantajalle. Tämä evoluutiomallin mukainen palkka työsuhteen alussa olisi enintään puolet ammattilaisen palkasta ja kehittyisi osaamisen ja suoritteen myötä niin, että oppisopimussuhteen lopussa palkkaus vastaisi ammattimiehen palkkaa. Opiskelijan kannalta oppisopimuspalkka oppisopimussuhteen alussakin olisi edelleen huomattavasti kannustavampi kuin opintotuki oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa.**

4.3 TYÖMARKKINOITA UUDISTETTAVA

Suomalaisia työmarkkinoita ohjataan niin lainsäädännöllä kuin työehtosopimuksilla ja muulla työmarkkinajärjestöjen yhteistoiminnalla. Työlainsäädännön kehitys on viimeisten vuosikymmenten kuluessa sisältänyt pääasiassa vain työllistämistä vaikeuttavia muutoksia, kun muutoksilla on lisätty työnantajan velvoitteita. Velvoitteiden kasvattaminen on osaltaan ollut johtamassa siihen, että työmarkkinoilla olevaa työllistämispotentiaalia ei ole uskallettu käyttää. Normaalien työsuhteiden sijaan on enenevästi haettu muita tapoja hankkia tarvittava työpanos.

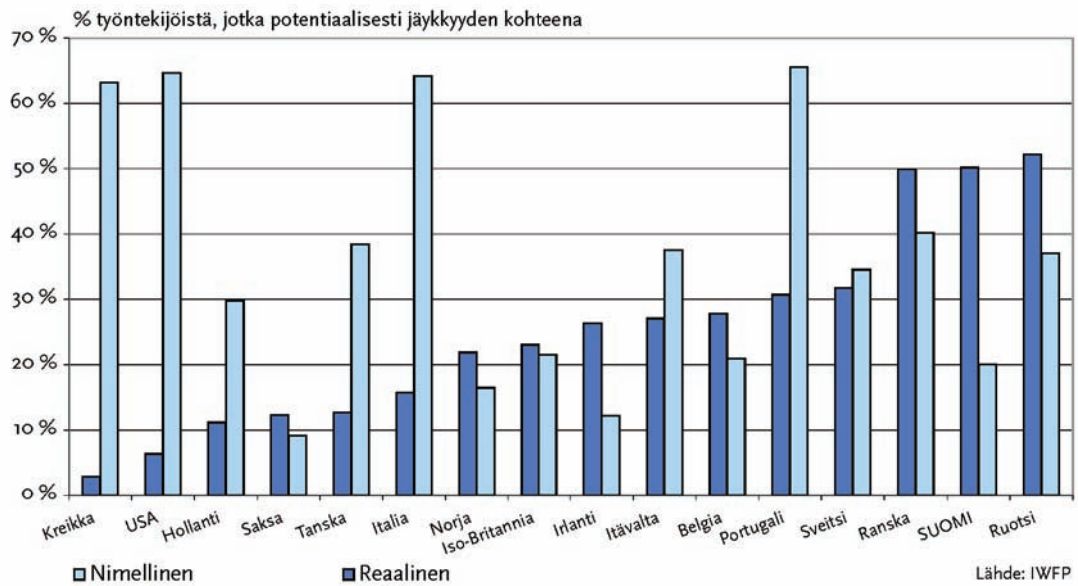
Työnantajayritysten kenttä on pienyritysvaltainen, kun noin 80 prosenttia säännöllisesti työnantajana toimivista yrityksistä on alle 10 henkilöä työllistäviä. Kun otetaan huomioon satunnaisesti työnantajana toimivien suuri määrä (108 000 työnantajaa), pienten yritysten osuus työnantajista kasvaa vielä huomattavasti.

Toinen leimallinen piirre on, että valtaosa työnantajana toimivista yrityksistä on velvollinen noudattamaan alallaan tehtyä työehtosopimusta yleissitovuusjärjestelmämme johdosta. Suomessa on tähän asti katsottu, että vähimmäispalkkojen ja muiden vähimmäis työehtojen turvaaminen vaatii hyvin kattavaa velvollisuutta noudattaa alan työehtosopimusta. Tämä työehtosopimuksen velvoittavuus on jopa ankarampi työnantajaliittoihin kuulumattomilla yrityksillä, jotka lähes poikkeuksetta ovat pieniä yrityksiä. Ero työehtosopimusten velvoittavuudessa tulee siitä, että työehtosopimukseen otetut paikallisen sopimisen mahdollisuudet on lainsäädännöllä suurimmalta osin annettu vain työnantajaliittoihin kuuluvien yritysten käytettäväksi ja vastaavasti kielletty työnantajaliittojen ulkopuolisilta yrityksiltä.

Työntajien joutuessa entistä kovemmin kilpailemaan työntekijöistä kasvaa samalla uhka siitä, että työnteon kustannukset alkavat nousta hallitsemattomasti. Tätä Suomen kilpailukyyn kannalta haitallista vaikutusta vahvistaa vielä tähänastinen niin sanottu solidaarinen palkkapolitiikka, jolla työehtosopimusratkaisuisissa on suosittu kaikille aloille tehtyä samansuuruisia euromääräisiä korotuksia.

Globalisaatiokehitys ja sen myötä tiukkeneva kilpailu ovat jatkuvasti lisänneet pientenkin yritysten sopeutumistarpeita. Keinot vastata kiristyvään kilpailuun ovat siirtyneet paljolti työmarkkinoilla ratkaistaviksi sen jälkeen, kun vientialojen kilpailukyystä huolehtimiseksi ei enää ole voitu toteuttaa devalvaatioita. Suuremmat yritykset ovat omien riskiensä hallitsemiseksi mm. ulkoistaneet toimintojaan laajentamalla esimerkiksi alihankintaa. Tämä on siirtänyt riskejä ja sen myötä sopeutumistarvetta alihankintaportaille pienempiin yrityksiin. Mahdollisuus tehdä paikallisesti yritystasolla ratkaisuja kilpailutilanteessa on siten tullut entistä tärkeämmäksi. Suomessa palkkajäykkyys on OECD-maista suurimpia. Se tarkoittaa, että meillä yritykset eivät herkästi reagoi ongelmatilanteisiin palkkoja alentamalla.

Kuva 25. Palkkajäykkyys

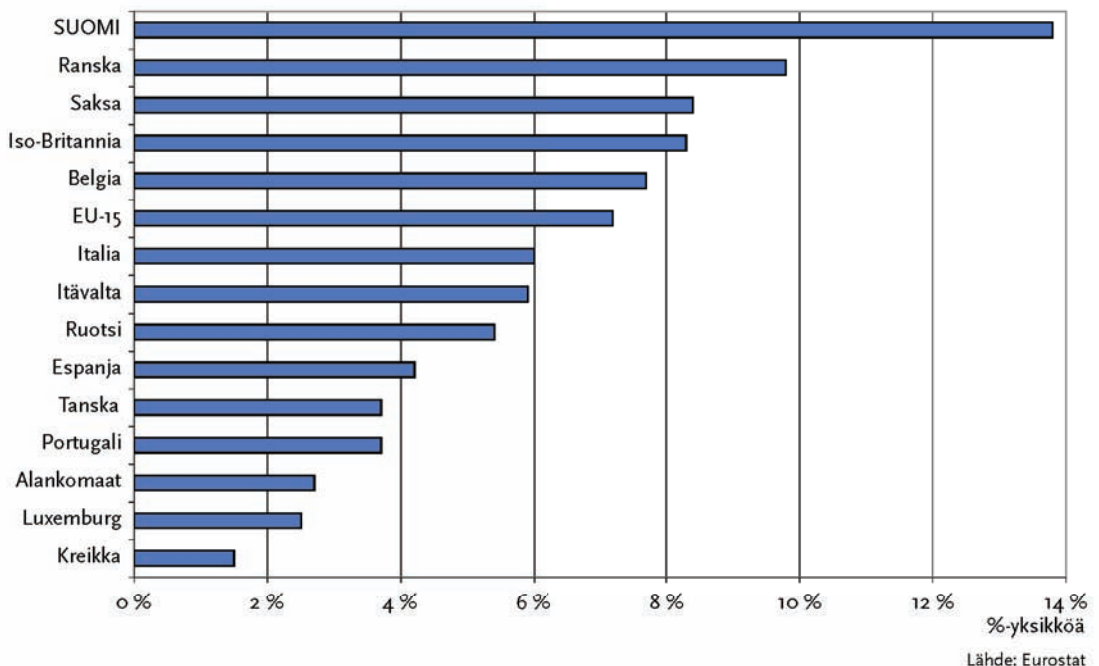

Nimellinen jäykkyys = nimellispalkka ei jousa alaspäin vaan on jäädytetty verrattuna tilanteeseen, jossa palkkajäykkyyttä ei olisi.

Reaalinen jäykkyys = reaali-palkka ei jousa alaspäin vaan on jäädytetty verrattuna tilanteeseen, jossa palkkajäykkyyttä ei olisi, ts. palkannousu vastaa inflaatiota.

Suomessa vain perusasteen koulutuksen saaneiden osuus työttömistä on yksi Euroopan korkeimmista. Suomalaiset eivät kuitenkaan ole eurooppalaisessa vertailussa keskimääräistä heikommin koulutettuja. On aiheellista kysyä, miksi vähemmän koulutettu ihminen on Suomessa todennäköisemmin työtön kuin muualla Euroopassa? Globalisaatio tulee vielä lisäämään uhkia vähän koulutetun väestön työttömyyden lisääntymisestä, kun matalamman osaamisvaatimuksen työpaikkoja siirtyy muualle.

Kuva 26. Työttömyysasteiden erot perus- ja korkeakouluasteen suorittaneiden välillä v. 2001

Mitä pienemmästä yrityksestä on kysymys, sitä suurempi on yrityksen ottama riski, kun se palkkaa työntekijän. Yhden työntekijän kohdalla tapahtuneen epäonnistuneen rekrytoinnin tai väärin tapahtuneen työsuhteen päättämisen taloudelliset seuraukset ovat suuriin yrityksiin verrattuna moninkertaiset pienissä yrityksissä, kun kustannukset suhteutetaan esimerkiksi yrityksen kokonaispalkkasummaan tai muutoin sen taloudelliseen kantokykyyn. Tämän johdosta varsinkin pienet yritykset ovat erityisen varovaisia, kun kysymys olisi sellaisen henkilön työhön ottamisesta, jonka kohdalla koetaan tavanomaistakin suurempaa epävarmuutta rekrytoinnin onnistumisesta. Näitä tilanteita ovat paitsi pitkään tai toistuvasti työttömänä olleiden henkilöiden usein myös nuorten henkilöiden palkkaamiset. Todettakoon, että Saksassa on tunnustettu pienempien yritysten tilanne työsuhteturvan sääntelyssä: Saksassa työlainsäädännön irtisanomissuojaa koskevat säännökset eivät lainkaan koske pieniä alle 10 henkilön yrityksiä.

Suomen väestörakenteen muutos tarkoittaa, että työnantajat tulevat vastaisuudessa todennäköisesti kaikilla aloilla kilpailemaan työvoimasta. Työmarkkinoille tulevat ikäluokat ovat jo nyt pienempiä kuin sieltä eläkkeelle poistuvat. Tällaista muutosta meillä ei koskaan aiemmin ole historiamme aikana tapahtunut. Työlainsäädännön tarve työntekijää suojaavana normistona on tähän asti perustunut pääasiassa juuri siihen oletukseen, että työmarkkinoilla on jatkuvasti enemmän työnhakijoita kuin on tarjolla työpaikkoja. Lainsäädännöllä on haluttu antaa työntekijälle suojaa tilanteessa, jossa työntekijät ovat joutuneet kilpailemaan tarjolla olevasta työstä, minkä seurauksena työnteon ehdot suojaavan lainsäädännön puuttuessa uhkaisivat heikentyä kohtuuttomasti. Tämä taustatilanne on nyt muuttumassa, jolloin myös keskeisin peruste työlainsäädännön suojaamistehtävältä on poistumassa. Työnantajien kilpailu työntekijöistä pitää entistä enemmän huolta työnteon ehtojen pysymisestä kohtuullisina.

4.3.1 Työnantajan työsopimusriskin pienentäminen

Yrittäjän pohtiessa työntekijän ottamista tärkeä osa harkintaa on varautuminen siihen, millaisia mahdollisuuksia työsuhteen muuttamiseen ja päättämiseen on tilanteessa, jossa yritystoimintaa kohtaa ennalta arvaamaton muutos tai henkilön suoritus ei vastaa sopimusta tai odotuksia.

Yrityksen taloudellisen tilanteen muuttuessa tuotannon vähenemisen tai muiden syiden johdosta työnantajalla on voimassa olevan lainsäädännön vallitessa yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamisen kannalta kohtuulliset keinot sopeuttaa työvoimaa uusiin tilanteisiin. Työntekijöiden lomautus- ja irtisanomisperusteet taloudellisten ja tuotannollisten syiden vallitessa ovat lainsäädännössä osapuilleen kohdallaan.

Sitä vastoin tilanteessa, jossa työ ei suju sopimuksen mukaisesti, henkilö osoittautuu motivoitumattomaksi tehtävänsä tai sopeutumattomaksi työyhteisöön, työsuhteen päättämisen kynnyks on oikeuskäytännössä kohonnut varsin korkealle. Pelkistäen voidaan sanoa, että irtisanomisen perusteeksi ei ilman huomattavia oikeudellisia riskejä riitä se sinänsä luonnollinen seikka, että henkilö ei asianmukaisesti suoriudu työtehtävistään. Tällainen tilanne aiheuttaa työyhteisössä ongelmia ja paineita työnsä asianmukaisesti hoitaville työntekijöille.

Yrittäjät näkevät tämän yksilöperusteisen irtisanomissuojan ja siihen liittyvän työsopimusriskin selväksi pulmaksi. Vaikka pulma ei tutkimuksissa nouse työllistämisen esteistä kärkeen, työsopimusriskiä voi luonnehtia sinänsä huomattavaksi ¹⁾. Se seikka, että tutkimuksissa työsopimusriski ei nouse kenttäpalautteen tasolle, selittyy osittain sillä, että riskiä on mahdollista pienentää käyttämällä epätyypisiä työsuhteita, kuten vuokratyötä. Ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista, että työsopimusriskin välttämiseksi käytetään työn tekemisen muotoja, joita muuten ei olisi tarpeen käyttää. Vaikka vuokratyön teettäminen-

¹⁾ Pientyönantajan työoikeudelliset ongelmat ja neuvontapalvelut. Tarmo Miettinen, Anssi Keinänen, Miia Laukkanen. Työministeriön työpoliittinen tutkimus 306, työministeriö 2006.

kin sinänsä voi tuotannollisista syistä olla usein perusteltua, ei tunnu tarkoituksenmukaiselta käyttää vuokratyötä niiltä osin kuin siinä on kysymys työsopimusriskin siirtämisestä muualle. Riskin siirtäminen kuitenkin lisää kokonaistyövoimakustannuksia. Erityisesti pienten ja keski suurten yritysten työllistämispotentiaalin entistä suuremmaksi hyödyntämiseksi olisikin yksilöperusteista työsuhdeturvaa muutettava niin, että työnantajan työsopimusriski alenisi ilman, että työntekijöiden suoja oleellisesti heikkenisi.

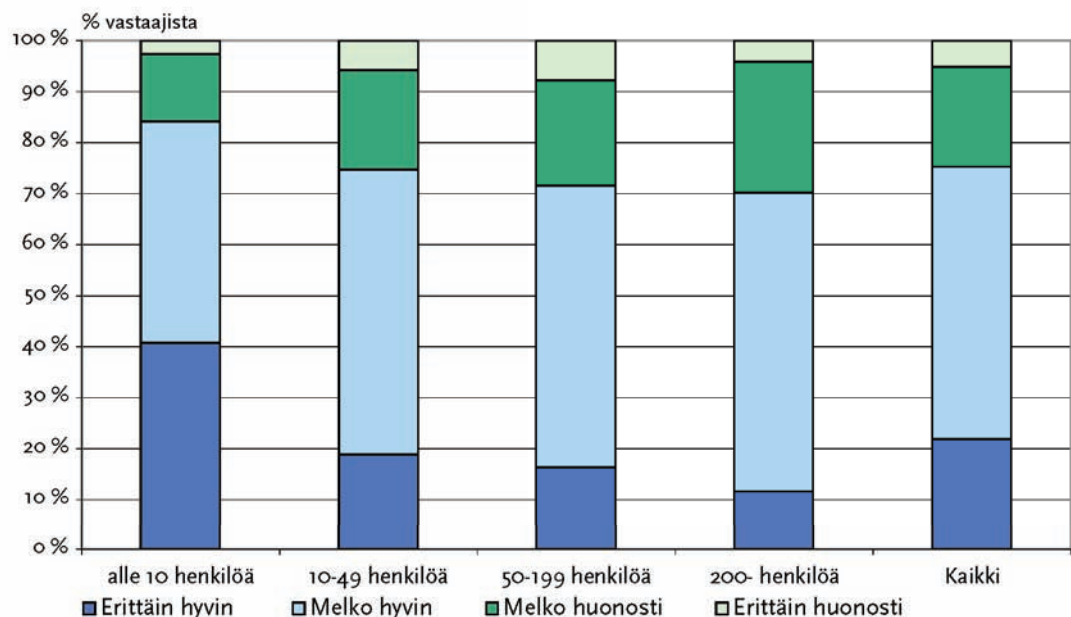
Edellä selostettu työkäisen väestönosuuden pieneneminen ja sen myötä kilpailutilanteen kääntyminen toiseksi työmarkkinoilla antaa nyt myös mahdollisuuden siihen, että työntekijän suojaksi aikanaan säädetyt ehdottomat sääntöjä, joista nyt aiheutuu huomattavia haittoja, on mahdollista tarkistaa ilman että työntekijän asema heikkenisi.

- **Työnantajalla olevaa työsopimusriskiä on pienennettävä muuttamalla ensisijaisesti yksilöperusteisen irtisanomisen perusteita: irtisanomiseen tulisi riittää, että siihen on hyväksyttävä peruste, käytännössä irtisanomisen kynnyistä erittäin korkealle nostavasta painavan syyn vaatimisesta on luovuttava.**

4.3.2 Yrityskohtaisen sopimismahdollisuuden lisääminen

Yritysten jatkuvasti lisääntynyt tarve sopeuttaa toimintojaan ulkopuolelta tulevien vaatimusten muuttuessa kohdistuu myös työhön. Tähän on pyritty vastaamaan avaamalla lainsäädännössä ja työehtosopimuksissa mahdollisuuksia paikalliseen sopimiseen. Työehtosopimukset yrityksinä velvoittavina järjestelyinä kuitenkin jo itsessään rajoittavat yrityksissä työntekijöiden ja työnantajien mahdollisuuksia sopia keskenään kussakin yrityksessä parhaiten soveltuvista työn tekemisen ehdoista ja puitteista. Erityisesti on aiheellista kysyä, voidaanko yleissitovuuden nojalla tapahtuvaa työehtosopimusten ehdotonta noudattamisvelvollisuutta pitää perusteltuna, kun sopimusvelvoitteet tässä tapauksessa tulevat noudatettaviksi kokonaan ulkopuolisten sopimina. Eikö olisi työehtojen kohtuullisuuden turvaamisen kannalta riittävää, että työehtosopimukset, niin normaalisitovat kuin yleissitovat, olisivat lähtökohtaisesti nykyiseen tapaan velvoittavia, mutta annetaisiin työnantajalle ja työntekijöille mahdollisuus keskenään sopia poikkeavistakin järjestelyistä. Jos osapuolet työpaikalla eivät ole yhtä mieltä poikkeamisen tarpeesta, työehtosopimus pysyisi nykyiseen tapaan noudatettavana.

Kuva 27. Työntekijöiden ja johdon väliset suhteet v. 2005

Kuinka väite "Työntekijöiden ja johdon väliset suhteet ovat avoimet ja luottamukselliset" kuvaa työpaikkaanne? Työolobarometri 2005.

Lähde: Työministeriö ja Suomen Yrittäjät

Yrityskohtaisten ratkaisujen tarve on korostunut pienissä, usein alihankkijoina toimivissa yrityksissä. Pienten yritysten sopeutumiskyky on paljolti perustunut omistajayrittäjän ja hänen perheenjäsentensä kykyyn mukautua uusiin vaatimuksiin. Pienissä yrityksissä myös työntekijät sängen hyvin ymmärtävät yrityksen sopeutumistarpeen ja ovat valmiita poikkeuksellisiinkin järjestelyihin yhteisen edun vuoksi. Työministeriön työolobarometreista käy selvästi ilmi, että pienissä yrityksissä muutoinkin työnantajien ja työntekijöiden väliset suhteet, tiedonkulku ja mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhön ovat hyvällä tasolla. Voimassa oleva lainsäädäntö kuitenkin rajoittaa työnantajaliittoihin kuulumattomien, yleensä siis pienten yritysten mahdollisuuksia laillisin keinoin mukauttaa toimintaansa muuttuneisiin tilanteisiin sopimalla asioista työntekijöidensä kanssa. Lainsäädäntömme on tältä osin ristiriidassa näiden yritysten perustuslaissa suojatun järjestäytymisvapauden kanssa. Järjestäytymisvapaus sisältää myös vapauden olla liittymättä tiettyyn yhdistykseen.

Työikäisen väestön väheneminen ja työmarkkinoiden kilpailuasetelman muuttuminen on syytä ottaa huomioon myös pohdittaessa edellä esitettyä ajatusta työehtosopimusten velvoittavuuden lieventämisestä. Työntekijöiden neuvotteluasema myös yksittäisillä työpaikoilla on aiempaa vahvempi, kun yritysten kilpailu työntekijöistä entisestään tiukkenee. Työnantajaliittojen ulkopuolisissa yrityksissä työntekijöillä on lisäksi jatkuvasti käytävissään myös työtaistelulla painostamisen mahdollisuus, koska työrauhavelvoite ei lainkaan koske muita kuin työnantajaliittojen jäsenyrityksiä.

Sopimusmahdollisuuden laajentaminen ei tarkoita etujen heikentämistä, vaan lisää tilaa parhaiden käytäntöjen löytämiseksi. Yrittäjän tärkein tavoite on motivoida työntekijöitä hyviin suorituksiin. Se ei onnistu toteuttamalla vain kielteisiä toimia. Niinpä sopimusmahdollisuus voi jossakin kohtaa merkitä työehtosopimusta heikompaa ratkaisua ja toisessa kohdassa parempaa. Työntekijän kannalta kokonaisuus on ratkaiseva eikä vain osa siitä. Nykyinen lainsäädäntömme ei huomioi kokonaisuutta, vaan tarkastelee vain osia.

- Parhaiden käytäntöjen edistämiseksi työlainsäädäntöä on muutettava siten, että työnantajat ja työntekijät voivat paikallisesti sopimalla poiketa työehtosopimusten määräyksistä. Työehtosopimusten ehdottomasta pakottavuudesta luopumisen tulee ensisijaisesti koskea työnantajaliittoihin kuulumattomia yrityksiä, jotka itse eivät ole työehtosopimuksissa edes osallisina. Yritysten yhtäläisen aseman toteuttamiseksi pakottavuudesta on voitava luopua myös työnantajaliittojen jäsenyritysten kohdalla. Jos työsuhteen osapuoli ei halua työehtosopimuksesta poikkeavaa järjestelyä, noudatettaisiin työehtosopimusta. Järjestelmä siis tarjoaisi sekä jouston että turvan.
- Paikallisen sopimisen mahdollisuudet on joka tapauksessa toteutettava samanlaajuisina yrityksissä riippumatta siitä, kuuluuko yritys alan työnantajaliittoon vaiko ei.
- Yrityksillä pitää myös olla nykyistä paremmat mahdollisuudet sopia työntekijöidensä kanssa työehtosopimuksissa määrättyjen ehtojen sivuuttamisesta silloin, kun se osoittautuu välttämättömäksi yrityksen tarjoamien työntekomahdollisuuksien säilyttämiseksi.

4.3.3 Vanhemmuuden kustannukset

Työnantaja vastaa nykyisin merkittävästä määrästä kustannuksia, jotka johtuvat siitä, että työntekijöillä on ja että heille syntyy lapsia. Kustannukset koetaan raskaiksi erityisesti naisvaltaisilla ja työvoimavaltaisilla aloilla toimivissa yrityksissä. Tämä vaikuttaa osaltaan myös naisten rekrytointeihin ja sitä kautta jopa kansalaisten perheen perustamis päätöksiin; lasten hankkimista saatetaan lykätä tietoisesti työpaikan saannin varmistamiseksi, mitä on pidettävä väestöpoliittisesti vahingollisena seurauksena. Ongelma on kaikkia kansalaisia kohtaava, ei pelkästään työnantajayritysten vastuulla oleva asia. Ei siis

ole perusteltua, että yksittäiset työnantajat ja osittain työnantajakollektiivi yhdessä vastaavat huomattavalta osin vanhemmuudesta aiheutuvista kustannuksista. Nämä kustannukset on voitava jakaa yhteiskunnassa nykyistä tasaisemmin kaikkien kansalaisten kesken, mikä edellyttää myös verovarojen suuntaamista vanhemmuuden kustannusten kompensointiin.

Työnantajat voivat saada osasta vanhemmuuden kustannuksia korvausta (äitiysvapaa-ajan palkat ja vuosilomakustannukset) ja korvaustasoa on viime aikoina myös parannettu, mutta korvaukset rahoitetaan kuitenkin pääasiassa työnantajien ja vakuutettujen maksuilla. Merkittävä osa vanhemmuuden kustannuksista jää edelleen lopullisesti yksittäisten työnantajien kannettavaksi. Näitä kustannuksia aiheuttavia tilanteita ovat mm. raskauden aikaiset sairauspoissaolot ja lääkärisikäynnit, sijaisten hankkiminen ja perehdyttäminen, sairastuneen lapsen hoitamisesta aiheutuvat poissaolot lapsen 10 ikävuoteen saakka sekä äitiys- tai hoitovapaalta palaavan työntekijän uudelleenperehdyttäminen.

- **Nykyjärjestelmästä seuraavien haittojen vähentämiseksi yrityksille on voitava korvata nykyistä suurempi osuus vanhemmuudesta syntyvistä kustannuksista esimerkiksi korvaamalla työnantajille osa tilapäisen hoitovapaan palkkakustannuksista.**
- **Rahoitusvastuu vanhemmuuden kustannuksista on jaettava nykyistä tasaisemmin kaikkien kansalaisten kesken suuntaamalla rahoitukseen verovaroja.**

5. YRITTÄJYYTTÄ KOSKEVAT ERITYISTOIMET

5.1 YRITTÄJYYSHALUKKUUS

5.1.1 Lähtökohtia

Suomen tulevaisuudenkuva on oleellisesti erilainen kuin menneisyys. Suurteollisuuden varaan rakentuvasta, lähinnä metsä- ja metalliteollisuuteen pohjautuvasta Suomesta on jo nyt siirrytty verkostomaisesti toimivaan pienempien yksiköiden ja uusien toimialojen Suomeen. Tätä kuvaa osaltaan edellä selostettu työllisyyden kasvu pk-yrityksissä.

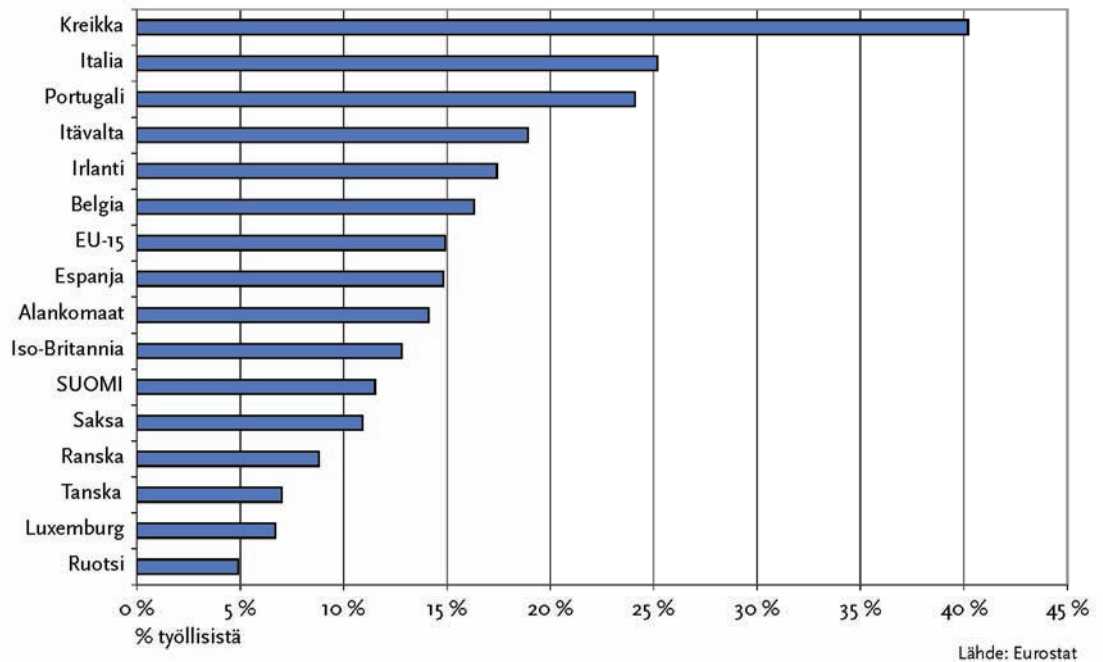
Tulevaisuudessa menestys pohjautuu yksilöiden ja organisaatioiden sopeutumiskykyyn, mahdollisuuksien nopeaan hyödyntämiseen, uuden etsimiseen ja kohtuullisen riskin ottamiseen. Yrittäjämäisen toimintatavan ja yrittäjyyshalukkuuden merkitys tulee korostumaan, olkoonkin, että kansantalouden kasvun näkökulmasta ei ole olemassa yksiselitteisesti oikeaa yrittäjien määrää.

Yrittäjyyshalukkuudella on vaikutusta yrittäjien ikääntymisestä seuraavien yrittäjäpolvenvaihdosten onnistumiseen. Jos yrittäjyys ei kiinnosta, olemassa oleville yrityksille on luonnollisesti vaikea löytää jatkajia.

Lamavuosina 1990-luvun alussa ja jonkin aikaa sen jälkeenkin merkittävä osa yrittäjiksi lähteneistä lähti yrittäjäuralle siitä syystä, että palkkatyötä ei ollut saatavilla. Nyt yrittäjäksi lähdetään pääasiassa siten, että palkkatyössä olevat henkilöt siirtyvät yrittäjiksi nähdesään siihen mahdollisuuden. Yrittäjyys Suomessa on etupäässä mahdollisuuspohjaista yrittäjyyttä, ja ns. pakkoyrittäjyyttä on vähän.

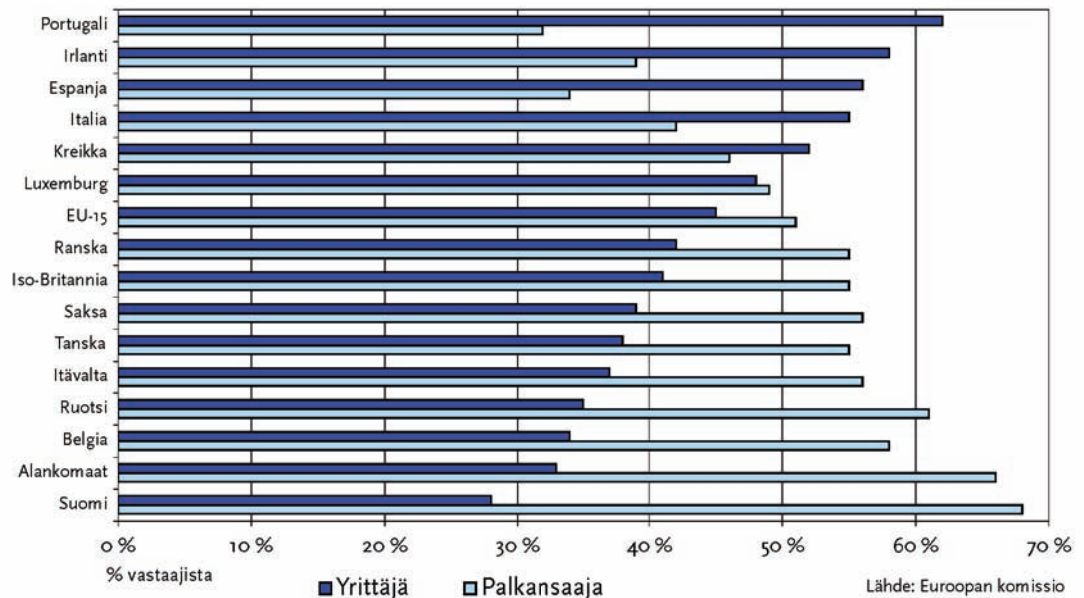
Yrittäjien osuus on Suomessa alle EU- ja OECD-maiden keskitason. Tilanne on sama yrittäjyyshalukkuuden suhteen. Flash Eurobarometer -kyselyn mukaan 29 Euroopan maan joukossa halukkuus ryhtyä yrittäjäksi on matalin, kun kysytään, valitsisiko yrittäjä- vai palkansaajauran, jos saisi valita vapaasti. Tulos on ollut samansuuntainen laajassa GEM-selvityksessä. Kansainvälisessä vertailussa alhainen halukkuus yrittäjäksi ryhtymiseen on jossakin määrin yllättävää, sillä yrittäjyyttä sinänsä arvostetaan tämän päivän Suomessa eri mittauksien mukaan.

Kuva 28. Yrittäjien osuus työllisistä v. 2004

Selvitysten mukaan keskeinen syy olla ryhtymättä yrittäjäksi liittyy yrittäjän toimeentulon epävarmuuteen ja pelkoon riskien toteutumisesta. On ilmeistä, että näiden tekijöiden vaikutus pohjoismaisessa hyvinvointivaltion arvomaailmassa korostuu: Suomessa arvostetaan enemmän taloudellista turvallisuutta kuin uuden etsimistä ja siihen liittyvää riskinottoa.

Kuva 29. Halukkuus yrittäjäuralle v. 2004

Kumman uran valitsisitte, jos saisitte valita vapaasti palkansaaja- ja yrittäjäuran välillä? Flash Eurobarometer 2004.

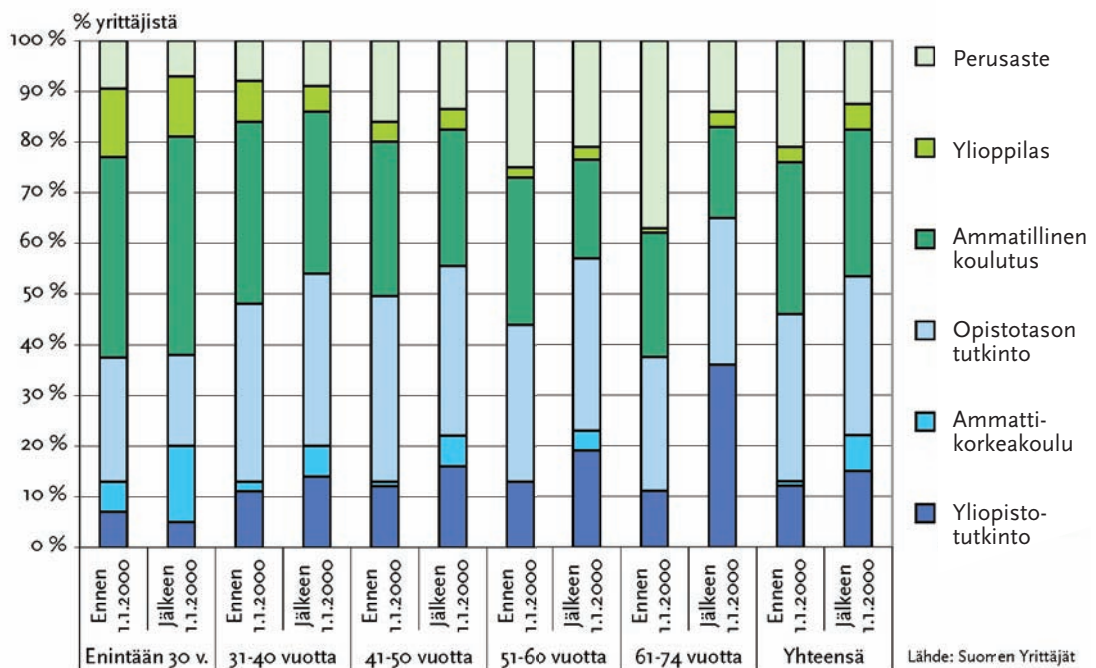
Arvojen muuttaminen on vaikeaa, osin mahdotonta. Taloudellista turvallisuutta voidaan sitä paitsi pitää hyväksyttävänä arvona. On kuitenkin syytä huomata, että turvallisuuden sisältö on muuttunut aikaisemmasta: Turvallisuus ei enää rakennu harvinaisemmiksi käyneiden pitkien, turvallisten työsuhteiden varaan, eikä toisaalta ole yksilön työmarkkinakel-

poisuuden kannalta hyvästä rakentaa turvallisuutta yhteiskunnan turvaverkkojen varaan. Tämän ja huomispäivän taloudellinen turvallisuus rakentuu ennen kaikkea oman työmarkkinakelpoisuuden jatkuvaan parantamiseen ja sopeutumiskykyyn sekä muutosvalmiuteen. Suomessa tarvitaan tämän kaltaista taloudelliseen turvallisuuteen liittyvien keinojen uutta ymmärtämistä. Tässä suhteessa yrittäjämäisen toiminnan ja yrittäjyyshalukkuuden nykyistä syvempi juurruttaminen asennemaailmaan on kansalaisten kannalta keskeistä.

5.1.2 Yrittäjyyskasvatus

Vaikka yrittäjyyden arvostus on parantunut, edelleen yli seitsemän kymmenestä suomalaisesta valitsisi mieluummin palkkatyön. Yrittäjyyshalukkuus Suomessa on Euroopan matalinta. Koulutuksen merkitys uuden yrittäjyyden syntymiselle on keskeinen. Koulutuksen keinoin voidaan asenteita yrittäjyyteen parantaa sekä halukkuutta yrittäjäksi ryhtymiseen lisätä. Yrittäjyyskasvatuksella pyritään luomaan edellytyksiä uudelle yrittäjydelle. Yrittäjäksi ryhtyminen on helpompaa, jos yrittäjyysasenteelle ja -taidoille on riittävä pohja. Suurella osalla yrittäjistä on vähintään ammatillinen koulutus. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneita yrittäjiä on jo yli viidennes kaikista uusista yrittäjistä.

Kuva 30. Yrittäjien koulutustaso ikäluokittain ennen ja jälkeen 1.1.2000 perustetuissa yrityksissä v. 2004

Suomen Yrittäjien lähtökohtana yrittäjyyskasvatuksessa ja -opetuksessa on ollut se, että koulutuksen eri asteilla peruskouluista lähtien luodaan myönteisiä asenteita yrittäjyyttä kohtaan, annetaan perustietoa yrittäjyydestä ja yritystoiminnasta sekä kannustetaan nuoria yrittäjämäiseen toimintatapaan. Tavoitteena on, että yrittäjyys tuodaan esille tasavertaisena uravaihtoehtona palkkatyölle. Peruskouluissa ja lukioissa kysymys on lähinnä yrittäjyysasenteista. Ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyysasenteiden lisäksi opetetaan yrittäjätaitoja.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelmassa asetettiin tavoitteeksi vahvistaa yrittäjyyttä kaikilla koulutuksen asteilla. Käytännön toimenpiteinä olivat mm. yrittäjyyskasvatuksen tuominen osaksi yleissivistävää opetusta. Perusopetuksen

ja lukiokoulutuksen uusituissa opetussuunnitelmien perusteissa yrittäjyys on kaikki opinnot läpäisevänä aihekokonaisuutena. Sekä opetussuunnitelma- että näyttötutkintoperusteisissa ammatillisissa opinnoissa yrittäjyys on sekä läpäisevänä aiheena että ammattialasta riippuen joko vapaasti valittavina, valinnaisina tai pakollisina opintoina tai näytön osina. Ammattikorkeakoulut tekivät yhteisen yrittäjyysstrategian, joka asettaa sekä laadullisia että määrällisiä tavoitteita yrittäjyysopetukselle. Myös yliopistot ovat vahvistaneet yrittäjyysopetustaan. Viidessä yliopistossa voi opiskella yrittäjyyttä pääaineena. Yrittäjyysopetusta tukevan oppimateriaalin ja muun aineiston määrä on lisääntynyt. Opettajien täydennyskoulutukselle yrittäjyyskasvatusta varten on asetettu oma erillinen määräraha.

Peruskoulun ja lukioiden opetussuunnitelmien perusteiden uudistamisen jälkeen voidaan todeta, että yrittäjyysopetusta annetaan kaikilla koulutuksen asteilla. Yrittäjyysopetusta on kuitenkin edelleen vahvistettava koko koulujärjestelmämme piirissä. Suurimmat vahvistamisen tarpeet ovat maamme korkeakouluissa. Tarve korostuu, kun otetaan huomioon, että uusissa yrityksissä 21 prosentilla yrittäjistä on korkeakoulututkinto. Myös opettajien tietoja ja taitoja yrittäjyydestä tulee lisätä. Yrittäjyysopetuksen menetelmien kehittämiseen tulee panostaa voimakkaasti.

- **Yrittäjyyskasvatus tulee saada opettajien peruskoulutukseen pakolliseksi sisällöksi. Lisäksi opettajien täydennyskoulutusta yrittäjyydessä tulee voimakkaasti lisätä ja laajentaa sitä ulottumaan myös korkea-asteen opettajiin.**
- **Korkeakouluissa tapahtuvan yrittäjyysopetuksen edellytysten parantamiseksi tulee perustaa erikoislukioita ("yrittäjyyslukioita"), joissa yrittäjyysopetuksella on vahva rooli. Yrittäjyyttä ja yrittäjyyttä koskevia opetusmenetelmiä koskevaa tutkimusta tulee yliopistoissa lisätä. Yrittäjyys tulee sisällyttää myös yliopistojen pakollisiin yleisopintoihin vähintään viiden opintopisteen laajuisena.**
- **Yrittäjäksi ryhtyminen tulisi ottaa ammatillisen ja korkeakoulutuksen tuloksellisuusrahoituksen yhdeksi kriteeriksi. Yrittäjäksi ryhtymistä voitaisiin tarkastella pidemmällä aikavälillä kuin muuta työllistymistä.**

5.1.3 Yrittäjyyden kannustavuus

Yrittäjyyden kannustavuus muodostuu yrittäjyyden tuloksen ja riskien välisenä erotuksena. Yrittäjäuran valinnan kannalta keskeistä on vertailu palkansaajaan. Vuoden 2004 verotietojen nojalla yrittäjien keskimääräinen käteen jäävä tulo oli 18 prosenttia suurempi kuin palkansaajan keskimääräinen tulo. Kun yrittäjien työtuntien määrä kuitenkin oli noin 23 prosenttia suurempi kuin palkansaajalla, keskimääräinen käteen jäävä tulo työtuloa kohti jää yrittäjillä palkansaajia pienemmäksi¹⁾. Joka kolmannella yrittäjällä tulot jäivät pienemmiksi kuin metalliteollisuuden minimipalkka. Toisaalta on muistettava, että yrittäjyys tarjoaa mahdollisuuden palkkatyötä todennäköisemmin myös huomattaviin ansioihin.

Yrittämiseen liittyvä riski ja siihen sitoutuva pääoma huomioonottaen yrittäjien keskimäärin saaman käteen jäävän tulon pitäisi olla noin 50 prosenttia suurempi kuin vastaava tulo palkansaajalla²⁾. Havaitaan, että keskimäärin yrittäjyyden kannustavuuden yhtälö ei ole vielä kunnossa. Tosin tilannetta helpottaa se, että yrittämiseen liittyvä vapaus, mahdollisuus monipuolisesti toteuttaa itseään työelämässä eli työelämän laatutekijät, oleelli-

¹⁾ Yrittäjien tulot ja verot vuodelta 2004 maksuunpannussa verotuksessa. Risto Suominen, Suomen Yrittäjät 2006.

²⁾ Yrittäjäksi ryhtymisen taloudelliset kannustimet. Pasi Holm, Suomen Yrittäjät, 2000.

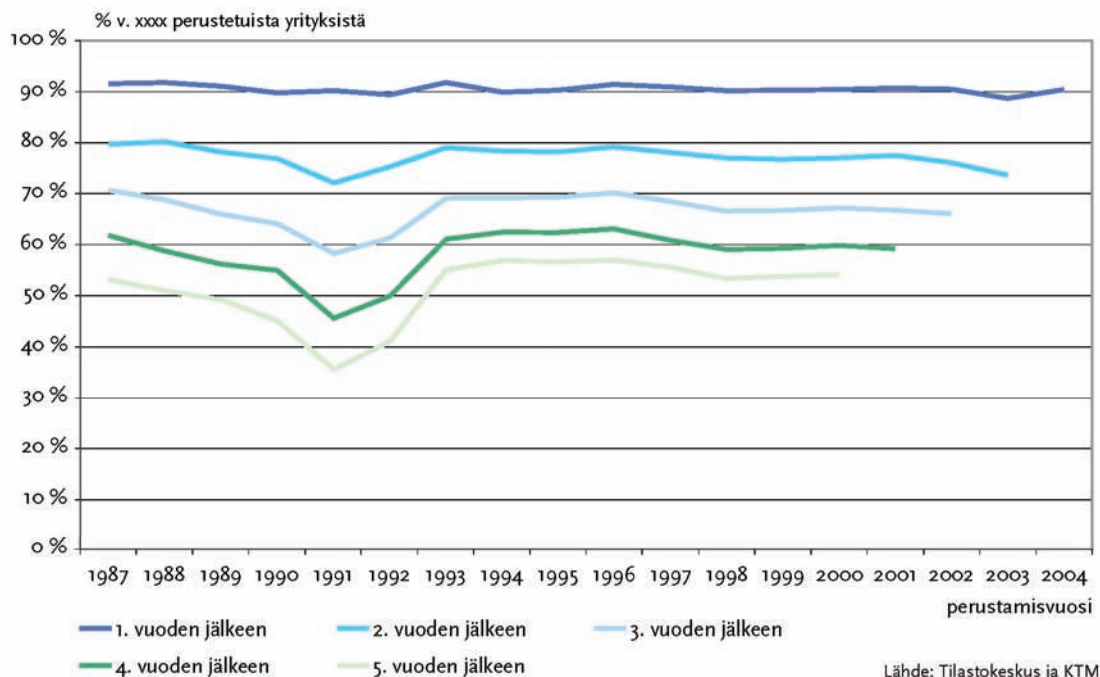
sesti kompensoivat keskimääräisen taloudellisen tuloksen riittämättömyyttä. Silti taloudellista yhtälöä on saatava parannettua yrittäjyyden houkuttelevuuden parantamiseksi.

Yrittäjän tulonmuodostukseen vaikuttavat monet tässä ohjelmassa mainitut asiat, kuten ehdotukset verotuksen ja työmarkkinoiden kehittämistä. Yrittäjän taloudelliseen asemaan vaikuttaa lisäksi yrittäjän sosiaaliturva. Oleellinen osa yrittäjyyden kannustavuuden yhtälöä on lisäksi seuraavassa käsiteltävä yrittäjyyteen luonteenomaisesti liittyvät riskit ja riskien taso.

5.1.4 Yrittäjän riskit

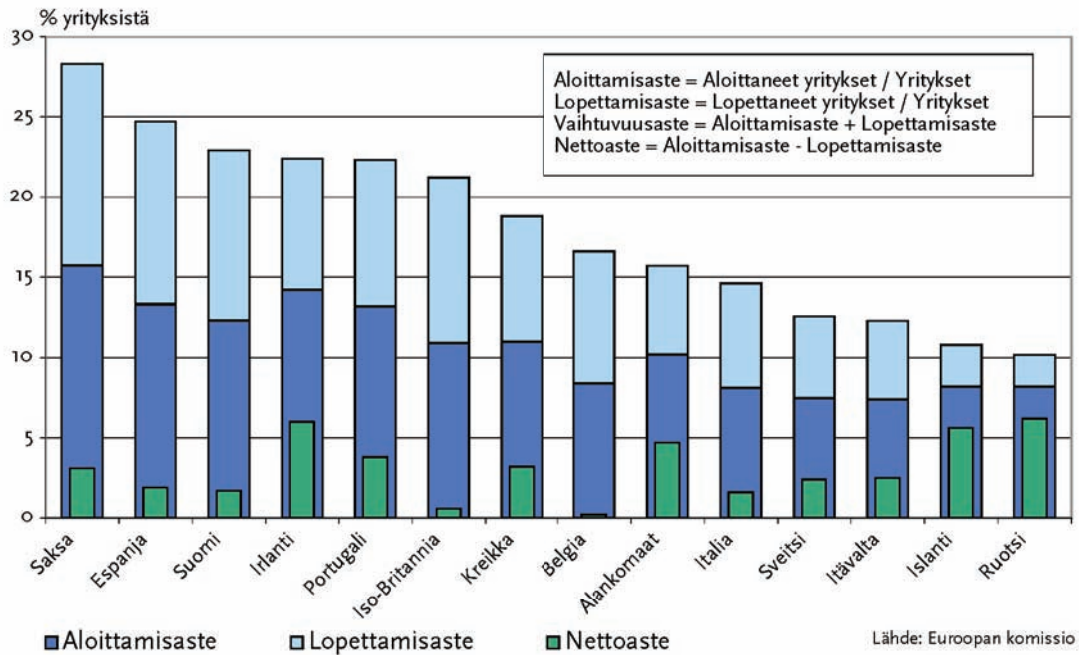
Tehtyjen selvitysten mukaan tärkeimmät yrittäjäksi ryhtymistä estävät seikat ovat yrittäjyyteen liittyvä toimeentulon epävarmuus ja yrittämisen riskit. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan lähinnä riskiä työn tai sijoitetun pääoman menettämisestä ja henkilökohtaista vastuuta mahdollisesti suurestakin velkamäärästä. Yrittämisen riskiin kuuluu myös yritysvelkojen vakuudeksi annetut henkilökohtaiset vakuudet (asunto yms.), jotka riskien toteutuessa saatetaan menettää. Riskien kohtuullistaminen on yksi tärkeimmistä yrittäjyyden ja myös yritysten kasvuhaluuden kynnystä madaltavia seikkoja.

Kuva 31. Uusien yritysten selviytymisaste

Hyvinvointivaltiossa myös yhteiskunta on ottanut huolehtiakseen yksilöön kohdistuvien riskien seurauksista. Yhteiskunta turvaa kansalaista sairauden, työkyvyttömyyden ja työttömyyden kohdatessa. Tämän lisäksi pienituloisia – syystä riippumatta – tuetaan erilaisin toimeentuloturvaan liittyvin tulonsiirroin. Myös yrittäjillä tulisi olla yhtäläinen oikeus muiden kansalaisryhmien kanssa lailla säädettyyn sosiaaliturvaan. Tämä tavoite ei poista yrittäjyyteen kuuluvaa yrittäjäriskiä: sosiaaliturva auttaa äärimmäisessä tilanteessa, mutta ei poista toimeentulon epävarmuutta saati yrittäjyyteen liittyvää velkaantumisen ja pääoman menettämisen riskiä.

Kuva 32. Yritysten vaihtuvuusaste v. 1995–2000

5.1.4.1 Sosiaaliturvariski

Yrittäjän ja palkansaajan sosiaaliturvassa on ollut huomattavia eroja. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen aikana eroja on kavennettu mm. lyhentämällä sairausvakuutuksen päivärahan maksamisen karenssi-aikaa ja sisällyttämällä yrittäjälle oikeus saada sairaanhoitoa työterveyshuollon yhteydessä. Samoin on vuoden 2007 budjetin yhteydessä päätetty antaa perheen yrityksestä työttömäksi jääneelle perheenjäsenelle, jolla ei ole määräysvaltaa yrityksessä, oikeus saada työttömyysturva.

Edelleenkin yrittäjän ja palkansaajan sosiaaliturvassa on useita eroja. Vaikka ne yksittäisinä asioina saattavat vaikuttaa merkitykseltään vähäisiltä, ne kuitenkin kokonaisuutena merkitsevät sosiaaliturvariskin ottamista palkansaajasta yrittäjäksi ryhdyttäessä. Tällaisina eroina voidaan mainita esimerkiksi seuraavat:

- yrittäjällä ei ole oikeutta pienten lasten vanhemmille tarkoitettuun osittaiseen hoitorahaan,
- vuorotteluvapaan mahdollisuus ei koske yrittäjiä ja yrityksessä työskenteleviä perheenjäseniä,
- toiminimiyrittäjän oman sairastuneen lapsen hoitajan palkasta ei voi verotuksessa tehdä vähennystä,
- yrittäjien omaehtoista kouluttautumista heikentää palkansaajiin verrattuna se, että koulutuksesta johtuvien ansiomenetysten näyttösäännökset vaikeuttavat käytännössä aikuiskoulutustuen saamista,
- myös työttömyysturva poikkeaa siihen tehdyistä korjauksista huolimatta yrittäjän kohdalla edelleen palkansaajasta: yrityksen osan omistaminen estää työttömyysturvan saamisen, jollei yrityksen toimintaa kokonaan lopeteta tai keskeytetä. Myös työttömyysturvan rahoitus poikkeaa tuntuvasti, kun yrittäjät rahoittavat kokonaan itse oman ansiosidonnaisen turvansa.

Osa palkansaajan ja yrittäjän sosiaaliturvan eroista taas seuraa työehtosopimuksista, jolloin eroja ei ole edes mahdollista lainsäädännöllä poistaa. Tällaisia ovat esimerkiksi työntekijän oikeus täyteen palkkaan sairausajalta sekä äitiysvapaan palkallisuus.

- **Jotta sosiaaliturvan aukollisuus ei heikentäisi halukkuutta lähteä yrittäjäksi, on edelleen jatkettava yrittäjien sosiaaliturvan puutteiden korjaamista.**

5.1.4.2 Ylivelkaantumisen riski

Toisella riskialueella, yrittäjän pääoma- ja velkavastuuriskin osalta, on niin ikään tehty riskiä pehmentäviä toimenpiteitä, kuten yksityishenkilön velkajärjestelylaki ja ulosoton vanhentumissäännökset. Vaikka meillä on jo yli kymmenen vuoden ajan ollut käytettävissä yksityishenkilön velkajärjestelyn mahdollisuus ylivelkaisuudesta selviämiseen, epäonnistumisesta seuraavan ylisuuren velkataakan uhka koetaan edelleen niin suureksi, että se selkeästi ehkäisee yrittäjäksi ryhtymistä. Ylivelkaisuus, joka seuraa yritystoiminnan epäonnistumisesta, on velkamäärältään usein huomattavasti suurempaa kuin kuluttajan velkaantuessa. Siksi yritystoiminnasta koituneesta ylivelkaisuudesta on myös vaikeampi selvittää. Suomessa velkavastuun tiedetään yleisesti toteutuvan tehokkaasti hyvin toimivan viranomaisjärjestelmän ansiosta, ja maksumoraali on samalla maailman kärkeä.

Meillä vallitsevan alhaisen yrityshalukkuuden parantamiseksi velkavastuun sääntelyä on syytä uudistaa. Suomessa tulisi antaa rehellisesti toimineelle ylivelkaantuneelle mahdollisuus selvittää tilanteesta luovuttamalla omaisuutensa realisoitavaksi velkojen maksuun konkurssimenettelyssä siten, että vastuu vanhoista veloista päättyy siihen. Kysymyksessä olisi nykyisen yksityishenkilön velkajärjestelyn täydentäminen menettelyllä, jossa ei vahvistettaisi enää maksuohjelmaa.

Asuntovarallisuus muodostaa tärkeimmän yksittäisen suomalaisten varallisuuserän. Sen johdosta on tavallista, että asuntovarallisuutta, omaa asuntoa, käytetään aloittavan ja muunkin yritystoiminnan luottojen vakuutena. Jos yritystoiminta ei onnistu eikä luottoja kyetä maksamaan, panttina oleva asunto realisoidaan ja yrittäjä menettää kotinsa. Tällaiset tilanteet voivat johtaa käytännössä kohtuuttomuuteen ja muodostavat yhden ehkä tärkeimmistä yrittäjyyden esteistä.

Pulma on tunnistettu ja siihen on etsitty ratkaisua mm. sillä tavoin, että asuntovarallisuus joko kokonaan tai osittain suljettaisiin yritysvelkojen vakuutena käytettävän omaisuuden ulkopuolelle. Joillakin rahalaitoksilla onkin omassa käytännössä pyritty tähän suuntaan. Edelleenkin asuntovarallisuus kuitenkin on keskeinen luoton vakuus. On arvioitu ilmeisen perustellusti, että jos asuntovarallisuuden käyttö vakuutena kielletäisiin, Suomen oloissa luoton saanti voisi vaikeutua merkittävästi sekä näin yrittäjyyden ja myös yrityksen kasvattamisen kynnyksessä saattaisi nykyisestä nousta. Tämän vuoksi ei ole uskallettu ryhtyä toimiin, jotka johtaisivat asuntovarallisuuden käytön kieltämiseen yritysvelkojen vakuutena.

Sitä vastoin voitaisiin kokeilla menetelmää, joka säilyttäisi velkojalle asuntovarallisuuden vakuusarvon osapuulle nykyisellään, mutta antaisi velalliselle kuitenkin mahdollisuuden säilyttää kotinsa. Tämä voitaisiin toteuttaa luomalla tietyn ehdoin käytettävä asumisoikeusjärjestelmä panttina realisoitavaan asuntoon. Järjestelmä voisi olla esimerkiksi sellainen, että jos yritysvelkojen vakuutena oleva asunto tai asuinkiinteistö joudutaan myymään, velallisella on oikeus jäädä kohtuullista vuokraa vastaan asumaan asuntoon määräajaksi, esimerkiksi viiden vuoden ajaksi. Määräajan kuluttua velallisella olisi oikeus lunastaa asunto itselleen takaisin käyvästä arvosta. Osapuolten, eli asunnon uuden omistajan ja entisen velallisen välillä voitaisiin sopia asumisoikeusajan jatkamisesta tai mahdollisesta myöhemmästä lunastuksesta. Jos aikaa ei jatkettaisi eikä yrittäjällä olisi mahdollisuutta lunastukseen, asumisoikeus päättyisi. Tällainen määräaikainen asumisoikeus antaisi mahdollisuuden selvittää pahimman yli ja mahdollisesti löytää rahoitus tilanteen ratkaisemiseksi. Kuitenkin vakuudenantajan asema ja siten vakuuden arvo olisi turvattu, koska vakuus olisi realisoitavissa viimeistään omistusoikeuden turvaavan määräajan jälkeen.

- **Velkajärjestelyä on kehitettävä tarjoamalla ylivelkaantuneelle luonnolliselle henkilölle mahdollisuus hakeutua sellaiseen maksukyvyttömyysmenettelyyn, jossa hänen kaikki omaisuutensa realisoidaan velkojen suorittamiseksi sellaisin vaikutuksin, että hänen vastuunsa vanhoista veloista päättyy siihen.**

- **Ylivelkaantuneen asumismahdollisuuden turvaamiseksi oman asuntonsa pantanneelle velalliselle tulisi antaa mahdollisuus pitää lainan vakuutena ollutta ja velkojan haltuun siirtynyttä asuntoaan määräajan edelleen hallussaan kohtuullista vuokraa vastaan. Määräajan jälkeen velallisella olisi mahdollisuus lunastaa asunto itselleen takaisin käyvästä arvosta.**

5.2 YRITTÄJÄN OSAAMINEN

5.2.1 Julkisten yrityspalvelujen parantaminen

Julkisten yrityspalvelujen vaikutus yritysten käynnistymiseen, kehittymiseen ja kasvuun, innovaatioiden leviämiseen ja kansantalouden tuottavuuden sekä kilpailukyvyn parantamiseen on monissa tutkimuksissa arvioitu merkittäväksi. Näillä palveluilla arvioidaan olevan huomattava vaikutus erityisesti pk-yritystoiminnan kehittymiseen. Suomen julkisessa yrityspalvelujärjestelmässä on runsaasti palveluntuottajia ja palvelutarjontaa. Tämän runsaan tarjonnan selkiyttämiseksi ja tehokkuuden parantamiseksi valtioneuvosto teki toukokuussa 2006 periaatepäätöksen Yritys-Suomi -palvelujärjestelmästä. Tämän päätöksen mukaan asiakkaan tulee saada julkisia yrityspalveluja tasapuolisesti ja yhtäläisin perustein koko maassa mahdollisimman vaivattomasti ja saman toimintamallin pohjalta. Uudistuksen tavoitteena on siirtyä organisaatiolähtöisestä palvelusta verkostotalouden ajan asiakaspalvelujärjestelmään. Markkinapuuteperiaatteen ja yksityisten palveluntuottajien palvelujen käyttäminen on johtava periaate julkisten neuvontapalvelujen järjestämisessä. Tämän periaatepäätöksen mukaisen uuden julkisen neuvontapalvelujärjestelmän toteuttaminen on tärkeätä ja siihen on ryhdyttävä nopeasti.

- **Valtioneuvoston toukokuussa 2006 tekemä periaatepäätös Yritys-Suomi -palvelujärjestelmästä tulee toteuttaa painottaen markkinapuuteperiaatetta ja sitä, että yksityisten palveluntuottajien palvelujen käyttäminen on johtavana periaatteena myös julkisia palveluja järjestettäessä. Tämä voidaan toteuttaa palvelusetelijärjestelmällä.**

5.2.2 Aikuiskoulutuskeskusten palvelujen kehittäminen

Pienyrityksiltä puuttuu usein osaamista, aikaa, rahaa tai muita resursseja osaamis- tai kehittämispalveluiden hankkimiseen. Tämä voi haitata sekä yrityksen työntekijöiden että yrittäjän itsensä osaamisen päivittämistä tai yritystoiminnan kehittymistä. Tähän asti oppilaitosten palvelut työnantajille ovat olleet hyvin tarjontalähtöisiä. Palveluiden ladussa ja saatavuudessa on ollut puutteita.

Vuoden 2006 alusta on aikuiskoulutuskeskuksille ja erälle työelämän erikoisoppilaitoksille asetettu erityinen pienyritysten kehittämis- ja palvelutehtävä. Alueellisesti vahvalla aikuiskoulutusverkostolla on tärkeä rooli pienyritysten koulutus- ja kehittämispalveluiden tuottajina. Laajat palvelut mahdollistavat pienyritystoiminnan kehittymisen myös kasvukeskusten ulkopuolella. Pienyrityksillä on usein myös tarvetta hyödyntää korkea-asteen T&K -toimintaa sekä saada pienyrityksille räätälöityjä koulutuspalveluja.

- **Pienyritysten kehittämis- ja palvelutehtävän toteuttamiseen suunnattu rahoitus tulee pitää vähintään nykyisellä tasolla. Lisäksi tulee luoda järjestelmä, jolla seurataan aikuiskoulutuksen laatua ja vaikuttavuutta pienyritysten palvelutehtävän hoitamisessa. Pienyritysten kehittämis- ja palvelutehtävä tulee ulottaa myös korkeakouluihin. Tämä tehtävä tulisi asettaa lainsäädäntöteitse ja sille tulisi osoittaa riittävä rahoitus.**

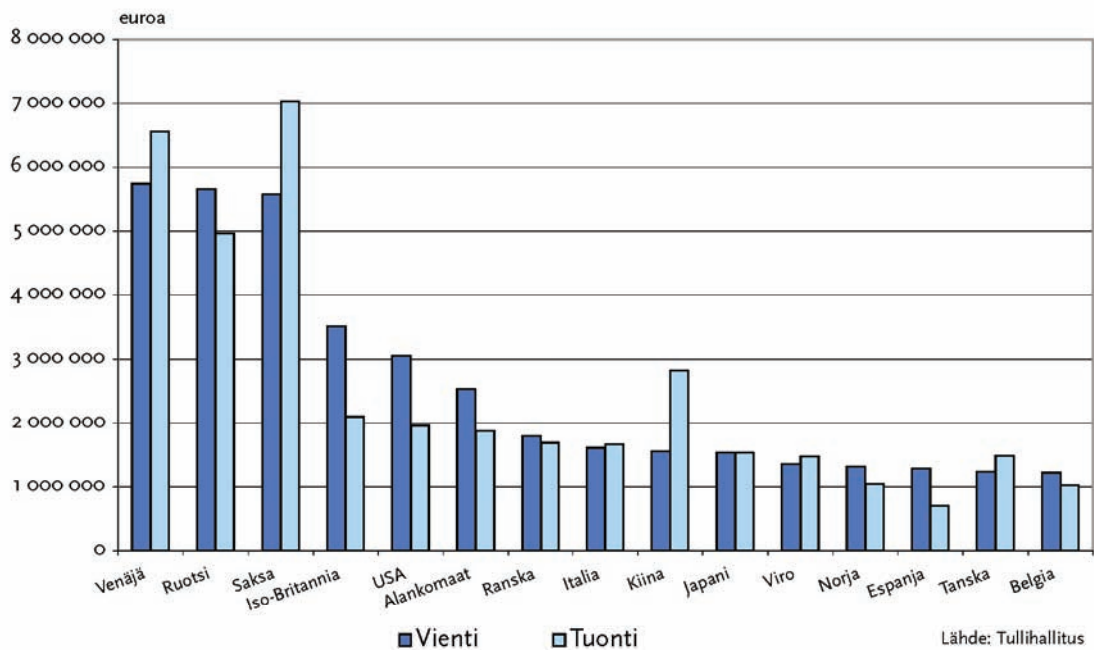
5.3 YRITYSTEN KANSAINVÄLISTYMINEN

Noin viidennes pk-yrityksistä harjoittaa vientiä. Pk-yritysten viennistä 60 prosenttia on suoraa vientiä ulkomaisille asiakkaille ja 40 prosenttia epäsuoraa vientiä kotimaisen toimexiantajan kautta ulkomaalaiselle asiakkaalle. Viennin osuus vientiä harjoittavien pk-yritysten liikevaihdosta on keskimäärin arvioituna noin kolmannes.

Pk-yritysten vienti on alueellisesti painottunut lähialueille Itämeren maihin, Pohjoismaihin ja Venäjään. Pk-yritysten viennin arvo vuonna 2005 oli noin seitsemän miljardia euroa, mikä on reilu 13 prosenttia kokonaisviennistä.

Kansainvälistyminen koskee käytännössä kaikkia suomalaisia yrityksiä riippumatta siitä, markkinoivatko ne itse tuotteitaan maan rajojen ulkopuolelle. Kotimarkkinoilla tulee koko ajan enemmän ulkomaista kilpailua, joten yritysten on kehitettävä toimintaansa kansainvälisesti kilpailukykyiseksi, vaikka eivät vientiin tähtäisikään. Julkiset hankinnat ovat esimerkiksi avautuneet kansainväliselle kilpailulle.

Kuva 33. Suomen ulkomaan kauppaa maittain v. 2005

Kauppa- ja teollisuusministeriön nimeämä Vientifoorumi on asettanut mm. seuraavat päämäärät vuoteen 2010 mennessä:

- Suomen viennin BKT-osuus 50 prosenttiin (nyt vajaa 40 %)
- vientiyritysten lukumäärä 10 000:en (nyt noin 7000)
- pk-yritysten suora osuus viennistä 20 prosenttiin kokonaisviennistä (nyt reilu 5 % BKT:sta)
- palveluviennin selkeä kasvattaminen nykytasosta (nyt reilu 5 % BKT:sta)

Asetettujen tavoitteiden saavuttaminen on erittäin haastavaa ja edellyttää vienninedistämisyjärjestelmän toimivuutta sekä liiketoimintaosaamisen ja markkinaosaamisen kehittämistä.

Kansainvälistymispalveluita kehitettäessä tulee kiinnittää huomiota kaupallisten vientikontaktien löytämiseen eli asiakkaiden löytämiseen sekä jakelukanavien etsimiseen.

Pk-yritykset ovat myös pääsääntöisesti sivussa kansainvälisistä julkisista hankinnoista. Nämä hankinnat edustavat kuitenkin noin 15 prosenttia BKT:sta, minkä vuoksi tulee lu-

da järjestelmiä, joilla yritykset saadaan tämän toiminna piiriin. Viennedistämisen organisaatioilta edellytetään, että ne seuraavat ja etsivät hankkeita yrityksille sekä kokoavat klustereita ja yritysryhmiä hankkeiden ympärille.

- **Pk-yritysten vientiedellytysten parantamiseksi tulee turvata kansainvälistymisrahoituksen riittävyys valtion budjetissa. Näitä määrärahoja ei tule enää leikata, vaan nostaa kansainvälistymisen mahdollisuuksien parantamiseksi. Viennin tukioorganisaatioiden toiminnan parantamiseksi on niiden yhteistoimintaa Suomessa ja ulkomailla parannettava.**
- **Venäjän kaupassa koettujen toistuvien ongelmien poistamiseksi tarvitaan voimakkaita toimenpiteitä rajamuodollisuuksien sujuvuuden parantamiseksi sekä erilaisten kaupan esteiden poistamiseksi.**

Kansainvälistymisrahoitus on selkeä kehittämisen kohde. Kansainvälistymisen uudet toimintamuodot edellyttävät uusia rahoitustuotteita. Kansainvälistyminen voi viennin lisäksi olla esimerkiksi tuontia, etablointia, franchisingia sekä teknologian siirtoa. Myytävät tavarat eivät välttämättä edes käy Suomessa eivätkä palveluiden suorittajat välttämättä ole suomalaisia. Yhteishankkeet ja julkiset hankinnat edellyttävät pitkäkestoista rahoitusta ja takuita jo tarjousprosessista lähtien. Rahoituksessa on markkinapuutteita yritysten pyrkiessä vähemmän kehittyneille markkinoille. Kaupalliset rahoittajat eivät halua tällaisille markkinoille lähteä. Valtion on osallistuttava nykyistä voimakkaammin Venäjälle ja entisiin IVY-maihin suuntautuvan viennin ja kansainvälistymisen edellyttämään riskinottoon esimerkiksi Finnveran kautta.

- **Julkisia viennin rahoituspalveluja tulee kehittää vastaamaan uudenaikaisiin rahoitustarpeisiin viennissä. Myös riskinottoa on lisättävä hallitusti suomalaisen intressin toteuttamiseksi vientimarkkinoilla.**

Palveluiden vienti

Suomen palveluviennin arvo on noin 11 miljardia euroa vuodessa. Tämä jakaantuu karkeasti kolmeen pääluokkaan: matkailuun, kuljetuksiin sekä muuhun palveluvientiin. Muuhun palveluvientiin kuuluu esimerkiksi tietotekniikka, tekniset palvelut, mainostointi, postipalvelut. Lisäksi tähän ryhmään kuuluu ulkomailta saatuja lisenssi- ja rojaltimaksuja.

Tavaraviennin tapaan myös Suomen palveluvienti on viime vuosina ollut kasvussa. Kasvusta huolimatta palveluviennin osuus BKT:sta ja sen merkitys kansantaloudelle on Suomessa pienempiä kaikista teollisuusmaista. Suomen palvelutuotannon rakenne ei sen sijaan näyttäisi olevan viennin kannalta ongelmallinen. Palveluiden rakenne vastaa OECD- ja EU-maiden keskimääräistä rakennetta sillä erotuksella, että vienti painottuu hieman enemmän tavarankuljetuksiin, mikä sijaintimme vuoksi on ymmärrettävää.

Yksi palvelusektorin kehittymisen haasteita onkin, miten perinteisesti teollisuuteen liittyvää osaamista ja vahvuuksia pystytään jalostamaan toimiviksi palvelukonsepteiksi, joille löytyy kysyntää myös maan rajojen ulkopuolella.

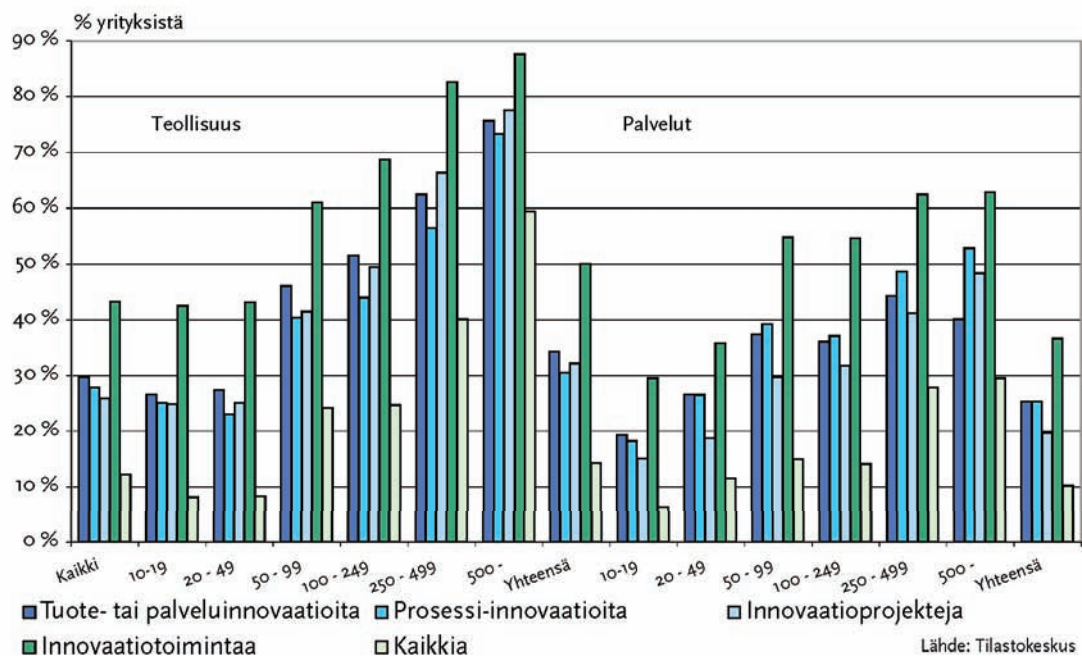
- **Hoiva- ja julkisen sektorin palveluiden, mutta myös perinteisten, kuten esimerkiksi puunkorjuupalveluiden tuotteistaminen vientituotteiksi ja näiden markkinointi yksityisten konsulttien avulla.**
- **Hyvinvoinnin ja terveydenhuollon uusien palvelukonseptien markkinointi ja vieminen kansainvälisille markkinoille.**
- **Uusien osaamisalueiden teknologisten ratkaisujen tuotteistaminen, kuten logistiikka- ja paikannusjärjestelmät, turvallisuusjärjestelmät, luovat alat ja viihde.**

5.4 INNOVAATIOTOIMINNAN EDISTÄMINEN

Hampton Courtin huippukokouksen päätöksellä perustettu tutkimus- ja kehitystyötä sekä innovaatioita käsitellyt riippumaton asiantuntijatyöryhmä esitti tammikuussa 2006 ehdotuksensa Euroopan innovatiivisuuden strategiaan. Tämän strategian keskeinen osa oli innovaatioystävällisten markkinoiden luominen yrityksille Eurooppaan. Tämä edellyttää toimia, joilla parannetaan sääntelyä, luodaan standardeja, parannetaan julkisten hankintojen innovatiivisuutta, kehitetään teollis- ja tekijänoikeuksia sekä luodaan innovointia suosivaa toimintakulttuuria. Toisena keskeisenä ehdotuksena oli T&K -menojen kohottaminen koko EU:n tasolla 3 prosenttiin BKT:sta. Kolmantena ehdotuksena oli lisätä henkilöstön, rahoituksen sekä organisaatioiden ja osaamisen liikkuvuutta Euroopassa yli kansallisrajojen. Näiden tavoitteiden saavuttaminen on hyvin tärkeitä Suomen kansantalouden innovatiivisuuden parantamiseksi. Erityisesti innovaatioystävällisten markkinoiden avaaminen esitetyillä tavoilla luo hyvän pohjan innovatiivisen tuotannon kaupallistamiseen Euroopan markkinoilla ja on siten tärkeitä Suomen kansantaloudelle.

Teollisuuden tuottavuus on Suomessa monin osin maailman huippuluokkaa. Yhä enenevässä määrin tuottavuuden korkean tason säilyttäminen vaatii uusia keksintöjä ja uusia innovaatioita toiminnan tehostamiseksi. Erityisesti tietotekniikan mahdollisuuksien hyödyntäminen on tärkeää. Selvitysten mukaan kuitenkin palvelusektorilla Suomi ainakin joillakin aloilla näyttää olevan jäljessä parhaita maita. Palveluissa kehittäminen on uusien toimintatapojen ja uuden toimintakulttuurin kehittämistä, mutta myös uuden tietotekniikan ja siihen liittyvien innovaatioiden hyödyntämistä. Palvelusektorilla on paljon pieniä ja keskisuuria yrityksiä, jolloin tarpeet ja mahdollisuudet paljolti kohdistuvat myös pieniin ja keskisuuriin yrityksiin innovaatiotoiminnassa.

Kuva 34. Yritysten innovaatiotoiminta koon ja toimialan mukaan v. 2002–2004

Suomen kansantalouden innovatiivisuuden säilyttämisessä ja lisäämisessä sekä sen laajentamisessa uusille toimialoille avainkysymys on, kuinka voidaan tukea ja vahvistaa pieniä ja keskisuuria yrityksiä niiden innovaatiotoiminnassa. Julkisia neuvontapalveluja järjestettäessä tuleekin erityistä huolta pitää siitä, että pienet ja keskisuuret yritykset saavat riittävää tukea innovaatiotoimintaansa uudesta innovaatiopalvelukonseptista.

Pienten ja keskisuurten yritysten yhtenä ongelmana on innovaatioiden suojaus. Hyvin usein tehdään merkittäviäkin innovaatioita, mutta ei jostain syystä suojata niitä kopiointilta tai suoranaiselta varastamiselta. Yritysten tietoisuutta suojauksen merkityksestä on parannettava antamalla ymmärrettävää ja kattavaa tietoa innovaatioiden suojaamistavoista. Lisäksi merkittävä ongelma on jo tehtyjen innovaatioiden kanssa päällekkäinen kehittäminen, kun ei ole osattu hyödyntää rekisteritietoja jo olemassa olevista patenteista ja keksinnöistä. Arvioiden mukaan tällä hetkellä jopa 40 prosenttia kehittämisestä on tästä syystä turhaa, koska pyritään kehittämään sellaisia keksintöjä, jotka on jo tehty ja rekisteröity muualla. Pienten ja keskisuurten yritysten tietoisuutta olemassa olevista keksinnöistä ja patenteista tuleekin pyrkiä tehostetulla tiedottamisella lisäämään voimakkaasti. Hyvänä keinona tähän on Patentti- ja rekisterihallituksen Idealuotsi-hanke.

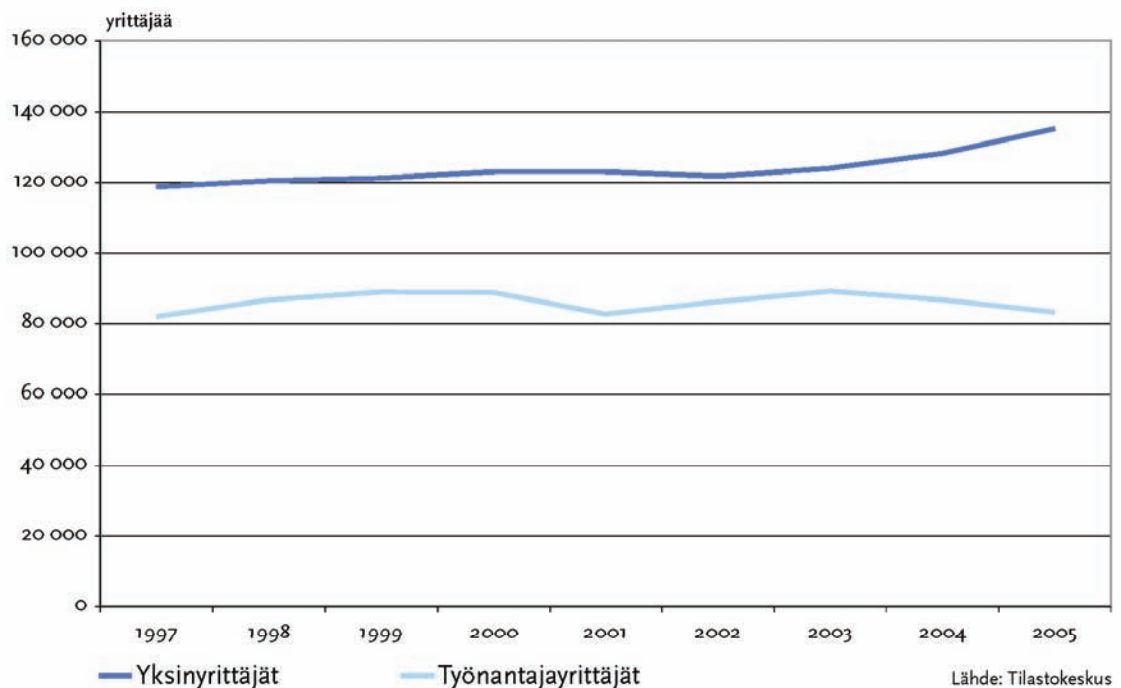
Innovaatiotoiminnan ja immateriaalioikeutta koskevien asioiden hallinnointi on valtionhallinnossa jakautuneena kauppa- ja teollisuusministeriöön ja tekijänoikeusasioiden osalta opetusministeriöön. Tämä on perustunut siihen että tekijänoikeus on perinteisesti nähty taiteeseen liittyvänä oikeudenalana. Tilanne on kuitenkin olennaisesti muuttunut. Tekijänoikeus koskee mitä suurimmassa määrin myös elinkeinotoimintaa, kuten esimerkiksi tietokoneohjelmia, teknisiä piirustuksia sekä laitteisto- ja ohjelmistomäärityksiä. Tietoyhteiskunnan kehittämisen ydin on teknologisiin innovaatioihin perustuva tuottavuuden kasvu. Tietoyhteiskuntakehitys puoltaa teknologian ja niihin liittyvien oikeuksien kokonaisvaltaista tarkastelua saman hallinnonalan sisällä. Teknologiapolitiikka kuuluu nykyisin kauppa- ja teollisuusministeriön toimialaan ja on luontevaa, että tekijänoikeuskysymykset yhdistetään samaan ministeriöön.

- **Suomen tulee omilla toimillaan edesauttaa Euroopan innovaatiotoiminnan edistämistä käsitelleen riippumattoman asiantuntijatyöryhmän ehdotusten toteuttamista. Näin luodaan laajempaa pohjaa ja mahdollisuuksia innovatiiviselle suomalaiselle yritystoiminnalle.**
- **Julkisia neuvontapalveluja uudelleen järjestettäessä tulee niin sanotun innovaatiopalvelukonseptin yhteydessä ohjata riittävästi resursseja pienten ja keskisuurten yritysten innovaatiotoiminnan tukemiseen.**
- **Keksintöjen tekemiseksi käyttöön otetuiksi innovaatioiksi on luotava yksinkertainen ja helppo tapa keskitetysti kehittää niitä innovaatioiksi. Keskeisiä toimijoita tällaisessa järjestelmässä ovat korkeakoulut, ammattikorkeakoulut, teknologian kehittämissyököt sekä muotoilun ja taideteollisen toiminnan yksiköt.**
- **Innovaatioiden suojaamisesta sekä jo olemassa olevista patenteista ja keksinnöistä olevien rekisteritietojen hyödyntämistä tulee parantaa tehostamalla tiedotusta niistä.**
- **Pienyritysten mahdollisuuksia yritysten ulkopuolella, esimerkiksi korkeakouluissa, tuotettujen T&K -palveluiden hankkimiseen lisätään esimerkiksi palvelusetelien avulla. Tämä synnyttäisi kilpailua palvelujen tarjoajien välillä ja antaisi yrittäjille mahdollisuuden valita parhaat palvelut. Myös korkeakoulujen oman T&K -toiminnan kautta syntyneiden innovaatioiden kaupallistamista tulee lisätä pienyritysten ja korkeakoulujen yhteistyöllä.**
- **Innovaatioita ja immateriaalioikeuksia koskevat asiat on perusteltua keskittää kauppa- ja teollisuusministeriöön siirtämällä tekijänoikeusasiat sinne opetusministeriöstä.**

5.5 YKSINYRITTÄJÄN ASEMAN PARANTAMINEN

Suomessa toimivista yrityksistä kuusi kymmenestä on yhden henkilön yrityksiä. Yksinyrittäjät toimivat pääasiassa yksityisinä elinkeinonharjoittajina toiminimellä, mutta myös osakeyhtiömuotoa käyttäen. Tällaisen yrittäjän tilanne poikkeaa muista erityisesti siinä suhteessa, että yrittäjä tekee yrityksessään lähtökohtaisesti kaikki työt itse. Yrittäjät käyttävät keskimäärin selvästi enemmän aikaa työhönsä kuin palkansaajat ja tämä koskee myös yksinyrittäjiä. Yksinään toimimisesta seuraa myös se, että jos yrittäjä esimerkiksi sairastumisen tai muun syyn vuoksi on estynyt työnsä tekemisestä, työt jäävät useimmissa tapauksissa kokonaan tekemättä ja ansio syntymättä. Niinpä yksinyrittäjän mahdollisuudet yrityksestään poissaoloihin esimerkiksi perheen hoitovelvoitteiden vuoksi tai loman pitämiseksi ovat monessa tapauksessa rajoitetummat kuin muilla kansalaisilla.

Kuva 35. Yksin- ja työnantajayrittäjien määrän kehitys

Yksinään yrittäjänä toimimisen ongelmia ei voida suurelta osalta lainsäädännöllä korjata, mutta joissain asioissa on mahdollista myös yhteiskunnan toimin helpottaa yksinyrittäjän tilannetta.

Monessa tapauksessa yhden henkilön yrityksilläkin olisi mahdollisuuksia laajentaa toimintaa, mutta yrittäjät eivät välttämättä ole halukkaita ottamaan kannettavakseen niitä uusia riskejä ja velvoitteita, joita laajentamisen vaatima toisen henkilön palkkaaminen yritykseen tarkoittaisi. Toisen henkilön saaminen yritykseen merkitsisi kuitenkin monesti olennaista helpotusta yrittäjän toiminnalle, kun tehtäviä voisi jakaa. Yhden henkilön yrityksessä lisähenkilön palkkaaminen työsuhteeseen on kuitenkin poikkeuksetta erittäin merkittävä päätös, kun se suhteutetaan yrityksen voimavaroihin. Yrittäjä ei useinkaan voi olla täysin varma siitä, että liikevaihto ja tulot kasvavat riittävässä määrin edes syntyvien palkkakustannusten kattamiseksi. Jos työntekijän työpanos ei vastaakaan odotuksia ja liikevaihdon kasvu jää odotettua pienemmäksi, solmitusta työsuhteesta seuraavat velvoitteet voivat käydä yritykselle hyvin raskaiksi, jolloin yrittäjä yleensä ensi vaiheessa tinkii omasta tulonmuodostuksestaan.

Yksinyrittäjiä olisi kuitenkin voitava rohkaista lisähenkilön palkkaamiseen. Palkkaamista helpottaisi edellä tehty ehdotus työnantajalle kuuluvan sopimusriskin pienentämisestä silloin, kun työsopimuksen päättäminen johtuu työntekijän henkilöstä. Toiseksi, palkkaamisesta seuraavan taloudellisen lisärasituksen keventämiseksi olisi syytä harkita maksualennusten käyttöönottoa työnantajamaksuissa esimerkiksi ensimmäiseksi vuodeksi.

Sosiaaliturvan olemassaolo korostuu yksinyrittäjänä toimittaessa. Niinpä yrittäjien sosiaaliturvan kehittämistä ylipäätään voi pitää erityisen tärkeänä yksinyrittäjien kannalta. Jaksossa 5.1.4.1 on erikseen käsitelty yrittäjien sosiaaliturvan puutteita.

Verotuksessa yksinään toiminimellä toimiva yritys on asetettu eri asemaan osakeyhtiömuodossa tai henkilöyhtiönä toimivien kanssa sen johdosta, että yrityksen pankkitilillä olevia talletuksia ei voida ottaa huomioon yrityksen varoina laskettaessa yrityksen nettovarallisuuden määrää. Yksinyrittäjä on näin muita epäedullisemmassa asemassa verotuksessa, kun hän toimii yksityisenä elinkeinonharjoittajana.

Verotuksessa toiminimellä toimiva yrittäjä asetetaan muista poikkeavaan asemaan myös siinä, että hänelle ei myönnetä verotuksessa vähennystä hänen palkatessaan hoitajan hoitamaan sairastunutta lastaan. Sen sijaan osakeyhtiöllä ja henkilöyhtiöllä on oikeus vähentää kustannukset, jotka aiheutuvat työntekijän taikka yrityksessä työskentelevän osakkaan tai yhtiömiehen sairastuneen lapsen hoitajan palkkaamisesta.

- **Yksinyrittäjän aseman parantamiseksi on lisähenkilön palkkaamista helpotettava muuttamalla yksilöperusteisen irtisanomisen perusteita siten, että luovutaan vaatimasta työsopimuksen päättämiselle ”asiallista ja painavaa” syytä, sekä ottamalla käyttöön yksinyrittäjän määräaikainen maksualennus työnantajamaksuissa.**
- **Yksityisen elinkeinonharjoittajan pankkitilillä olevat varat on otettava huomioon laskettaessa yrityksen nettovarallisuuden määrää.**
- **Yksityisenä elinkeinonharjoittajana toimivalle yrittäjälle on annettava oikeus tehdä verotuksessa vähennys hänen palkatessaan sairastuneelle lapselleen hoitajan.**
- **Yrittäjien sosiaaliturvan puutteiden korjaamista on jatkettava. Sosiaaliturvan aukollisuus tuntuu erityisesti yksinyrittäjän kohdalla.**

5.6 YRITTÄJÄPOLVENVAIHDOSTEN EDISTÄMINEN

Kuten edellä on todettu, lähimmän 10 vuoden aikana jopa 70 000 – 80 000 yritystä on tilanteessa, jossa omistus vaihtuu tai yritys jatkajan puutteessa lopettaa toimintansa. Tässä ohjelmassa olevat toimet parantaessaan yrittämisen olosuhteita ja siten yrittäjyyden houkuttelevuutta vaikuttavat myönteisesti myös yritystoiminnan jatkajan löytymiseen ja yrittäjäpolvenvaihdosten onnistumiseen.

Tarvitaan kuitenkin myös erityisiä, yrittäjäpolvenvaihdosten edistämiseen suoraan kohdistuvia toimenpiteitä. Eräs tällainen yrittäjäpolvenvaihdoksia helpottava seikka liittyy mahdollisuuksiin työllistää yritykseen perheenjäsen. Työsopimuslaki ei nykyisellään salli yrityksen vanhan työntekijän korvaamista yrittäjän perheenjäsenellä. Koska mahdollisuus työllistää perheenjäsen voi kuitenkin olla keskeinen tekijä vaihdostilanteen taloudellisista rasituksista selviämiseksi, olisi työsopimuslakia muutettava siten, että yrittäjän perheenjäsen voitaisiin aina työllistää yritykseen.

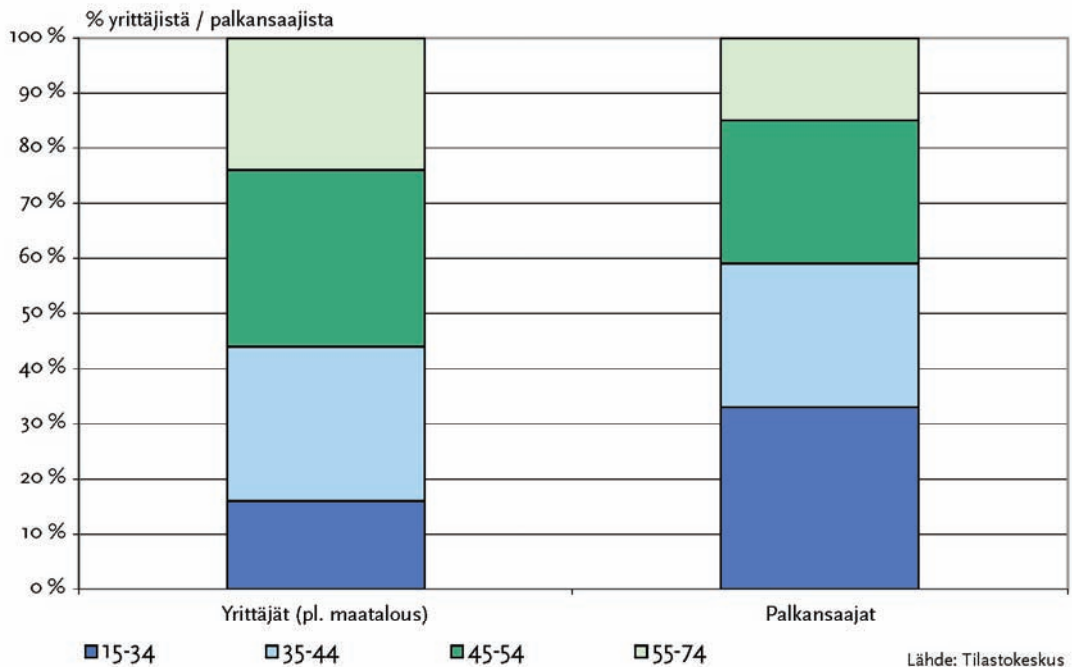
- **Perheenjäsenen työllistämiseksi tulee ulkopuolisiin työntekijöihin verrattuna antaa etusija yrittäjäpolvenvaihdostilanteissa.**

Muita tässä ohjelmassa esitettyjä toimenpiteitä yrittäjäpolvenvaihdosten edistämiseksi ovat mm.

- Ehdotus yritysvarallisuuden vapauttamisesta lahja- ja perintöverosta tilanteessa, jossa lahjan tai perinnön saaja jatkaa yritystoimintaa saamallaan yritysvarallisuudella.
- Myyjän vapauttaminen luovutusvoittoverosta ja jatkajan vapauttaminen varainsiirtoverosta silloin, kun yritys myydään yrittäjäpolvenvaihdostarkoituksessa työntekijälle.
- Pienyritysten osaamispalvelujen kehittäminen hyödyntämällä markkinoilla olevaa tietotaitoa mm. palvelusetelijärjestelmän kautta.

Mainitut yhteiskunnallisista päätöksistä riippuvat toimet ovat luonnollisesti vain osa yrittäjäpolvenvaihdosten edistämisen kokonaisuutta. Esimerkiksi Suomen Yrittäjien järjestöorganisaatiolla on monia mainittua tavoitetta edistäviä hankkeita ja toimintamuotoja.

Kuva 36. Yrittäjien ja palkansaajien ikärakenne v. 2004

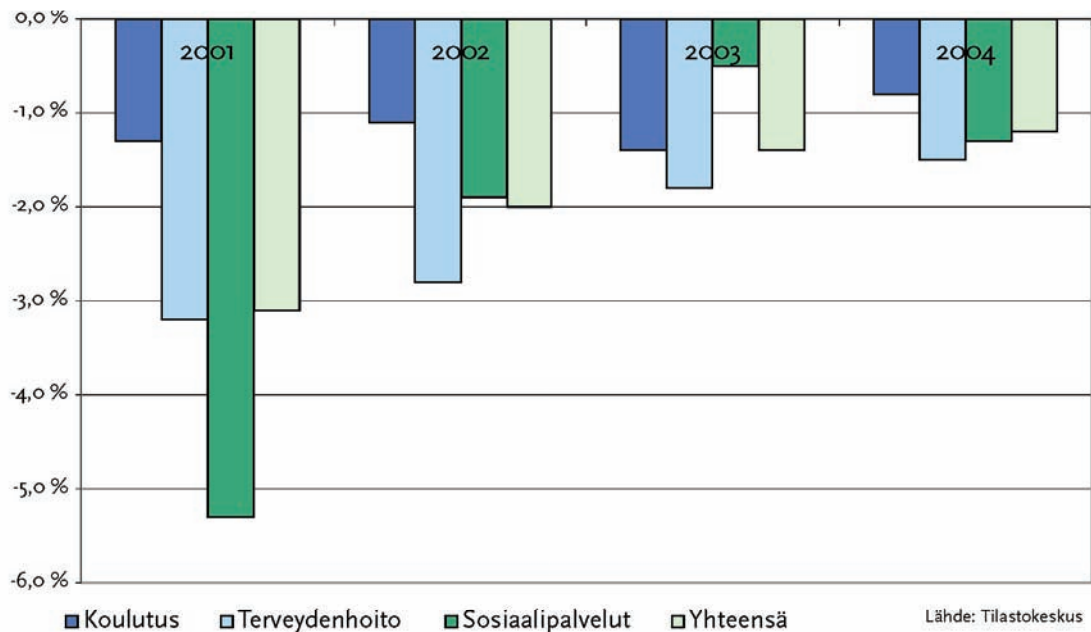
6. JULKINEN VALTA JA MARKKINAT

6.1 KUNTA- JA PALVELURAKENNEUUDISTUS

Kunta- ja palvelurakenteet

Kuntien taloudellinen tilanne on heikentynyt merkittävästi muun muassa kasvavista palvelutarpeista ja väestön ikääntymisestä johtuen. Ennusteiden mukaan yli 300 kunnan vuosikate on miinuksella vuonna 2009, jos jatketaan nykyisellä kuntarakenteella ja nykyisillä toimintatavoilla. Julkisten palvelujen keskimääräinen tuottavuuskehitys on ollut viime vuosina heikompaa kuin yksityisellä sektorilla. Heikko tuottavuuskehitys rasittaa koko kansantaloutta ja Suomen kilpailukykyä.

Kuva 37. Kuntien kokonaistuottavuuden muutos

Kehittämishanke kunta- ja palvelurakenteiden uudistamiseksi (ns.Paras-hanke) käynnistyi pääministeri Matti Vanhasen hallituskaudella. Sen tavoitteena on taloudellisesti toimivan ja tehokkaan kunta- ja palvelurakenteen muodostaminen sekä hyvinvointipalvelujen saatavuuden ja rahoituspohjan turvaaminen. Paras-hankkeen tavoitteiden to-

teuttamiseksi valtioneuvosto sopi ns. puitelain perusteista 28.6.2006. Puitelaki on hallituspuolueiden sopimus ja yhteinen tahdonilmaus siitä, miten kehittämishanketta jatketaan ja millä aikataululla. Paras-hanketta tulee jatkaa puitelaisissa määriteltyjen tavoitteiden ja tahdonilmaisujen pohjalta. Tavoitteiden toteuttaminen edellyttää uudistuksia nykyiseen kuntien toimintaa ja taloudenhoitoa ohjaavaan lainsäädäntöön. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota kuntien palvelutuotannon organisoinnin kehittämiseen sekä uusien toimintamallien hyödyntämistä tukevan lainsäädännön uudistamiseen. Puitelaki-luonnoksesta puuttuivat kokonaan kirjaukset yksityisen tarjonnan hyödyntämisestä julkisten palvelujen tuotannossa sekä tilaaja- ja tuottajamallien ja palvelusetelijärjestelmien kehittämisestä.

- **Kunta- ja palvelurakennemuutoksen tavoitteena tulee jatkossakin olla julkisen palvelutuotannon tehostaminen, yritystoiminnan hyödyntäminen palvelutuotannossa, hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen turvaaminen ja kehittäminen sekä kunta- ja aluelouden vakauttaminen. Tavoitteena tulee olla riittävän vahvojen ja toimintakykyisten kuntien muodostuminen. Hallituksen tulee edelleen kannustaa kuntia yhdistymisiin pääosin vapaaehtoisuuden pohjalta.**
- **Kuntarakenteen tehostuessa on nykyiset väliportaan hallinnon tehtävät arvioitava uudelleen. Arvioinnin kohteena ovat läänien, maakuntaliittojen, TE-keskusten ja eräiden kuntayhtymien toiminnot. Tämän lisäksi tavoitteena tulee olla, että päällekkäisyydet valtion ja kuntien aluehallinnossa puretaan.**
- **Julkisen sektorin johtotehtävissä olevien henkilöiden johtamisosaamista on parannettava koulutuksella ja hyvien käytäntöjen soveltamisella yksityisen sektorin puolelta. Lisäksi julkisen sektorin organisaatioissa on saatava yksilötasolle saakka ulottuvia taloudellisia kannustimia toiminnan tehostamiseksi.**

Julkisten palveluiden vastuiden jakautuminen

Suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa julkisen sektorin vastuut ja tehtävät ovat laajat. Päävastuun kansalaisille luvattujen palveluiden järjestämisestä kantavat kunnat. Tällä vuosituhanella muun muassa terveys- ja sosiaalipalvelujen kysyntä ja niistä aiheutuvat menot ovat kasvaneet nopeammin kuin kuntien tulot. Tämä on osaltaan aiheuttamassa kuntien rahoituspohjan romahtamisen.

- **Samassa yhteydessä kun arvioidaan uudelleen valtion ja kuntien vastuut sekä tehtävät, on käytävä keskustelu ja tehtävä johtopäätökset siitä, missä määrin julkinen sektori vastaa alueellisista ja paikallisista palveluista jatkossa ja mitkä palvelut jäävät kansalaisten ja yritysten omalle vastuulle. Lähtökohtana tulee olla, että verovaroiden tuottajien palvelujen määrää vähennetään. Säästyneet varat on käytettävä tuloverotuksen tason alentamiseen.**

Palvelumarkkinoiden kehittäminen

Julkisen sektorin pääasiallisena tehtävänä on toimia olosuhteiden ja mahdollisuuksien luojana sekä järjestämisvastuullaan olevien palvelujen turvaajana. Tähän saakka kunnat ovat liian suuressa määrin toimineet myös palvelujen tuottajina. Hyödyntämällä nykyistä enemmän yksityisen sektorin palveluja voidaan palvelutarjontaa monipuolistaa ja säästää kustannussäästöjä.

Hyödykkeiden tuottaminen ei ole julkisen sektorin velvollisuus, vaan palvelujen järjestäminen. Kuntien vastuu on siten palvelujen järjestämisestä, ei niiden tuottamisesta. Saattamalla yksityinen sektori tuottajana samalle viivalle julkisen sektorin toimijoiden kanssa voidaan lisätä kilpailua palvelutuotannossa. Kilpailun lisääntymisen myötä koko kansan-

talouteen syntyy uutta dynamiikkaa, joka osaltaan parantaa suomalaisen osaamisen kansainvälistä kilpailukykyä. Yritysten toiminnan laajentuminen ja erityisesti myös palveluyritystoiminnan kehittyminen jopa kansainvälisillä markkinoilla menestyväksi synnyttää uusia työpaikkoja sekä kasvattaa vero- ja vientituloja.

Vaihtoehtoisten tuottajien olemassaolo ja avoin läpinäkyvä kilpailuttaminen luovat automaattisesti hyvän kannusteen palvelutuotannon tehostamiseen. Markkinoiden ja palvelurakenteiden kehittämisen tavoitteena tulee olla toimintaympäristö, joka mahdollistaa julkisten palvelujen tehokkaan järjestämisen ja luo edellytykset taloudellisen toimeliaisuuden kasvulle.

- **Julkisen sektorin tulee saattaa tuottajat tasavertaiseen asemaan myös järjestämisvastuullaan olevien palvelujen osalta. Vero-, tuki- ja lupakäytännöt eri tuottajien välillä on saatettava yhtäläisiksi.**

Julkisten palvelujen tuotteistaminen ja kustannuslaskenta

Julkisten palvelujen kustannuserot kuntien välillä ja jopa kuntien sisällä ovat suuret. Vertailtavuutta vaikeuttaa julkisten palvelujen tuotteistamisen epämääräisyys ja kustannuslaskentaperusteiden erilaisuus. Palvelujen ostaminen markkinoilta on vaikeaa, jos tuotemääritykset ovat epäselvät.

- **Julkisen sektorin on tuotteistettava palvelunsa ja laskettava niiden tuottamisesta aiheutuvat kustannukset. Valtion on käynnistettävä kehittämishanke, jolla nopeutetaan julkisten palvelujen tuotteistamista ja tuetaan siihen liittyvää tutkimustyötä. Toiminnan tuloksellisuuden ja laadun varmistamiseksi kaikkien kuntien tulee määritellä ja ottaa käyttöön vertailukelpoiset taloudelliset ja toiminnalliset mittarit, joiden avulla voidaan arvioida kunnan menestymisen edellytykset nyt ja tulevaisuudessa.**

Tilaaaja-tuottaja -mallit

Kunnilla on kolmoisrooli julkisten palvelujen organisoinnissa. Ne toimivat yhtä aikaa palvelujen järjestäjinä, tuottajina ja rahoittajina. Tämä kolmoisrooli ei luo edellytyksiä oikeudenmukaisten kilpailuolosuhteiden toteuttamiselle eikä markkinoiden hyödyntämiselle julkisten palvelujen tuotannossa.

- **Kunnan ja valtion rooli palveluiden järjestäjänä, rahoittajana ja tuottajana selkeytetään. Kannustimia tilaaaja-tuottaja -mallien käyttöönottamiseksi tulee lisätä.**

Asiakkaiden valintamahdollisuuksien parantaminen

Tuottajien välinen kilpailu asiakkaiden suosiosta tehostaa niiden toimintaa. Monissa julkisissa palveluissa kilpailudynamiikka ei toimi, koska asiakkailla ei ole todellista mahdollisuutta valita palvelutuottajaa.

- **Asiakkaiden valintamahdollisuuksia julkisen vallan järjestämisvastuulla olevissa palveluissa tulee lisätä. Tämä onnistuu lisäämällä kohdennettua ostovoimaa esimerkiksi palvelusetelien muodossa. Palvelusetelien laajaa käyttöönottoa julkisissa palveluissa tuetaan. On pikaisesti selvitettävä, missä kaikissa palveluissa palvelusetelin käyttöönotto on mahdollista ja mitä lainsäädäntömuutoksia se edellyttää.**
- **Asiakkaiden valintamahdollisuuksien lisäämisen yhteydessä on arvioitava uudelleen palveluiden rahoittamiseen liittyvät kansalaisen omavastuut julkisten palveluiden osalta.**

Julkiset hankinnat

Vuonna 2003 julkisen sektorin hankinnat olivat noin 22,5 miljardia euroa. Palvelurakenteiden uudistuessa julkiset hankinnat ja erityisesti palveluhankinnat ovat voimakkaassa kasvussa.

Julkisia hankintoja säätelevä hankintalaki uudistettiin vuonna 2006. Laissa vahvistettiin kansalliset kynnysarvot. Nämä kynnysarvot määrittelevät julkisten hankintojen kilpailuttamis- ja ilmoitusvelvollisuuden rajat. Kilpailuttamisvelvollisuus supistuu nykyisestään. Sen sijaan julkisten hankintayksiköiden tulee ilmoittaa hankinnoistaan laajemmin kuin tähän asti. Uudistettu hankintalaki ei edelleenkään sisällä esitystä julkisia hankintoja valvovan viranomaisen asettamisesta eikä sanktioita kilpailuttamatta jättämisestä.

Hankintaosaamisen puutteet ovat hidastaneet markkinoiden hyödyntämistä julkisten palvelujen tuotannossa. Myös markkinaoikeuden ruuhkautuminen valituksista ja sitä kautta hankintojen toteuttamisen hidastuminen johtuu osittain hankintaosaamisen puutteista.

- **Julkiset hankintayksiköt on veloitettava kilpailuttamaan myös kynnysarvojen alapuolelle jäävät hankinnat riittävän avoimesti ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Hankintayksiköiden on huolehdittava myös siitä, että pk-yrityksillä on todelliset mahdollisuudet osallistua tarjouskilpailuihin.**
- **On nopeasti käynnistettävä valmistelu julkisia hankintoja valvovan elimen perustamiseksi. Samassa yhteydessä on säädettävä hankintayksikölle kilpailuttamatta jättämisestä aiheutuvat sanktiot. Toimenpiteitä, joilla lisätään hankintaosaamista niin julkisen sektorin kuin yritystenkin taholla, on tuettava. Markkinaoikeuden resursseja käsitellä hankinta-asioihin liittyviä hakemuksia on lisättävä. Pienyritysten mahdollisuuksia saada hakemukset käsiteltyksi markkinaoikeudessa ei saa vaikeuttaa.**

6.2 JULKISEN SEKTORIN ELINKEINOTOIMINTA

Lainsäädännössä valtion ja kuntien järjestämisvastuulle on asetettu runsaasti tehtäviä, jotka yksittäisten kansalaisten ja yritysten näkökulmasta ovat tärkeitä. Tällaisia ovat mm. terveyteen, koulutukseen, kulttuuriin, maankäytön suunnitteluun, liikenteeseen ja turvallisuuteen liittyvät palvelut. Osa näistä palveluista tuotetaan verovarolla, osa erikseen kannettavilla maksuilla. Laadukkaat ja monipuoliset julkiset palvelut luovat kansalaisille hyvinvoinnin perustan. Myös yritysten ja erityisesti pienyritysten kannalta julkiset palvelut ovat usein osa yritysten kilpailukykyä.

Yhteiskuntarakenteen kehittyessä ja monipuolistuessa niille aloille, joissa julkisella vallalla on järjestämis- ja eräissä tapauksissa myös tuottamisvastuu, on syntynyt myös yksityistä palvelutarjontaa. Yksityisen palvelutuotannon osuus kansantaloudessa kasvaa jatkuvasti. Taustalla on kansalaisten palvelutarpeiden monipuolistuminen ja yksityisen sektorin tehokkuus kilpailuolosuhteissa. Näyttää kuitenkin siltä, että julkinen sektori jatkaa palvelutuotantoaan sellaisillakin aloilla, joilla yksityinen sektori toimii tehokkaammin. Useiden palvelujen osalta julkinen ja yksityinen sektori toimivat palvelumarkkinoilla täysin kilpailutilanteessa. Julkisen elinkeinotoiminnan harjoittajina voivat olla yhtä hyvin osakeyhtiöt, liikelaitokset kuin erilaiset virastotkin.

Varsin yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan julkisen vallan tulisi toimia pelkästään markkinapuutteiden täydentäjänä. Kilpailuilla ja tehokkaasti toimivilla markkinoilla julkisen sektorin interventiot voivat vähentää kansantalouden tehokkuutta. Ongelmaksi nähdään erityisesti se, että eräillä toimialoilla julkinen sektori jopa laajentaa toimintaansa nykyiseen tilanteeseen verrattuna. Onkin aiheellista kysyä, kuuluuko elinkeinotoiminta lain-

kaan julkisen sektorin tehtäviin. Näin voitaneen kysyä, vaikka maassa toimii lukuisia menestyviä valtion tai kuntien omistamia yhtiöitä.

Kauppa- ja teollisuusministeriön toimesta valmistellussa ja vuonna 1996 julkistetussa teollisuuspoliittisessa visiossa todetaan, että ”julkisen sektorin ei lähtökohtaisesti tule harjoittaa yksityisen sektorin kanssa kilpailevaa yritystoimintaa”. Taustalla on näkemys, jonka mukaan kilpailuilla ja tehokkaasti toimivilla markkinoilla julkisen sektorin interventiot voivat vähentää kansantalouden tehokkuutta. Interventiot koetaan markkinoiden häirinnäksi, eikä niitä voida perustella enää markkinoiden toimintaongelmien korjaamisella. Valtion omistajapolitiikkaa koskevassa valtioneuvoston periaatepäätöksessä (19.2.2004) mainittua tavoitetta täydennetään toteamalla, että valtion yhtiöiden talouden ja toiminnan tulee olla läpinäkyvää eikä omistaja eli valtio saa aiheuttaa markkinahäiriöitä yhtiöiden toimintaympäristössä.

Näyttää kuitenkin siltä, että valtiovallan linjaukset elinkeinotoiminnan laajentamisen ja omistajapolitiikan osalta eivät toteudu käytännössä. Ongelmatilanteita esiintyy käytännössä runsaasti. Onkin tarpeellista selkeyttää julkisen sektorin roolia yritystoiminnan harjoittajana yleensä ja pelisääntöjä niitä tilanteita silmälläpitäen, joissa julkinen sektori toimii kilpailuilla markkinoilla. Lähtökohdaksi tulisi asettaa, että

- **Julkinen sektori toimii markkinoilla lähtökohtaisesti vain markkinapuutteiden täydentäjänä eli pidättyy yksityisen sektorin kanssa kilpailevasta yritystoiminnasta.**
- **Niiltä osin kuin julkinen sektori historiallisista tai poikkeuksellisista syistä toimii kilpailuilla markkinoilla, on ryhdyttävä toimiin, jotka varmistavat julkisen sektorin omistuksessa olevien yritysten toiminnan läpinäkyvyyden ja estävät julkiseen omistukseen perustuvan kilpailuedun syntymisen.**

6.3 PK-YRITYSTEN YHTEISTYÖ

Kilpailurajoituksista 27.5.1992 annetun lain (480/1992) 4 §:ssä todetaan kielletyiksi elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset tai järjestelyt, jotka merkittävästi estävät, rajoittavat tai vääristävät kilpailua. Lain 5 §:ssä luetellaan ne tilanteet, jotka eivät ole kuitenkaan 4 §:ssä tarkoitetun kiellon piirissä. Edellytyksenä tällöin on mm., että sopimukset tehostavat tuotantoa, tuotteiden jakelua tai edistävät teknistä tai taloudellista kehitystä.

Merkille pantavaa 5 §:n kriteereissä on se, että siinä ei ainakaan suoraan mahdollisteta elinkeinonharjoittajien ryhtymistä järjestelyihin, jotka ennaltaehkäisevät määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Näin siitä huolimatta, että Suomessa löytyy useita sellaisia toimialoja, joilla sopimussuhteen toinen osapuoli omaa hyvin suuren neuvotteluvoiman toiseen osapuoleen verrattuna. Neuvotteluosapuolina voivat olla yksi tai muutama suuryritys ja toisaalla lukuisia pienyrityksiä.

Edelleen jatkuva keskittymiskehitys Suomen markkinoilla johtaa siihen, että pienyritysten on vaikea pysyä markkinoilla. Näyttäisi siltä, että tähän voidaan vastata ainoastaan verkottumalla ja sallimalla pienyrityksille laajempi yhteistyö niiden toimitus- ja kilpailukyyn varmistamiseksi. Todettakoon, että jo nykyisen kilpailurajoituslain 2 § sallii maataloustuottajille ja heidän yhteisöilleen mahdollisuuden tehdä sopimuksia, jotka edistävät markkinoiden toimivuutta.

- **On selvitettävä pk-yritysten mahdollisuudet olla mukana sopimuksissa tai järjestelyissä, joiden tarkoituksena on ennalta estää määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Tavoitteena tulee olla pienyritysten neuvotteluvoiman vahvistaminen ja skaaletujen hyödyntäminen aloilla, joilla markkinatasapaino on huomattavasti järkkynyt. Kilpailuasioden selvittelyä helpottaisi se, että kilpailuviranomaisen toimesta muo-**

dostettaisiin julkinen rekisteri niistä yrityksistä, joiden katsotaan toimivan määrävässä markkina-asemassa.

6.4 KAAVOITUKSEN JA MAANKÄYTÖN KILPAILUPOLIITTISET VAIKUTUKSET

Suomessa on yleisesti ottaen ajantasainen kilpailulainsäädäntö, ja siihen liittyvä asianmukaisesti toimiva valvonta- ja oikeussuojajärjestelmä. Valvonnan ja oikeussuojan toteutumisen kannalta jossakin määrin pulmallista on kuitenkin viranomaisten resurssien niukkuus, johon kilpailun toimivuuden turvaamiseksi on tarpeellista kiinnittää huomiota.

Kilpailupoliittisessa keskustelussa on jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle maankäytön ja kaavoituspolitiikan vaikutus kilpailuolosuhteisiin. Ainoastaan kaupan suuryksiköiden sijainninhjaukseen on kaavoitusnormistolla puututtu, ja vaikutukset ovat olleen pienten kaupanalan yritysten näkökulmasta myönteisiä. Monissa kuntakeskuksissa ja taajamissa pitkälle meneviä ratkaisuja on vuosien varrella tehty ja tehdään jatkuvasti, joten tilanteen muuttaminen niiltä osin kuin tarvetta ilmenee, ei luonnollisesti ole helppoa eikä välttämättä edes mahdollista. Tästä huolimatta ja koska maankäyttö- ja kaavoitusratkaisuja joka tapauksessa tehdään tulevaisuudessakin, asiaan on syytä kiinnittää huomiota.

Suurilla organisaatioilla ja yrityksillä on usein kaavoitukseen ja maankäyttöön liittyvää erityisosaamista ja resursseja, joiden avulla ne voivat oleellisesti tukea ja vaikuttaa varsinkin pienimpien kuntien kaavoitusprosesseihin. Pienillä yrityksillä ei ole vastaavia mahdollisuuksia. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää varmistaa, että kaavoitus- ja maankäyttöprosessissa minkään yksityisen tahon taloudelliset intressit eivät ole hallitsevia, vaan noudatetaan tasapuolisuutta ja kiinnitetään erityistä huomiota elinkeinotoimintaan liittyvien ratkaisujen kilpailupoliittisiin vaikutuksiin. Tällä on erityistä merkitystä esimerkiksi huoltoasema-alalla toimiville pienemmille yrityksille samoin kuin vähittäiskaupan alan yrityksille, joiden kohdalla aukiolosääntelyn pysyttäminen nykyisellään vaikuttaa ehkä vielä kaavoitustakin enemmän niiden toimintaedellytyksiin. Edellä selostettu tarkoittaa käytännössä, että myös pienille yrityksille on kilpailun ja palvelujen saatavuuden turvaamiseksi kaavoitettava kilpailukykyisiä liikepaikkoja.

Tässä tarkoitettujen ongelmien ja kehittämistarpeiden kartoittamiseksi esitetään, että

- **Valtiovallan toimesta tehdään selvitys maankäyttö- ja kaavoituspolitiikan vaikutuksesta toimivaan kilpailuun ja ryhdytään mahdollisesti tarvittaviin toimiin.**

6.5 HARMAA TALOUS

Epäterve kilpailutilanne koetaan pienissä yrityksissä toiminnan kehittämisen esteeksi. Tällainen tilanne syntyy, kun eräät markkinoilla toimijat hakevat kilpailuetua jättämällä lakisääteisiä velvoitteita hoitamatta. Epäterve kilpailu voi koskea myös yksityisiä henkilöitä, jotka saattavat nostaa yhteiskunnan tukia ja samaan aikaan myydä työsuoritustaan ilman veronpidätystä ja palkkaan perustuvia työvoiman sivukuluja. Harmaan talouden torjuminen on paitsi yhteiskunnallisena moraalikysymyksenä myös terveen kilpailun turvaamisen kannalta tärkeää.

Harmaan talouden torjuntatoimet pitää, kuten valtaosin on tapahtunutkin, suunnitella ja kohdentaa siten, että ne mahdollisimman vähän haittaavat velvoitteistaan asianmukaisesti huolehtivan enemmistön taloudellista toimintaa. Harmaan talouden toimintaa tehostettaessa tämä näkökulma on syytä pitää esillä.

Yritystoiminnan piirissä harmaan talouden torjuntaa voitaisiin helpottaa parantamalla tiedon saantia velvoitteiden laiminlyönnistä. Esimerkiksi kaupparekisteritietojen ja julkisiksi tulleiden vero- ja työnantajamaksutietojen saantia voitaisiin vielä nykyisestä yksinkertaistaa.

- **Kaupparekisteri sekä tiedot julkisiksi tulleista maksamatta jääneistä veroista ja työnantajamaksuista olisi oltava maksutta saatavissa yhdestä tietopisteestä internetissä ilman, että yrityksen pitää pyytää niitä erikseen sopimuskumppaniltaan tai eri viranomaisilta.**

7. LIIKENNEINFRASTRUKTUURI JA ENERGIA-ASIAT

7.1 VÄYLÄINFRASTRUKTUURI JA LOGISTIIKAN KEHITTÄMINEN

Sujuva tieliikenne ja turvallinen tiestö ovat koko yhteiskunnan toiminnan perusedellytyksiä vaikuttaen tuntuvasti myös yrittäjyyteen. Pitkien etäisyyksien ja harvan asutuksen maassa elinkeinoelämän kilpailukyky on riippuvainen toimivista liikenneyhteyksistä. Kotimaan tavaratonneista tieliikenteen osuus on lähes 90 prosenttia, joten tieverkolla ja sen tehokkaalla käytöllä on keskeinen merkitys Suomen logistiselle kilpailukyvyllä.

- **Tieverkkoon tulee kohdistaa selkeitä ja pitkäjänteisiä parantamistoimia, joilla luodaan edellytyksiä maamme kilpailukyvyyn kasvuun. Investointipäätöksillä edistetään kestävä kehitystä, työllisyyttä ja yrittäjyyttä maamme eri osissa.**
- **Tavoitteena on moottoritietasoinen yhteys Pohjois-Suomen kasvukeskuksista pääkaupunkiseudulle, välillä Oulu – Helsinki.**

Tienpidon budjettirahoitus on jo kymmenisen vuotta pienentynyt, vaikka liikenne tieverkolla lisääntyy. Määrärahojen niukkuuden vuoksi Suomen 15 miljardin euron arvoinen maantieverkko rapistuu. Tiestön heikkenevä kunto haittaa tuntuvasti liikennöintiä alempiasteisella tieverkolla, vaikeuttaa yritystoimintaa erityisesti harvaan asutuilla alueilla ja heikentää liikenneturvallisuutta.

- **Tieverkon kunto, mm. ylläpitämisen ja parantamisen edellyttämä lisärahoitus, on turvattava.**

Logistiikkaa ja kilpailukykyämme kohentavat uudet tiehankkeet tulee nähdä tiestöön kohdistuvina pitkävaikutteisina investointeina. Nykyinen järjestelmä ei ohjaa riittävästi rahoa tiestön kehittämiseen eikä kunnossapitoon, sillä vain kymmenesosa tieliikenteeltä kerätyistä veroista ja maksuista käytetään tienpidon tarpeisiin.

Liikenne- ja viestintäministeriön työryhmä esitti keväällä 2006 väyläpäätöksiin pitkäjänteisyyttä ns. selontekomenettelyllä. Liikenneväyliä koskevat päätökset tehtäisiin 10–15 vuoden aikajänteellä ja linjaukset määriteltäisiin valtioneuvoston liikennepoliittisissa selonteissa, joihin eduskunta sitoutuisi.

- **Väyläinvestointien pohjaksi tulee vahvistaa useampivuotinen investointiohjelma, ja sen rahoitus tulee saattaa riippumattomaksi vuotuisista budjettimäärärahoista.**
- **Kilpailukyvyyn kohentamiseksi tulee laatia erillinen investointiohjelma, joka koskee ulkomaankaupan kuljetusten pullonkaulojen poistamista tieverkolta.**

Tienpidon rahoitus vaatii tulevina vuosina uusia ratkaisuja. Yleiseurooppalainen suuntaus vie kohti älykkäitä, telematiikkaan perustuvia tiemaksujärjestelmiä, jotka mahdollistavat kerättyjen tienkäyttömaksujen ohjaamisen takaisin tienpitoon. Se on lähtökohtana myös uudessa tiemaksudirektiivissä, jolla on luotu yhteiset puitteet maksujärjestelmille. Niiden käyttöönottoa Suomessa selvitetään parhaillaan.

Tiemaksujen käyttöönotolle reunaehtona logistiikan ja kilpailukykyimme kannalta on, ettei uusi maksujärjestelmä nosta suomalaisten tienkäyttäjien nykyistä kustannustasoa. Logistiset kustannukset ovat Suomessa korkeat. Juuri valmistuneen kansallisen logistiikkaselvityksen mukaan ne ovat keskimäärin 13 prosenttia yritysten liikevaihdosta, kun ne OECD-maissa ovat keskimäärin 7–10 prosenttia.

Nykyisen verojärjestelmän erityisenä puutteena on, ettei se velvoita ulkomaisia ajoneuvoja osallistumaan tiestön kulumisesta aiheutuviin kustannuksiin. Epäsuhta on erityisen merkittävä Suomen kautta Venäjälle suuntautuvassa liikenteessä, jossa suomalaisten ajoneuvojen osuus on enää noin 6 prosenttia. Venäläisiin ajoneuvoihin ei Suomesta osteta verollista polttoainetta, jolla ne korvaisivat edes osittain tien käytön.

- **Suomessa tulee käynnistää tiemaksujärjestelmän pilottihanke E 18 tiellä, minkä jälkeen on mahdollista arvioida järjestelmän soveltuvuutta koko maassa.**

Suomen logistinen asema on muuttunut EU:n laajentumisen ja Venäjän nopean kasvun myötä. Myös globalisaatio ja Aasian talouksien nousu ovat vaikuttaneet liiketoimintaympäristöön. Suomelle on vienti- ja tuontimarkkinoihin nähden syrjäisen sijaintinsa vuoksi elintärkeää yhteyksien kehittäminen kansainvälisesti ja kansallisesti.

Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman mukaisesti vuonna 2005 laadittiin toimenpideohjelma Suomen logistisen aseman vahvistamiseksi. Siinä kartoitettiin muutuneen toimintaympäristön logistiset haasteet ja lueteltiin 35 toimenpidettä, joilla on tarkoitus parantaa suomalaisten yritysten asemaa ja innovatiivisuutta, hyödyntää uutta teknologiaa sekä lisätä EU:n ja Venäjän välistä vuoropuhelua kuljetusmarkkinoiden harmonisoinniseksi.

Kehitysohjelman laatiminen on tärkeä ensiaskel Suomen logistisen aseman vahvistamiseksi ja kansallisen päätöksenteon pohjaksi. Ohjelman toteuttaminen on käynnistynyt valitettavan verkkaisesti ilman näkyviä tuloksia. Ohjelmasta lisäksi puuttuvat keinot suomalaisten kuljetusyritysten aseman parantamiseksi, vaikka ohjelman tavoitteena on suomalaisten logistiikkayritysten reaalisen kilpailukykyyn ja markkinaosuuden kasvattaminen.

- **Suomen logistisen aseman vahvistamista koskeva toimenpideohjelma tulee tarkistaa ja sen toteutusta tulee uudessa hallitusohjelmassa kiirehtiä. Vähimmäistavoitteeksi tulee asettaa tietyn omavaraisuusasteen turvaaminen suomalaisille kuljetus- ja logistiikkapalveluja tarjoaville yrityksille idänliikenteessä.**

7.2 ENERGIAPOLITIIKKA; UUTTA YRITTÄJYYTTÄ ENERGIANTUOTANTOON

Suomi on pohjoinen harvaanasuttu maa, jossa energian käyttö vääjäämättä on suurempaa kuin monissa muissa kilpailijamaissa. Tästä syystä energian merkitys elinkeinotoiminnassa on Suomessa keskimääräistä suurempi ja siitä syystä on tärkeää harjoittaa järkevää ja tehokasta energiapolitiikkaa myös tulevina vuosina. Poliittisin päätöksin on varmistettava se, että energiaa on saatavissa kilpailukykyiseen hintaan, riittävästi ja häiriötömästi.

Suomessa sähkön hinta on ollut Euroopan mittakaavassa varsin edullista viime vuosiin saakka. Polttoaineiden hintojen nousu ja EU:n päästökauppajärjestelmä ovat kuitenkin

viime aikoina nostaneet sähkön hintaa huomattavasti. Suomen tulee EU:n tasolla pyrkiä pikaisiin korjauksiin päästökauppajärjestelmässä, jotta sen aiheuttama hinnan nousu voidaan estää ja turvata yritystoiminnalle edullinen energia. Osaltaan energian hintaan vaikutetaan energiaverotuksella, jota käsitellään kohdassa 3.2.3.

Energian tuotannossa on säilytettävä Suomen nykyinen tehokas ja monipuolinen tuotantorakenne. Näin voidaan varmistaa energian saanti häiriötilanteissa ja varmistaa myös riittävän monipuolinen kilpailu energiamarkkinoilla. Riittävän energiatuotannon turvaamiseksi on kapasiteettia lisättävä tulevina vuosina jo siitakin syystä, että vanhoja voimaloita joudutaan poistamaan käytöstä. Tällöin erityistä huomiota tulee kiinnittää mahdollisimman vähäpäästöisiin energioihin, kuten ydinvoimaan ja uusiutuvaan energiaan. Myös jätteiden hyödyntämistä energiantuotannossa tulee edelleen edistää.

Suomessa tulee huolehtia riittävästä energiaomavaraisuudesta ja turvata kotimaisen energiatuotannon edellytykset. Samoin on tärkeätä huolehtia sähkömarkkinoiden toimivuudesta, mitä tulee edesauttaa helpottamalla myös pientoimittajien mahdollisuuksia tuottaa sähköä kantaverkkoon. Kotimaisella energiatuotannolla hajautetussa lämmöntuotannossa ja sähköntuotannossa voidaan edistää myös työllisyyttä ja luoda uusia elinkeinomahdollisuuksia alueille, joilla muutoin on vähän elinkeinomahdollisuuksia. Puun ja turpeen yhteiskäyttö tukee myös ilmastotavoitteiden saavuttamista.

8. YRITTÄJYYDEN ASEMA PÄÄTÖKSENTEOSSA

8.1 LAKIEN YRITYSVAIKUTUSTEN HUOMIOON OTTAMINEN

Jotta hyvinvoinnin säilyttäminen olisi tavoitellussa laajuudessa tulevina vuosinakin mahdollista, yritystoiminnan ja yrittäjyyden merkitys on osattava ottaa yhteiskunnassa tehtävissä ratkaisuisissa aiempaa paremmin huomioon. Yrittäjyyden huomioon ottamiseen vaikuttaa muun ohessa se, millaisin päätöksenteon tavoin ratkaisuja tehdään sekä miten hallinnon rakenteissa on varmistettu yritystoiminnan merkityksen huomioiminen. Merkittävimmät päätökset yhteiskunnassa tehdään yleensä lakeina ja muina säädöksinä. Sen vuoksi on välttämätöntä, että lakien valmistelussa arvioidaan etukäteen riittävän hyvin myös niiden vaikutukset yritystoiminnalle. Myös jälkikäteinen seuranta toteutettujen uudistusten vaikutuksista on välttämätöntä. On myönteistä, että valtiovallan puolelta on käynnistetty erityinen vuoden 2007 loppuun kestävä projekti lakien yritysvaikutusten arvioinnin kehittämiseksi. Tätä kehittämistyötä on aiheellista jatkaa luomalla lainvalmistelun yritys- ja taloudellisten vaikutusten arviointia palveleva tuki- ja valvontajärjestelmä.

8.2 TULOPOLITIikka JA KOLMIKANTA

Suomalaiselle poliittiselle ja työmarkkinapoliittiselle päätöksentekojärjestelmälle on leimallista, että työmarkkinoiden keskusjärjestöt ja valtiovalta tulopolitiikan yhteydessä tai ajallisesti siitä riippumattakin linjaavat yhdessä talous- ja työmarkkinapolitiikkaan kuuluvia asioita. On tullut tavaksi, että erityisesti keskitettyjen tulopoliittisten ratkaisujen yhteydessä valtiovalta tarjoaa osapuolille kannusteita suotuisaan ratkaisuun pääsemiseksi mm. lupauksilla verotukseen tehtävistä muutoksista. Esimerkiksi tulopoliittiseen sopimukseen vuosille 2005 – 2007 liittyen valtiovalta – olematta oikeudellisesti sopijapuolena – ilmoitti tukevansa ratkaisua merkittäväällä työn verotuksen alentamisella, esitti varallisuusverotuksesta luopumista, tuki muutosturvan toimintamallia erinäisillä aktiivisen työvoimapolitiikan keinoilla, ryhtyi lainvalmistelutoimiin mm. harmaan talouden torjumiseksi ja päätti toteuttaa työmarkkinaosapuolten esittämiä muutoksia koulutuspolitiikassa.

Työmarkkinapolitiikan ja hallituspolitiikan kytkös on muodostunut varsin vahvaksi. Tämä ilmenee mm. niin, että tulopolitiikan yhteydessä sovitusta lainsäädäntölinjauksista valtiovalta ei jatkovalmistelussa poikkea, tai jopa niin, että asioita, joista ei työmarkkinapöydässä ole pystytty sopimaan, ei oteta myöskään poliittiseen valmisteluun. Työeläkejärjestelmän osalta työmarkkinaosapuolten vaikutusvalta lainsäädäntöön on ratkaiseva. Työmarkkinaosapuolten linjaukset on yleensä toteutettu käytännössä sellaisenaan, vaikka valtiovalta ei ole osallistunut työeläkepolitiikkaa valmistelleen ns. Puron työryhmän työhön.

Kansallinen liikkumavara Suomen kilpailukyvästä huolehdittaessa keskittyy pitkälti nykyisin verotukseen sekä työmarkkinoiden toimivuuteen. Tässä suhteessa on huolestuttavaa, että poliittiset päättäjät eivät ole nykyisellään juurikaan käyttämässä valtaa työmarkkinoihin vaikuttavissa asioissa, vaan asiallisesti ratkaisut tehdään poliittisen järjestelmän ja vastuun ulkopuolella. Eri päätöksentekotahojen roolia tulisi toiminnallisesti selkeyttää siten, että poliittisilla valtioelimillä olisi myös käytännössä nykyistä itsenäisempi, perustuslaissa tarkoitettu valta ja vastuu päätöksistään.

Työmarkkinajärjestöjen kaksikantamenettelyihin osallistuu nykyisin työmarkkinapöydässä istuvien etujärjestöjen kautta vajaa 20 000 työnantajayritystä. Tämä tarkoittaa, että noin 70 000 säännönmukaisesti työnantajana toimivaa yritystä on neuvottelupöydän ulkopuolella.

Keskeisimpiä talous- ja työmarkkinapoliittisia linjauksia tehdään siis ilman yrittäjien valtaenemmistön myötävaikutusta, vaikka yrittäjät ovat mm. työllisyyden suhteen avainasemassa. Suomen Yrittäjät tosin osallistuu useimpiin sellaisiin kolmikantavalmisteluihin, jotka pohjautuvat tulopoliittisiin linjauksiin. Suuntaviivat on kuitenkin jo tässä vaiheessa yleensä asetettu, mikä vähentää jatkovalmistelun merkitystä ja vaikuttavuutta.

Nykyiset työmarkkinakeskusjärjestöt eivät ole halunneet ottaa yrittäjien valtaenemmistöä edustavaa Suomen Yrittäjiä kaksikantamenettelyihinsä. Ensi sijassa Yrittäjien osallistuminen näihin menettelyihin riippuu siis nykyisten osapuolten tahdosta. Tästä huolimatta myös poliittisella järjestelmällä on asiassa oma vastuunsa ja vaikutusmahdollisuutensa. Sitoutumalla edellä kuvatulla tavalla osapuoleksi toteuttamaan työmarkkinakeskusjärjestöjen kaksikantalinjauksia valtiolta hyväksyy paitsi näissä linjauksissa olevat asiat, myös sen menettelyn, jolla ne ovat syntyneet. Valtiolta korostaa voimakkaasti yrittäjyyden merkitystä, mutta samaan aikaan itse osallistuu linjauksiin ja päätöksentekoon, joihin yrittäjistä vain pieni osa on vaikuttanut. Tilanne on ristiriitainen ja heikentää hallitusten talous- ja yrittäjäpolitiikan uskottavuutta. On myös harhaanjohtavaa puhua sopimusyhteiskunnasta, kun toisen sopijapuolen eli työnantajapuolen osalta valtaosa työnantajista on sopimuspöydän ulkopuolella. Jos seuraavalla hallituskaudella jatketaan suomalaista sopimusyhteiskuntamallia, tässä tarkoitettua järjestelmän ”demokratiaavajaa” on korjattava.

- **Hallituksen tulee sitoutua ohjelmassaan siihen, että valtiolta osallistuu ainoastaan sellaiseen kolmikantamenettelyyn, joka pohjautuu sopimuksiin tai järjestelyihin, joiden aikaansaamisessa yrittäjien valtaenemmistö on ollut.**

8.3 POIKKIHALLINNOLLINEN TOIMINTATAPA; TYÖLLISYYDEN JA YRITTÄJYYDEN POLITIIKKAOHJELMA

Maassamme on käyty aika ajojen keskustelua elinkeinoministeriön (työ- ja elinkeinoministeriön) perustamisen tarpeesta. Aihe on edelleen ajankohtainen. Työministeriön tavoitteena on työvoimapolitiikan avulla työttömyyden alentaminen ja työllisyysasteen nostaminen. Toimien ensisijaisena kohteena on työpaikkojen synnyttäminen avoimille työmarkkinoille. Kauppa- ja teollisuusministeriön vastuulla olevalla elinkeino- ja yrittäjyyspolitiikalla on perimmältään sama tavoite: luoda onnistuneen elinkeino- ja yrittäjäpolitiikan kautta kasvua ja työpaikkoja. Ministeriöiden perimmäiset tavoitteet ovat siis lähellä toisiaan. Ministeriöt, mukaan lukien myös maa- ja metsätalousministeriö, toimivat alueellisesti saman katon alla työvoima- ja elinkeinokeskuksissa. Aluehallinnon haasteena kuitenkin on keskushallinnon sektoroituneisuus. Toimenpiteiden ja niiden vaikuttavuuden tehokas koordinointi puoltaisi sitä, että työpaikkojen luomiseen tähtäävät, työministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön toiminnot siirrettäisiin samaan ministeriöön. Yrittäjyyteen ja elinkeinopolitiikkaan vaikuttavia toimintoja on mainitun maa- ja metsätalousministeriön (mm. maaseutuyrittäjyys) lisäksi myös opetusministeriössä.

Elinkeinoministeriössä ei kuitenkaan olisi mahdollista käsitellä kaikkia, eikä aina edes tärkeimpiä yrittäjyyteen liittyviä asioita. Esimerkiksi sosiaalietuuksiin ja menoihin liittyvät ratkaisut olisi jatkossakin valmisteltava sosiaali- ja terveysministeriössä, eikä veroasioita varmaankaan ole mahdollista eikä ehkä edes järkevää siirtää valtiovarainministeriöstä. Lisäksi oikeusministeriössä valmistellaan yritystoimintaan syvällisesti vaikuttavaa yhtiölainsäädäntöä, sopimusoikeutta koskevaa lainsäädäntöä, kuluttajansuojaa, vahingonkorvausoikeutta jne. Näitäkään asioita ei voi luontevasti ajatella siirrettäväksi elinkeinoministeriöön. Näin ollen elinkeinoministeriön perustamisesta huolimatta jää jäljelle suuri määrä yrittäjyyteen oleellisesti vaikuttavia asioita, joita valmisteltaisiin muiden ministeriöiden hallinnonalalla. Tästä syystä elinkeinoministeriön perustaminen ratkaisisi yrittäjyyden poikkihallinnollisuuteen liittyvän ongelman vain osittain. Sen vuoksi elinkeinoministeriön perustamistakin tärkeämpää on sellainen hallituksen toimintatapa, joka turvaa horisontaalisten asioiden johdonmukaisen käsittelyn koko valtioneuvostossa.

Suomen toimintaympäristön ja yhteiskunnan nopeat muutostarpeet edellyttävät kaikilta organisaatioilta sopeutumisen ja muutostarpeita. Asioiden valmistelu perinteisen ministeriöjaoituksen pohjalta voi muodostua liian kapea-alaiseksi ja jäykäksi. Toisaalta ministeriöiden toimivallan rajoja ei käytännöllisistä syistä voida jatkuvasti muuttaa. Tarve usean ministeriön projektinomaiseen yhteistyöhön siis kasvaa. Erityisen suuri tällainen tarve on olemassa niiden asioiden osalta, jotka jo lähtökohtaisesti koskevat usean ministeriön toimialaa. Kuten edellä on todettu, yrittäjyyden olosuhteiden parantaminen on yksi selvimmistä tällaisista aihealueista. Pitkälti näin on laita myös työllisyyden edistämisen osalta, sillä useassa ministeriössä tehdään työn tekemiseen liittyviä päätöksiä. Ainakin näiden asioiden osalta tarve poikkihallinnolliseen työskentelytapaan, johon useat ministeriöt sitoutuvat, on ilmeinen. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksessa oli neljä politiikkaohjelmaksi kutsuttua projektia hallituksen eräillä keskeisillä painopistealueilla.

Poikkihallinnollisen politiikkaohjelma -toimintatavan käyttöä tulisi jatkaa seuraavalla hallituskaudella. Politiikkaohjelmia tulisi olla – osin toisin kuin osittain pääministeri Matti Vanhasen hallituksen aikana – vain usean ministeriön toimialaan kuuluvissa asioissa. Politiikkaohjelman status tulisi lisäksi antaa vain kaikkein tärkeimmille hallituksen tavoitteiden mukaisille projekteille. Talouskasvun ja hyvinvoinnin kannalta yrittäjyys ja työllisyys ovat keskeisimpiä teemoja myös seuraavalla hallituskaudella. Tämän aihealueen osalta olisi tarpeellista, että seuraavalla hallituksella olisi työllisyyden ja yrittäjyyden politiikkaohjelma.

Nykyinen politiikkaohjelmakonsepti on edistänyt poikkihallinnollista ajattelua ja edesauttanut esimerkiksi yrittäjyyteen liittyvien asioiden eteenpäin viemistä. Eri hallinnonalojen sitoutuminen on silti jäänyt liian vähäiseksi. Ministeriöillä ja politiikkaohjelman ministeriryöryhmällä ei ole sellaista poliittista vastuuta ja vaikuttavuutta, joka loisi työskentelylle riittävän sitoutuneisuuden. Ministeriryöryhmät ovat enemminkin seuranneet asioiden etenemistä kuin päättäneet ja linjanneet asioita. Politiikkaohjelman ministeriryöryhmän ja koordinaatioministerin valtaa ja vastuuta valtioneuvoston muuhun organisaatioon nähden tulisi selkeyttää ja lisätä.

Järjestelmää tulisi kehittää siten, että koordinaatioministeri ja erityisesti ministeriryöryhmä velvoitettaisiin kantamaan vastuu politiikkaohjelman tavoitteiden toteuttamisesta. Tämä edellyttäisi, että ministeriryöryhmä ryhtyisi aidosti linjaamaan asioita ja tekemään päätöksiä. Silloin kuin kysymys on hallituksen esityksen antamisesta eduskunnalle, asia olisi luonnollisesti vietävä valtioneuvostoon, joka tekisi asiassa lopullisen päätöksen. Varsinainen säädösvalmistelu tehtäisiin edelleenkin asianomaisessa sektoriministeriössä luonnollisesti yhteistyössä muiden ministeriöiden ja intressitahojen kanssa. Ministeriryöryhmän kannanotto olisi sektoriministeriölle poliittinen tahdonilmaus ryhtyä päätöksen mukaisiin toimiin. Ministeriryöryhmä ei sellaisenaan voisi velvoittaa sektoriministeriötä päätöksen mukaiseen toimintaan. Tällaisessa tilanteessa asia voitaisiin viedä valtioneuvostoon, joka tekisi asiassa lopullisen sektoriministeriötä velvoittavan päätöksen.

Kun kysymyksessä on koko hallituksen politiikkaohjelma, ministerityöryhmän enemmistön ratkaisulla tulisi valtioneuvoston päätöksenteossa olla painoa.

- **Uusi hallitus käynnistää työllisyyden ja yrittäjyyden poikkihallinnollisen politiikkaohjelman. Sen keskeisenä tavoitteena olisi työllisyysasteen nostaminen seuraavan vaalikauden loppuun mennessä 75 prosenttiin mm. yrittäjyshalukkuuden, yritysten kasvun ja kansainvälistymisen lisäämisen avulla.**
- **Politiikkaohjelman toimivaltuuksista sovitaan hallitusohjelmassa siten, että politiikkaohjelman ministerityöryhmä tekee vastuuministerin esittelystä päätöksiä, jotka tuodaan lopullisesti valtioneuvoston yleisistunnon päätettäväksi, jos niillä on budjetti- tai lainsäädäntövaikutuksia. Ministerityöryhmän päätösten mukaiset asiat valmistellaan asianomaisessa vastuuministeriössä yhteistyössä muiden asiaan liittyvien ministeriöiden ja intressitahojen kanssa.**

Suomen Yrittäjät

Suomen Yrittäjät
Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
Puhelin (09) 229 221
Faksi (09) 2292 2980
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi